

ହୋଇଥିଲା ଏହା !

ପ୍ରମୁଖ
ପ୍ର. ଶ୍ରୀ. ମହାଶୟ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

ગિજનરાત્રી કુળીયાલિટ વિભાગ

અનુવ્રમાંક ૧૪૨૮૮ વર્ષિક

પુસ્તકાલ નામ દેવોને પુલ્લાપત્રો

વિષય ૪-૧૪

સ્વ.કાશી સમા-

યોજના-૧. વર્ષ-૧.

-રક ગ્રંથમાળા

પુસ્તક-૪. ઇ.સ. ૧૯૨૮

દેવોને ખુદ્દા પત્રો!

લેખક અને પ્રકાશકઃ
જહુરાય ડી. ખંધડીઆ
જન્માષ્ટમી બીડીંગ
ખેતવાડી મેઈન રોડ
મુંબઈ નં. ૪

ગાંધીવી આવૃત્તિ

પ્રત ૧૦૦૦

આવૃત્તિ, ૧૯૮૪

ઓગસ્ટ, ૧૯૨૮

મલ્ય: કલોચ રૂ. ૧૧

વી.પી. ટ.ખ.સાથે

પત્ર ૧ લો	મા, આઘશક્તિને	૧
„ ૨ નો	બ્રહ્માજીને	૬
„ ૩ નો	શ્રી વિષ્ણુભગવાનને	૧૦
„ ૪ થો	શંકરભગવાનને	૧૯
„ ૫ મો	શ્રી ગણપતિ દાદાને	૨૮
„ ૬ દ્વો	શ્રી સત્યનારાયણ પ્રભુને	૩૫
„ ૭ મો	મેઘરાજા ઉર્ફે ઈંદ્રરાગ્નને	૪૩
„ ૮ મો	શ્રી મહાવીર માર્તી હનુમાનજીને	૫૪
„ ૯ મો	દત્તાત્રય ભગવાનને	૭૧
„ ૧૦ મો	શ્રી રામ-દૃષ્ટા પ્રભુને	૭૬
„ ૧૧ મો	થોડાક નાનેરા દેવોને	૮૩
„ ૧૨ મો	દેવી માતાઓને	૯૬
„ ૧૩ મો	૩૨, ૯૬, ૯૯, ૯૭૫ દેવોને	૧૦૨

મુદ્રક, મુદ્રણસ્થાન :

કેશવ હ. શેઠ

ખડાયતા મુદ્રણકલા મન્દિર

ચાર રસ્તા, અમદાવાદ

પરતાવના

કોઈ કહેશે: “ ખુદ્દા પત્રો અને તે ય વળી દેવોને ઉદ્દેશીને લખાયલા, એ તે વળી શું ? એની શી જરૂર ? એથી શો લાભ ? લાભ હોય તો ય દેવોને પૂછવા માટે આપણો અધિકાર શો ? ” વગેરે. પશિયાના બુદ્ધિવાદમાં આવા પ્રશ્નો ઉપસ્થિત ન થાત. પરંતુ જે દેશમાં શ્રદ્ધાવાદનું સામ્રાજ્ય છે તે દિલ્લે દેશમાં આવા પ્રશ્નો ઉઠે એ સાહજિક છે. કોઈને કુતુહલ થશે, કોઈને આશ્ચર્ય લાગશે, કોઈને રોષ ચઢશે, કોઈને આ મૂર્ખાઈપર હસવું આવશે ! આ પુસ્તક પ્રગટ થયા પછી એટલા બધા મંત્રા ઉભા થવાનો સંભવ છે કે કદાચ તેનું એક નાનકડું પ્રદર્શન ભરી શકાશે ! સંભવોનો આ સદો ખેલવા માટે ય કારણો છે અને તે એ કે જ્યારે આ પત્રો એક માસિકમાં પ્રગટ થતા હતા ત્યારે એક વર્ગે તે વધારી લીધા હતા, બીજા વર્ગે તેના ઉતારા કીધા હતા અને ત્રીજે વર્ગે તે માસિકની ઓફિસમાં મીઠા ટપકા આપવા આવેલ ! આમ, પુત્રનાં લક્ષણ પારણામાંથી જણાઈ ચુક્યાં હતાં !

આ પુસ્તકને લીધે મતોનો ખગલખાટ થાયો કે ન થાયો— ખગલખાટ જગાવવા કે કોઈની પાસે ધાર્મિક લાગણી દુઃખવવાના હેતુથી આ પત્રો લખાયલા નથી જ. મારે તો ઉપલા પ્રશ્નોનું નિરાકરણ અહિં કરવું જોઈએ અને સમાજમાં થનારી શંકા કુશંકાઓ કે તેમના તકે વિતર્કોને દૂર કરવાની મારી ફરજ અદા કરવી જોઈએ.

શી જરૂર ?

આ પ્રશ્નનો પહેલો નિકાલ કરીએ. ખરી વાત છે કે આ સ્વાર્થી જગતમાં કોઈપણ કાર્ય, કારણ વગર સંભવતું નથી. કોઈપણ યત્ન જરૂર પડ્યા વગર થતો નથી. પણ જરૂર પડ્યા વગર, સ્વાર્થ વગર, એક માણસને અમુક કાળે પોતાનો કંઈક ધર્મ લાગે અને તે યગ્નવી છૂટે એવા યત્નો જવલ્લેજ યતે છે. મારો આ પ્રયત્ન આ જગતનો છે. દેવોને ખૂબ પત્રો લખવાની જરૂર પડી છે કે નહિ તે જોવાની જરૂર ન જોતાં, મને એક કાળે લાગ્યું—ગાંધીજીની ભાષામાં કહીએ તો આત્મામાંથી નાદ આવ્યો— કે “ દુનીઆમાં માનવોની અનેક નિષ્ક્રિયતાઓમાં માનવોની પોતાની નજાણાઓ જોટલો જ દેવી તત્ત્વોનો પણ હાથ છે જ અને તેઓ પણ સરખા જ જવાબદાર છે, તો તેમને કોણ પૂછે ? ” આ વિચારની સાથે જ તેની સાખીતીમાં અનેક પુરાવા મળ્યા, તેના દાખલા આપું:—

યત્ને કૃતે યદ્યપિ કાર્યસિદ્ધિર્ન ભવતિ ।

તો પછી તેમાં દેવોનો જ કોપ છે એમ નીતિશાસ્ત્રો કહે છે. લોકોકિત છે કે ‘ ધાર્યું ’ ધણીનું ધાય; ઇશ્વરની ઈચ્છા વગર પાન પણ હાલતું નથી ’ જે યતાયે છે કે માણસે એક ધારણા કરી હોય અને તેની પાછળ તે ખંતથી મડયા હોય છતાં જો તે નિષ્ક્રિય જાય તો તે “ ધણીની ધારણા ” ને જ લીધે. વેપારી જગતમાં, વીમાની પોલીસીઓમાં કે સ્ટીમરોની ચાર્ટર પાર્ટીમાં પણ ‘ દેવ પ્રકોપ ’ ની એક ખાસ શરત નોંખવામાં આવે છે. ગુજરાતની છેલ્લી ભયંકર રેલ એ કોઈ માણસનો અપરાધ નથી પરંતુ એ ભયંકર હત્યાકાંડ માટે દેવો યાને ક્રોધિત થયેલા પંચમહાભૂતો જ જવાબદાર છે. અને “ દેવોને કોપ થાય ખરો ? કોપ થાય તે દેવ કહેવાય ખરો ? ” આવી શંકાઓ એક પીડાયલા આત્માને થાય તો પછી દેવોને ખૂબ પત્રો ન લખે તો તે પામર જીવ ખીણું શું કરી શકે તેમ છે ? અનેક ધરની કપો,

જવાળામુખી ફાટવા, સાગર ઉછળવા, વીજળી પડવી, રેલ આવવી, દાવાનળ લાગવા એ બધું દેવોના પ્રાણીમેધયજ્ઞ નથી તો બીજું શું છે ? પ્રાણીઓના લક્ષા માટે હશે; તેમના અપરાધોની સગ્ન માટે હશે; બધું મંજુર છે, પરંતુ શું એક પણ નિર્દોષ તેમાં માર્યો જતો નથી ? એ હત્યાકાંડોમાં કીડીની માફક મારી જતી ગાય-માતાઓનાં પાપો હોય છે ખરાં ? માની લ્યો કે દરેક જીવ પાપી છે તો દેવો ક્ષમાશીલ છે તેવું પણ આપણે જે માનીએ છીએ, મરતી વખતના એક જ ઇશ્વરનામ ઉચ્ચારથી બધાં પાપોની મારી મળે છે એવું જે આપણે માનીએ છીએ તેમાં જળુતી દેવોની ઉદાર મનોદશા, ક્ષમાશીલતા, આવા હત્યાકાંડ વખતે ક્યાં સુકાર્ષ્ઠ જાય છે ? કોઈ કવિએ સાચું જ કહ્યું છે કે :—

આ કળીકાળમાં દેવો

ખરેખર કુંગરે જ ગયા છે.

તેમનું દેવત્વ હરાઈ ગયું છે. કેમ જાણે આ કળજુગ તે ઉન્નતો હોય તેમ તે વખતમાં જેમ અંગ્રેજો દવા ખાવા શીતળ ટેકરી પર જાય છે તેમ દેવો પણ સતજુગ, કાપર, ત્રેતા વગેરે યુગોમાં રાજ્યો કરી લીધા પછી એ ઘડી આરામ લેવા કુંગર પર ગયા હોય !

સર્વશક્તિમાન આદ્યશક્તિએ જ્યારે મનુષ્યલોક ઘડ્યો ત્યારે દેવોને પ્રાણીસમાજ પર રાજ્ય ચલાવવા જુદી જુદી ફરજો સોંપી. એ દેવો જ્યાં સુધી પાતપોતાની ફરજો પાળે છે ત્યાં સુધી રામરાજ્ય છે, પરંતુ જ્યારે એ ફરજો ચૂકે છે અથવા તેનો અતિરેક કરે છે ત્યારે એ દેવશાસન એક જુલ્મી નોકરશાહી યાને દેવશાહી બનીને ઉભી રહે છે. તેમના પ્રકોપોને લીધે માનવોને પીડા વધી પડે ત્યારે માનવો અચાજ ઉઠે. ન કરે તો બીજું શું કરી શકે તેમ છે ! દેવોએ બીજી શક્તિ પણ આપી નથી કે જેથી એ દેવોને તે બતાવી શકાય ! બહુ બહુ તો આત્મા-જે દેવોનો જ અંશ છે તે-કકળી

ઉઠે છે. મારો આત્મા પણ એમ જ કકળ્યો. દશ વર્ષ ઉકળ્યો અને તેનું પરિણામ તે આ પત્રો. આ દેવોને પત્રો નથી પણ આત્માનો કકળાટ છે. એક બાળકનું વડીલો અને પૂજ્યો પાસે રૂદન છે.

મારો અધિકાર

આ છેલ્લા વાક્યમાં મારો અધિકાર જણાઇ આવે છે. અકબરને “ દુનીઆમાં સૌથી મોટું કાણુ ? ” એનો જવાબ આપતાં બીરમલે એક બાળકપર આંગળી ચીંધી હતી, અને એ જ બાળકે અકબરની મૂછો તાણી બતાવી હતી ! મિંહ જેવાં કે રાક્ષસ જેવાં પ્રાણીઓ પણ બાળકની ચીસો પાસે હાથ જોડે છે. બાળકના રૂદન પાસે જગત તૂણવત્ છે. હુંયે એક બાળક છું—પામર-જીવ છું અને દેવો પાસે લાડ કરી તેમને વિચિત્ર સવાલો પુછવાનો દરેક હકક ધરાવું છું. આ પત્રો એ પૂજ્ય દેવોને આ પ્રમાણે બાળક ભાવે જ લખાયેલા છે અને નહિ કે નાસ્તિકતાને લીધે.

હું નાસ્તિક નથી

કારણ કે દેવી મહાલક્ષ્મીનો હું પૂજક છું. દેવી મહાલક્ષ્મીના ચમત્કાર મારી જીંદગીમાં મેં અનુભવ્યા છે અને તેમના ચરણમાં મેં માફ જીવન અર્પી દીધું છે. આમ છતાં તે ઇષ્ટદેવીને તેમજ અન્ય દેવોને મેં પત્રો લખીને પ્રશ્નો પૂછ્યા છે તે ફરીવાર કહું છું કે પૂજ્યભાવે.

અન્ય હેતુઓ

આ પુસ્તકમાંના પત્રોમાં પ્રવાન સ્થાન અવગત આત્માના કકળાટને છે, છતાં તે સાથે ગૌણ હેતુઓ પણ છે:—

- ૧) નવીન સાહિત્ય સર્જવાનો
- ૨) હાસ્ય અને કટાક્ષ રજુ કરવાનો
- ૩) જગતને કટાક્ષદ્વારા કંઈક બોધ આપવાનો

પહેલો અને બીજો હેતુ સધાયો છે કે નહિ તે તો વિદ્વાનવર્ગે નક્કી કરવાનું છે. ત્રીજા હેતુ વિષે કંઈક સ્પષ્ટીકરણ કરું.

આ પત્રોમાં બે અતિશયતાઓ એક એકની દ્રષ્ટિએ રજુ કરી મેં તો માત્ર તટસ્થવૃત્તિ જ જાળવી છે. એ બે અતિશયતાઓ તે એક બાબુ પુરાણોનાં ગપ્પાં (Mythology) અને બીજી બાબુ પશ્ચિમના (Materialism) જડવાદની દ્રષ્ટિએ પુરાણો-માનો ભક્તિવાદ કેવો લાગે અને ભક્તિવાદની દ્રષ્ટિએ જડવાદ કેવો લાગે છે તે જ મેં કટાક્ષદ્વારા રજુ કરવા પ્રયત્ન કર્યો છે અને મારો અંગત મત અલગ રાખ્યો છે. દાખલા તરીકે શંકર ભગવાનનું ચિત્ર જોઈ જડવાદ કહે છે કે: “ તમે ત્યાંથી ખસી જાઓ અને ગંગાજીને પથરપર પડવા દો તો એક મોટી હાઇડ્રોલીક વીજળીક પાવર કંપની ઉભી કરી શકાય ! જડવાદને તે ચિત્રમાંથી શ્રદ્ધા જરાય સુઝતી નથી તેમજ ભક્તિવાદ પણ જેમાં કલાનું નામ નથી હોતું, જેમાં દૈવીતત્વ જરા પણ મૂર્તિમંત નથી થતું એવાં ચિત્રો જાપાનનાં કારખાનાંઓમાં છપાવા દે છે, વેચાવા દે છે, પગનીચે છુંદાવા દે છે ! પુરાણોમાં પણ સત્ય છે પરંતુ તે ગપ્પાંની અંદર વીંટાયલું છે જે માત્ર શ્રદ્ધા જ પારખી શકે છે ; જડવાદમાં પણ કંઈક છે અને તે બેઘડી અંધશ્રદ્ધા બાબુએ મુકી કોઈ પણ વસ્તુ, વિચાર કે પ્રયાને જરા બુદ્ધિની કસોટીએ તોળી જોવાનું.

એ બન્ને વાદોમાં દોષો છે અને ગુણો છે, ખુબીઓ છે અને ખામીઓ છે અને એક અંગ્રેજી કવિના કથન પ્રમાણે

“ Virtue is the mean between two extremes.”

સદ્ગુણ એ બે છેડાઓ વચ્ચેના મધ્યબિંદુપર કાયમ હોવાથી જગતે એ બન્નેમાંથી સાર સાર ગ્રહણ કરવાનો છે. આ પત્રો લખીને જગતની એ બંધી જુડી બાજુઓપર કટાક્ષ કરવામાં ઉડે ઉડે

મારો એક જ હેતુ ઉપર જણાવ્યો તે જ છે અને તે બોધ જગતે લેવો કે ન લેવો તે જગતે જોવાનું છે મારે તો **કર્મણ્યે વાધિકારસ્તે**

છેલ્લી એક વાતઃ જે માસિકમાં આમાંના ૧૧ પત્રો પ્રગટ થયેલા તે માસિકના તંત્રીનો એના પ્રકાશન માટે હું જેટલો આભારી છું તેટલા જ, એક પૈસાના પણ લાભ વગર નિઃસ્વાર્થભાવે આ પત્રો મેં તેમને લખી આપ્યા તે માટે તેના તંત્રી મારા આભારી હોવાથી તેમનો આભાર માનવાનો દંભ હું અંહીયાં નથી કરતો ! આવી નિઃસ્વાર્થ સેવા છતાં ૧૧ મા પત્રપર મને અને તંત્રીને મતભેદ પડ્યો અને તેથી જ બાકીના બે પત્રો પ્રગટ કરવા માટે મેં તે માસિકમાં ન આપ્યા.

જન્માષ્ટમી બીલ્ડીંગ,
ખેતવાડી મહન રોડ,
મુંબઈ નં. ૪

}

લી. સેવક,

જદુરાય ડી. ખંધડીઆ

માગ વડાલા વડીલ અધુ

સ્વ. મુકુંદરાય ખંધડીઆ

જન્મ, ૧૯૫૪   અવસાન, ૧૯૮૦
જેને માગી પાસેથી દેવાએ ઝંટવા લીધા છે,
જાણે “જેવી પ્રભુ હાજી”ની વેદિપર
આત્મભોગ આપ્યો છે,
તે અધુને
તેમના આત્માની શાંતિ અર્થે
અર્પણ.
દેવા ભલે આ તર્પણ તેમને પહોંચાડે
કે ન પહોંચાડે.

જ. દુ. ખંધડીઆ

મા, આધશક્તિને

પત્ર ૧ લો

‘ બોમ્બે ’ બીહીંગ, ‘ હિંદુસ્થાન ’ રોડ,

(કલકત્તાની સામેના મકાનમાં)

મુ. એશિયા-આફ્રીકા થઈને (જુલો જગત)

તા.....

મા પામર જીવાત્માનાં આપને કાટિ કાટિ વંદન !

મા ! મહાદેવી માતા ! આપનો આ બાળક આજ મોટો થયા પછી, તમારી દીધેલી સાન આબ્યા પછી, આપને કંઈક પૂછવા ઇચ્છા કરે છે તો રમ્મ આપશો ?

દૈવી શક્તિને પૂછનાર અનધિકારી પામર જીવાત્માઓ માટે શાસ્ત્રવેત્તાઓ વિધાન કરી ગયા, શંકાશીલાત્મા વિનશ્યતે. આ સાચું હોય અને આ ખુલ્લો પત્ર જે શંકા થકી જ ઉપસ્થિત થયેલો આપને લાગતો હોય તો, માતા, એવાં કયાંથી ધન્યભાગ્ય કે આ કહેવાતા શંકાશીલ ‘ આત્માનો વિનાશ ’ (!) થાય !

વિનાશને ધન્યભાગ્ય માનનાર આ આત્મા અને એવા અનેક આત્માઓને જીવનપર આટલા નિરાશ, ‘ મનખ્યાદેહ ’ પર આટલા નિરસ્કારપૂર્ણ થવાનું કારણ હિંદી અને હિંદુ જીવન છે. મા, અમારી દ્રષ્ટિએ જેને, અમારું જીવન જીવી જેને અને પછી અમને સમ્મ કરને.

મા, તમે અને તમારા અમલદાર દેવોએ અમારું જીવન જ એવું થયું કે આજે હવે અમારે તમને પૂછવા વારો આવે છે. તમારા સૃષ્ટિસૃજન વિષે શંકા (જે તે શંકા હોય તો) ઉઠાવવા વારો આવે છે.

ગપ્પા પુરાણના શાસ્ત્રવેત્તા તો કહે છે : ‘ તમે કાનના મેઝ-માંથી સૃષ્ટિ રચી...બ્રહ્મા (અને બ્રાહ્મણો) મસ્તકમાંથી ઉત્પન્ન

કર્તા... ! ક્ષત્રિયો (કોઈ ક્ષત્રિય દેવ નથી) બ્રૂજમાંથી ઉત્પન્ન કર્યા...અને વિષ્ણુ (વૈશ્વો) સાથળમાંથી પેદા કરી છેવટ ચરણ-કમળમાંથી શુદ્ધો ઉત્પન્ન કર્યા. ' ! મા, બ્રાહ્મણો અમને આવું શીખવ છે તે શું સાચું છે ?

પણ ના, તમારી આજ્ઞા-ગીતાસમા વેદમાં તમે પોતે જ બ્રહ્મર કહ્યું છે: ' **एकोहम बहुस्याम्** ' સૃષ્ટિના મંડાળ પહેલાં તમે અનાદિ એક હતાં, છો અને અનંતકાળ રહેવાનાં. તમે એક હતાં અને તમે બહુ થવા ઇચ્છા કરી. તમે સાગર હતાં ને તમે તરંગો ઉછાળવા ઇચ્છા કરી. હવે તમે જ અમને કહો કે જીવોની ઇચ્છાથી કંઈ તમે જીવોને પેદા કર્યા છે ખરા ?

તમે આપેલી બુદ્ધિથી જ સૃષ્ટિના મૂળ સર્જનનો કાયડો અમે તો આમ ઉકેલીએ છીએ. તમે મૂળ હતાં. તમને જ બહુ થવા ઇચ્છા થઈ. તમે જ જીવાત્માઓને પેદા કર્યા એટલે કે તમારામાંથી અમારા જેવા અણુઓને તમે પરાણે જુદા પાડ્યા. અમે તો તમારામાં જ હતા-ભજોલા હતા-હજીયે ભળાવું છે, પરંતુ તમે સર્જેલાં કર્મનાં બંધનો હવે અમને તેમ કરતાં અટકાવે છે. તમને પામવા, અસલ માથાપને ઘેર પાછા આવતાં, મૂળ વતન જતાં, અમને આમ અટકાવવાનું કારણ ?

તમે પ્રથમ અમને જુદા પાડ્યા ત્યારે અમારે પૂર્વભવ હતો જ નહિ—ત્યાં પૂર્વભવનાં કર્મબંધનો ક્યાંથી આવ્યાં ? કર્મબંધનો નહોતાં. પછી તમે જ કર્મો કરાવ્યાં. અમે તો પામર જીવો. તમે સર્વશક્તિમાન. તમારી ઇચ્છા વગર જ્યાં પાંદડું પણુ ન હાલે ત્યાં કંઈપણ કર્મ કરવા અમારું હાથનું રૂંવાડું તો ફરકીયે શાનું શકે ? અશક્તો પાસે તમે આમ અમુક કર્મો, તમારી ઇચ્છાની લગામ બેંચી તમે કરાવ્યાં અને છતાં

‘ તમે કહ્યું તો તમે ભોગવો. તમારા કર્મનું ફળ તમારે આપવું પડશે. માટે મને પામવાનો પ્રયત્ન કરો. ’

આ સજ્જ શા માટે ? પ્રયત્નો કરવા તમે બુદ્ધિ દીધી, પરંતુ અમારી બુદ્ધિ પર પણ તમારું રાજ્ય ચાલે છે એ અમારી દલીલ શું ખોટી છે ?

પણ તમે કોઈને જવાબ દીધા છે કે અમને દેશો ? અને જ્યારે પણ તમે જવાબ દીધા છે ત્યારે ધરતીકંપ જેવા કાપો સિવાય જીવાત્માઓ ખીજી બાળે જ પામ્યા છે ! જીવાત્માઓ શંકાશીલ બને, આવું આવું પુછવાની ધૂષ્ટતા કરે ત્યારે તેનો વિનાશ કરો; પરંતુ આવી કૂર રીતે ન કરો. બ્રાહ્મણોના કાયદા મુજબ ‘ ઘીનો દીવા કરવા કે ભેંયે લેવા ’ થોડો અવકાશ આપજો ! એ વિના તમને પાછા નહિ પમાય. પાછા તમે જ કહેશો કે ‘ મને પામવા પ્રયત્ન કરો ! ’ પણ અવકાશ નહિ આપો તોય જીવોનો વિનાશ કરવા જતાં તો જીવો પાછા તમારામાં જ ભળશે-તેમની ખીજે કયાંય સ્થિતિ જ નથી એટલે એ બાર તો તમને જ બારે પડે તેમ છે !

ખરેખર, આ બધા જીવો પણ તમે જ છો, અને તમે તો એક અપૂર્વ માયાનું નાટક જ ભજવી રહ્યાં છો-એ એક વિદ્વાનની ઉક્તિ અમને માન્ય છે. તમને પણ જો એ માન્ય હોય અને અમારી હીલચાલો પર હસવું આવતું હોય તો તો પછી અમારે આપને કંઈ જ કહેવાપણું રહેતું નથી. પરંતુ તો પછી માણસો પર ‘ કર્મનાં બંધનો, ને માણસના વાંક, ને વિનાશની સજ્જ ’ એ બધા જગરજગતીથી લાફેલા આરોપો પાછા ખેંચી લેવાનો બ્રાહ્મણો પર એક તાકીદનો તાર કરવા કૃપા કરશો, મા ?

અને હવે ખીજ વાત. જ્યારે જ્યારે ધર્મની વ્હાની થાય છે અને અધર્મ વધી જાય છે ત્યારે ત્યારે સાધુઓને તારવા ને દુષ્ટાને મારવા તમે મનુષ્યલોકમાં યુગે યુગે અવતરો છો એવું વચન તમે તમારા એક અવતાર દ્વારા માણસોને આપી ચુક્યાં છો, તેની હું તમને યાદ આપું છું. હવે તમે લીધેલા અવતારોની નોંધ રાખી હોય તો તે જરા જોવા કૃપા કરજો.

છેલ્લો અવતાર તમે શ્રી કૃષ્ણને નામે લીધો. ત્યારપછી મનાય છે કે યુદ્ધાવતાર પણ તમારો જ હતો. સારી વાત છે.

પરંતુ તે બંને અવતારોને થઈ ગયાને હજારો વર્ષ વીત્યાં છતાં તમને ક્યાંય અવતરવાની જરૂર ન જણાય ? શું જગતમાં અધર્મનો ટોટો છે ? કે અવતરવાની જરૂર છે કે નહિ એ વિષે અમારા અંગ્રેજી અમલદારો માફક વર્ષોનાં વર્ષો વીત્યાં છતાં 'હજી વિચાર કરવામાં આવે છે' ?

અમારે મને જગતમાં અધર્મનો ભાર એટલો વધી ગયો છે કે પૃથ્વીમાતાની નીચે જો શેષનાગનો ટેકા ન હોત તો પૃથ્વી બેસી ગઈ હોત. ખાત્રી ન થતી હોય તો દેશદેશના ઇતિહાસ તપાસી જુઓ. સરકારે સરકારના આંદાજો તપાસી જુઓ. અને આ બધો છેલ્લો પાંચ પાંચ હજાર વર્ષનો ઉદ્ધરડો ભેગો કરશો તો તમને પણ જણાશે કે આજે તો ઠેર ઠેર રાવણો છે. કૌરવો ઘેર ઘેર છે. એક રાવણુ માટે એક અવતાર લેવો પડ્યો તો કરોડો રાવણુ માટે કેટલા અવતાર લેવા પડે એ ત્રિરાશી મુઠી બેસે તો મા, તમને જણાશે કે કરોડો અવતાર લેવાને ઠેકાણું તમે એકલે લેવાની જગૃતિ નથી બતાવી ! દાખલાથી જ ખાત્રી થતી હોય તો સાંભળો. જુના ઇતિહાસો ખોળવા કરતાં અત્યારના તાજા સમાચાર જ જાણો.

હિંદ અંગ્રેજને રાવણુ ગણે છે, અંગ્રેજ, જાપાન અને અમેરિકાને ગણે છે. ફ્રાન્સ, જર્મનીને ગણે છે તો યુરોપ, ઇટાલીને રાવણુ ગણે છે, દક્ષિણ આફ્રિકાનો ગર્વ માતો નથી અને તે તમે ત્યાં જાઓ તો તમારી પાસે પણ પાસપોર્ટ માગશે ! ચીનને ફાડી ખાવા પરદેશી સિંહો ટાંપીને બેસા છે. રશીયા શ્રીમંતને રાવણુ ગણે છે ત્યારે દુનિયા તેને મહીરાવણુનો ઇલકાળ આપે છે.

હિંદમાં જ જુઓ; શ્રી રામચંદ્રજીની તો એકજ સીતાજીનું દરણુ થયું હતું જ્યારે આજે અમારી ફોર્ટોની ફાઇલો ઉથલાવી બેતાં રોકડો સ્ત્રીઓનાં રોજ દરણો થતાં જણાશે ! કૌરવ પાંડવ તો એક

જ વખત બાહેલા. જ્યારે અમારા દેશમાં તો સગાભાઈઓ રોજ કોર્ટે ચડતા હોય છે, રાજદારી ભાઈઓ જેલમાં સખડતા હોય છે, પત્રકારભાઈઓ પોતાનું જ વાદતા હોય છે. એવો એક રાવણનો નાનો નમૂનો તો તમને રાણપુરમાંથી જ જડશે ! અસલ રાવણે તો પોતાના દરબારમાં અંગદ અને હનુમાનને વિષ્ટિ માટે માન ભરેલું સ્થાન પણ આપ્યું હતું જ્યારે આવા અનેક નકલી રાવણોના દરબારમાં તમે તમારું એક ચર્યાપત્ર મોકલશો તો તેય ‘ કચરાની ટોપલીને સ્વાધીન ’ થશે ! ત્યાં વિષ્ટિના વકીલને તો સ્થાન જ શાનું હોય ?

પણ દાખલા દેવામાં હું નકામો આગળ વધું છું. તમે સર્વશક્તિમાન છો; સર્વજ્ઞ છો એટલે તમે ન જાણતાં હો એમ માનીને દાખલા દેવા માંડવા એ તમારું અપમાન છે. વળી તમારા સર્વજ્ઞ, મુખ્ય હિસાબી કારકુન ચિત્રગુપ્તને પુછવાથી પણ તમને જણાશે કે— ‘ તમારે અવતાર લેવાની હુંડી આજ હળ્લરો વર્ષથી તમારે ખાતે ખડી છે. ’

હવે અમે પામર જીવો આ ખુલ્લા પત્રદારા પુછવા રગ્ન લઇએ છીએ [કારણ કે અમારા હૃદયના ખાનગી સંદેશા યાને હાય અફસોસ તથા નિસાસા બધા તમારે ત્યાંની કચરાની ટોપલીને સ્વાધીન થયા છે એટલે હવે ખુલ્લો પત્ર લખ્યા સિવાય બીજો રસ્તો જ નથી] કે

- ૧) તમે આજ દિવસ સુધી પાછો અવતાર કેમ ન લીધો ?
- ૨) તમને જગતપર અધર્મનો ભાર વધી ગયેલો લાગે છે કે નહિ ? ન લાગતો હોય તો તેમ માનવાનાં તમારાં કારણો રજુ કરવા કૃપા કરશો ?
- ૩) અધર્મ લાગતો હોય તો હવે કર્મ તારીખે, કોને ત્યાં, ક્યાં, અવતાર લેવાનો નિશ્ચય કર્યો છે તે જણાવશો ?

૪) શ્રી અરવિંદ ધોષ, પોત્ત રીશોર વગેરે મહાપુરુષોમાં તેમજ એનીમીસ્ટના શિષ્ય શ્રી કૃષ્ણામૂર્તિના શરીરમાં તમારો આવિર્ભાવ થવાનો છે એમ જે જગતમાં જાહેરખબર ફેલાઈ રહી છે તે સાચી વાત છે કે અમારા બ્રાહ્મણો જેની ?

અ. વડીલશ્રીને આદ્યશક્તિએ સૃષ્ટિ સરજવાનું કામ સોંપ્યું છે; જેમ હિંદી સરકારનાં બાંધકામખાતાના ઇજનેરો હોય છે, તેમ સૃષ્ટિના બાંધકામ ખાતાના ઇજનેર અક્ષાણ છે. પરંતુ સરકારી નગરે જેમ ઇજનેરી ખાતું ખરચખાતા જેવું હોય અગખામણું હોય છે અને આવક ખાતાંઓ જ મીઠાં સાકર જેવાં લાગે છે, તેમ પ્રભુજીને ત્યાં પણ એવા નગરભેદ થતા હોય એમ લાગે છે. નહિ તો બધા દેવોની પૂજા થાય ને અક્ષાણની પૂજા ક્યાંય કેમ નથી થતી? એમને અપૂજ રાખ્યા છે એ જ બતાવે છે કે આ ખાતું પ્રભુને ત્યાં પણ અગખામણું જ છે ! અક્ષાણએ ડાકટરી કે વકીલાતની લાઈન લીધી હોત તો આ વખત ન આવત ! હવે આ વડીલશ્રીનું કામ તપાસીએ:—

છેલ્લાં ૨૦૦૦ વર્ષમાં તેમણે શું સરજ્યું ? દુનિયાનો ઇતિહાસ તપાસતાં તેમણે આટલું સર્જેલું જણાય છે:—

૧) વધારે દુઃખી દેશો.

૨) હિંદ-ચીનની વસ્તી વધી, ને—

૩) ગામડાં ભાંગીને નવાં શહેરો કર્યાં.

બસ તેમનો ખેત્ર અહીં ખલાસ થાય છે. તેમણે આમ ઘણું સરજ્યું હોય છતાં સુંદર સર્જેલું તેઓશ્રી બતાવી શકશે ? અમારી હિંદી રેલ્વેઓ માઈક્રોકલા જેવો પૃથ્થ બાંધી છાપાનાં આખાં પાનાં ભરીને તેનાં ‘અપુર્વપણાં’નાં ગુણગાન ગાય છે તેમ તેમણે કાંઈ ‘એન્જનીયરીંગ બુદ્ધિનો અપુર્વ નાદર નમતો’ સર્જેલો ક્યાંય જણાય છે ? પણ વડીલશ્રીને સુંદર સર્જતાં કે’દાડે આવડ્યું છે કે છેલ્લા ૨૦૦૦ વર્ષમાં સુંદર સરજ્યું હોય ? આદ્યશક્તિએ તેમના અનુભવનાં સર્ટીફિકેટો જોયા વગર જ તેમને આ જિંએ હોદ્દે, અમદા-

વાદના મીલ માલેકોની માફક 'સગાઈની લાગવગ'થી ચઢાવી દીધા લાગે છે ! તેમને જો સારો અનુભવ હોત તો પેલા મહાન ગંગકવિ કહે છે તેવી સૃષ્ટિ તેમણે ન સર્જી હોત ? ગંગકવિ કહે છે :—

‘લક્ષ્મી નિવાસી વાકું મૂંઢમતિ ગતિ દીની
પ્રતાપી ઉદાર વાકું કોડી નહિ દીની હે
સમુદ્ર અગાધ નીર ખારો કર દીનો તેને
રેતી રણ પાનીકી વ્યવસ્થા ન કીની હે
કામિની કોકિલ નાર મૂરખ કે પાલે પરી
શંખણી કુવડનાર ચતુરોકું દીની હે
કહત કવિ ગંગ બ્રહ્માજીકું પામે પદ્મ
ખીજ્યાં (ભાંગ) પીકે એ સૃષ્ટિ સખ કોની હે !’

મરજી પડે ત્યાં ખાડા ટેકરા, મરજી પડે તેવા માણસ, મરજી પડે ત્યાં જળસ્થળ, મરજી પડી તેવી સંખ્યામાં પ્રમાણ વગર ઘડી ઘડીને તેમણે ખર્ચ પુછો તો દુનિયાના દેદાર એવા જગાડી નાખ્યા છે કે કોઇ અંગ્રેજ કે અમેરિકન વિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓની કમીટી જો આ સૃષ્ટિના ‘રૂપ કદરૂપ’ વિષે તપાસ કરવા એસે તો પ્રભુની સરકાર અને તેના આ ઈજનેરી ખાતાની હાંસી જ કરી મેલશે અને રીપોર્ટમાં ‘વોટ ઓફ સેન્સ્યોર’ પસાર કરશે !

મુંબઈમાં એકએનો ખાડો પુરવાનું કામ સર જ્યોર્જ બુકેનનને સોંપેલું, ને તેમણે કેવું જગાડી મેલ્યું એ જોતાં બ્રહ્માજીને પણ ‘બુકેનન ખીજ’ એ ઇલ્કાબ આપવાનું મન થાય છે અને તેમના કામોની તપાસ કરવા એક ‘માયર્સ કમીટી’ નીમવા વિષે શક્તિને એક અરજી કરવી જરૂરી લાગે છે.

બ્રહ્માજી ! અરે દાઢીવાળા દાદાજી ! સૃષ્ટિ સરજતાં તમારું ધ્યાન તમારી દીકરીમાં એટલું બધું પરોવાઈ ગયું કે તમે તમારા કામના દેદાર જગાડી નાંખ્યા ! તમે કેવું કેવું સર્જ્યું છે તે ખાત્રી ન થતી હોય તો એકવાર મુંબઈમાં આવો. અમે તમને બતાવીએ. અમે

માણસોએ કેવાં સુંદર મકાનો, ખીલ્ડીગો, વીજળીનાં કારખાનાંઓ, રેલ્વેઓ, જળ કાઢીને સ્થળ, વસાઈ જેવા મહાન ખુલો, સળ્યા છે તે તમે જાતે આવીને જુઓ ને તમારાં બાંધકામો સાથે સરખાવો ! તમને જો સૃષ્ટિ રાજવાનો અનુભવ હોત, તમે જો માણસોની દ્રષ્ટિએ સર્જાયું હોત તો:—

૧) એક ભાગ પૃથ્વી ને ત્રણ ભાગ પાણી ન કર્યાં હોત. એવું કર્યું ત્યારે આજે જમીન માટે યુરોપીઅનો પડાપડી કરી રહ્યા છે ને ?

૨) વરસાદ જોઈએ ત્યારે તડકો પડે ને તડકો જોઈએ ત્યારે ટાઢ પડે ! એવાં વિચિત્ર હવાપાણી ન સર્જ્યાં હોત. એવું સુલેમાની ગાસ્કું હાંક્યે રાખ્યું ત્યારે હવે દુકાળ પડવા માંડ્યા છે ને ?

૩) ઉંદરને ખીલાડાં ખાય, ખીલાડાંને કુતરાં મારે, કુતરાંને ગાયભેંસ નસાડે, ટોરોને વાઘવડે ખાય, વાઘવડે માણસ મારે ને માણસને પાછો ઉંદર કરડે એવી ગોળમટોળ પરંપરા ન ઘડી હોત. એવું કર્યું ત્યારે અધાને એક એકથી જીંદીવું પડે છે ને ? આખી સૃષ્ટિ ‘મોટો જીવ નાના જીવને ખાય’ એ સિદ્ધાંતને જદલે માણસને ઉંદર સંપાંને રહે તેવા ‘વિશ્વજંઘુત્વ’ના સિદ્ધાંત પર રચી હોત તો આજ કતલખાનાં, કતલક્ષેત્રો અને કાનીસ હથીયારો હોત ખરાં ?

૪) ગુરૂત્વાકર્ષણ રાજીને જધાને હેઠા ન પાડ્યાં હોત. સધુત્વાકર્ષણ કરી જધાને ઉંચે ઉંચે ચઢતાં ને ઉડતાં જનાવ્યાં હોત તો મુંબઈમાં ટ્રામનો આનો ખર્ચવો પડે ખરો ?

આમ તમારા જીવરડાઓનું લીસ્ટ કરવા બેસીએ તો તો અમારા પારસીજંઘુઓની ભાષામાં કહેતાં ‘એક દળદાર પોંડો’ થાય તેમ છે. એટલે અમારા અસંતાપના કુલપત્રના નમૂનાથી જ સંતોષ પામે તો સાફ છે.

વળી આમ અમે તમારી વિરુદ્ધ એકલા જ દરિયાદ કરીએ છીએ એવું કંઈ નથી. તમારી સૃષ્ટિમાં ખુદ વિપ્લુભગવાનને કંઈ જ

ન ગમ્યું એટલે જ તેઓ સમુદ્રમાં શેપનાગની પથારી કરીને સુતા છે ને ખુદ શંકર ભગવાનને ગમી ગમીને છેવટ સ્મશાન જ ગમ્યું ! કહો, હવે તમારી સ્પૃષ્ટિમાં છે કંઈ ‘ જોવાજોવી જગ્યાઓ ? ’ વળી તમારી પુત્રી સરસ્વતીની છાંયાને જે કોઈ વરે છે તેની સામું જોવાની પણ લક્ષ્મીજીને વિષ્ણુ ભગવાન તરફથી મનાઈ છે. આમ તમારા કુટુંબ સામે, તમારા જ પાડોશી દેવોનો કેટલો અસહકાર છે તે તમે જ જુઓ !

છેવટ અમારી એટલી જ પ્રાર્થના છે કે હજી તમારું ખાતું સુધારી કોઈ માણસોપયોગી બાંધકામ ખાતાં ખાલો-ખાસ કરી નવી રૂપરૂપ જમીનો પેદા કરો, શહેરો ભાંગીને ગામડાં ધમધોકાર બાંધો.

એટલું તો કરી બતાવો-નહિ તો તમારા ખાતાનો ખરચ, બજેટની સીઝનમાં નામંજુર કરવા માટે અમારે ઈશ્વરી ધારાસભામાં હવે એક મજબુત વિરોધપક્ષ ઉભો કરવાની જરૂર પડશે. થોડું લખ્યું ગાંડું કરી જાણજો.

શ્રી વિષ્ણુ ભગવાનને !

પત્ર ૩ ત્રીજો

૨-૪ સ્તિ શ્રી સાગર મધ્યે મહાશુભસ્થાને પુજ્યારાધે સર્વે શુભો-
પલાયક પ્રભુશ્રી પાંચ શ્રી વિષ્ણુ ભગવાન, એતાનશ્રી મુંબઇ બંદરેથી
લખીતંગ આશાંકિત છોડે જ. **૬. બધડીયાના** ઝાઝા કરીને
જેશ્રીકૃષ્ણ વાંચજો.

જત લખવાનું કે અમો અહીં માનવીઓ સૌ આપને પ્રતાપે,
કારણકે આપ પાલક-દેવ છો, -ખુબ ખુશી મઝામાં છીએ. ખામીએ,
પીએ અને મોજ કરીએ છીએ ને તમે ત્યા ખુશી મઝામાં હશે.
અમારી બધાની તખીયત તદ્દન સારી છે અને આપનાં લક્ષ્મીજીને
આપના ચરણ રોજ ચાંપવા પડે છે તો ધારીએ છીએ કે આપની
કળતર હવે નરમ પડી હશે અને આપની તખીયત તદ્દન સારી હશે.
હજી પણ કળતર ન મટતી હોય તો સામપ્રસ સાદ્ય અમૃતાંજન
(હીંદી બનાવટ હોવાથી કાંઈ પરદેશીને પસંદ આવે તેમ નથી)
એકવાર વાપરીને ખાત્રી કરી જોશો એવી ભલામણ છે. અમારા
ધારવા પ્રમાણે દરિયામાં ચોવીસે કલાક રહેવાથી આપને શરદી થઈ
ગઈ હશે, અથવા ખાંડ પાણી લાગ્યું હશે. એ જો સત્ય હોય તો
ધન્વંતરી, જેઓએ અમારા સાંભળ્યા પ્રમાણે હમણાં જ ઓક્ષક-
ઈતી એમ. ડી. ની ડીઝી મેળવ્યાના સમાચાર રૂટરના તાર-ખબર-
પત્રીએ મોકલ્યા છે, તેમની સલાહ માનીને વઢવાણ જેવી સુકી
હવાના ગામડામાં જવો તો સાહે. પણ અમને ધારતી છે કે જેમ
ગાંધીજી ડોક્ટરનું ન માનતાં રેંડીયો કાંત્યે જ જાય છે તેમ તમે
પણ કાંઈનું ન માનીને તમારી નાગ-લોંચની મઝા મુકા તેવા લાગતા

નથી. તો પછી જેવી હુરિ ઇચ્છા ! જેમાં અમારો, તમારો કે કાઇનો ઉપાય ચાલે તેમ નથી.

આજ ઘણે વર્ષે આ પત્ર લખવાનું કારણ આપની કુશળતાના સમાચાર પુછી હવે જણાવવા રજા લઉં છું. સૌની પહેલાં તો માત્ર શિષ્ટાચાર અને આર્થિક શીઘ્રહાઉસની ' પત્રવ્યવહારની કળા ' ના નિયમ (કારણ કે હું તેમાં પાસ થયેલો છું) ને અનુસરીને જ મેં શરૂઆતમાં જણાવ્યું છે કે અમે બધા માનવીઓ અહાં પૃથ્વીપર ખુશી મઝામાં છીએ, અને અમારી તખ્તીયત સારી છે. બાકી ખરી રીતે ખુશી મઝા વિષે અમારાં હૈયાં ખોલી જુઓ. તેમજ તખ્તીયત વિષે અમારા ડોક્ટરોને પુછી જુઓ. તો આપને તુરત જણાશે કે કાગળ પત્રોમાં શિષ્ટાચારને નામે હળાહળ ખોદું લખતાં અમે કેટલું બધું શીખી ગયા છીએ ! દુકમાં પૃથ્વીપરની તમારી ' પાળેલી પ્રજા ' માંનો એક પણ પામર માનવજીવ સુખી નથી અને એમાં અમને હવે રહી રહીને છેક આ વીસમીસદીમાં મૂળ તમારો વાંક લાગે છે ! તમે જગતને સારી રીતે પાળવાની તમારી ફરજ બરોબર બજાવી હોય તેમ જણાતું નથી. આઘશક્તિએ તમને દુનીઆના ' મ્યાનેજર ' યાને વ્યવસ્થાપક બનાવ્યા અને તમે એ ઉપે હોદ્દે ચઢા તો ખેડા; બાકી તમારી વ્યવસ્થાને પરિણામે આજની તમારી પ્રજાની સ્થિતિ જોતાં તો તમે વ્યવસ્થાપકને બદલે ગેરવ્યવસ્થાપક વધારે લાગો છો ! બનવા જોગ છે કે તમારી તખ્તીયત કંઈ કામ ન કરતી હોવાથી તમારે દવાદારમાં જ દિવસ ગાળવો પડે છે. હવાફેર મોટે દરિયામાંજ રહેવું પડે છે, અને તેથી આઘશક્તિએ સોંપેલી નોંધરી બરાબર બજાવાતી નથી ! પણ અમને તે અજ્ઞયખી લાગે છે, કે તમે લક્ષ્મી—પતિ હોવાથી આટલું બધું પૈસાનું જોર છતાં તમારી પગ કળતર મટાડી શકતા નથી તો શું વિખણુલોકમાં અપટ્ટુડેટ વૈજ્ઞાનિક વૈદ્ય જાણનાર વૈદ્યોની ખોટ પડી

છે ? એમ હોય તો અમારા મૃત્યુલોકના મોટા મોટા ડીઝીધર ડાકટરો, વૈદ્યો, હકીમો, નીમ હકીમો, ઉટવૈદ્યો, જેઓ ' મરેલાંને જીવતા કરે છે ' ' નામદોંને શક્તિ આપે છે ' ' ઘરડાંને જીવાન બનાવે છે ' સ્ત્રીના પુરુષ બનાવે છે ' ' એક જ વખત તેમની દવા વાપરવાથી તાવ મટી જાય છે, કળતર ભાંગી જાય છે, ને ઉધરસ ફાટી જાય છે ' એવી રામબાણુ દવાઓ અને રાજવંશી યાકુતીના બનાવનારની સલાય કેમ લેતા નથી ? અરે અધા રોગોને એક લાકડીએ હાંકનાર અમૃતના અવતાર જેવી એક જ નડિયાદી કે લાહોરી દવા નમૂના તરીકે મફત નહિ તો છેવટ પી. પી. થી મંગાવીને વાપરો. તમને ઠીક લાગે તે રસ્તો હોય. આજી તમારી ખરાબ તબીયત કે આગસને લીધે તમે તમારી પ્રજા-માનવોને આમ દુઃખી કરો, દુઃખી થવા દો એ હવે તમારો વિષ્ણુશાહી અસહ્ય છે અને તેથી જ અમારે આ પત્રદ્વારા અમારો ખાખરો અવાજ તમારી પાસે રજુ કરવાનો વખત ' આવી લાગીયો છ ! '

તમારી તબીયતને જાણુ મુકીએ તો અમને દુઃખી કરવામાં તમે ઇરાદાપૂર્વક વત્યાં છો. એવું માનવાને પણ અમને કલકતા તરફથી એક ખાસ કારણ મળ્યું છે. ત્યાંના એક ગુજરાતી કવિએ એક બાલ-નાટ્ય લખેલું તેમાં એક કંલુસ શ્રીમંત પાસે એક ગરીબને મેળું મારતાં એમ કહેવડાવેલું છે કે:—

‘ રાખ...રાખ...મૂખોં થા માં...કેંવાંએ ધર્મદાન કરવાનું કહ્યું છે એ તો તારી મોહજનન છે. દાખલા તરીકે વિષ્ણુ ભગવાન જેવા સૌથી વધારે ડાહ્યા વાણીઆ તને શોધ્યા નહિ જડે. જરા તારી આંખો ખરોખર ઉઘાડીને વિચાર કર...કે એજ વિષ્ણુ ભગવાને, ભિખારણુ સરસ્વતી બ્રહ્માજીને સોંપી અને પર્વતની બીજડી છોકરી પાર્વતી શંકરને સોંપી ને પોતે તો દક્ષીણ પચાવી પડ્યા. એમાં એની કેવડી જાગરી વાણીયાગત, ને તો જરા ઉંડે જઈ તપાસ...’

અરે, વિષ્ણુ ભગવાન ! તમને ખબર છે કે આ ફારસ ભગ-
વાયહું ત્યારે લોકોએ તમારા પરનો આ આક્ષેપ તાલીઓ પાડીને
વધાવી લીધેલો ? ને એ વાત ખોટી છે એમ તમે જાતી ડોકીને
કહી શકો તેમ છે ? હિંદના હિંદુઓમાં શિવ બ્રહ્મા વગેરે કરતાં
તમારા ભકતો વધારે છે તેનું એકજ કારણ છે કે તમે લક્ષ્મીપતિ
છો, અને તમે સર્વજ્ઞ હોવાથી તમારાથી તે અગ્નિયું નથી તેમજ
હિંદુઓ તમને છેતરી શકે તેમ નથી. ખાત્રી ન થતી હોય તો
લક્ષ્મીજીનો તમે રામચંદ્રના સીતાત્યાગ માફક એક બે દહાડા ત્યાગ
કરવાનો અખતરો કરી જુઓ. અને મને ખાત્રી છે કે બીજે જ
દહાડે તમારી ઘરાફી ભાંગી પડશે ! તમારા ભક્તિ વ્યાપારની ચાવી
લક્ષ્મીજી છે, તે તમે જાણો છો અને તેથી જ તમે લક્ષ્મીજીના
પતિ થવાનું પશું ક્યું છે એવું અમે ગરીબ મૂર્ખોએ માનીએ તો,
દયાચન ! ખોટું લગાડી અમને વધુ ગરીબ ન બનાવશો.

પરંતુ વધારે દુઃખની વાત તો એ છે કે તમે આખાં લક્ષ્મીજી
સાચવી રાખો અને માનવંતને તેની જાંયાનો કટકો ફેંકવામાં
કંજુસાઇ કરો ત્યારે હવે તમારી એ મારવાડી વર્તાણુંક માટે કઈ
કાર્ટમાં ફરિયાદે જવું, તે કહેશો ? તમે તમારું ' પાલનહારપણું '
ખરોખર અગ્નિયું હોય તો હિંદના કરોડો માનવો નાગાં ભૂખ્યાં
ફરે ખરાં ? વિલાયતમાં ને જર્મનીમાં લાખો બેકારો વધે ખરા ?
હિંદી અને વિલાયતી સરકારોના ગજેટમાં કરોડોના ખાડા પડે
ખરા ? જપાનીસ બેંકો ટુટે ખરી ?

તમે લક્ષ્મીજીની જાંયાની વહેંચણી ટાઇ એવી વિચિત્ર રીતે
કરી છે અને ક્યાં કરો છો કે એક બાબુ જુએ મરતો તદ્દન ગરીબ
માણસ બનાવે છે અને બીજી બાબુ કરોડોની દોલત છતાં ન
ધરાય એવો લોભીઓ માનવ બનાવે છે ! ભરતામાં ખૂબ ભરે
છો અને દાઇનાં ખીસાં ખાલી કરે છે ત્યારે એક ઘાતકી રોનીશ
લુટારાની માફક ત્યાં સુધી કે તેને ખાવા પળુ નથી રહેવા દેતા !

કંઈ જનતા અંકગણિત, તર્કશાસ્ત્ર કે અર્થશાસ્ત્ર પર તમારી ઓશીસ-સીસ્ટમ ગોઠવાયલી છે તે ખબર નથી પડતી. કદાચ કોઈ મદ્રાસી વેપારી વિદ્વાનો ટ્રેન્યુએટ તમને ચીફ ક્લાર્ક નહિ મળ્યો હોય. નહિ તો આ રીતે કાંતો એકદમ જમા ને કાંતો તદ્દન ઉધાર એવી વાણીયાશાહી નામાથી વિરુદ્ધ નામાની રીતે તમારી પેઢી ન ચાલતી હોત. જનને જાણુના ટાંટીઆ મળવા જોઈએ એનું જ નામ ખરૂં સરવાયું કહેવાય. જ્યારે તમારી પેઢીનું સરવાયું, એક હિંદી ભંગી સામે હેત્રી ફેડાંને મુક્તાં કેવું ભયંકર રીતે ખોટું છે તે અમારી ખાંડખજરનો નવો મહેતાજી પણ કહી શકશે ! આમ સ્થિતિસ્થાપક થવાને બદલે તમે સ્થિતિ ઉત્થાપક થઈ પડ્યા છો અને જગતના પાલનહાર મેનેજર તરીકે તમે ફરજ બજાવવામાં જે ગફલતો કરી છે તે જોતાં લીગ ઓફ નેશન્સની કાઉન્સિલમાં તમારે માટે ' સેન્સ્યોર ' નો ઠરાવ પસાર કરાવવાનો અમારે હવે વિચાર કરવો પડશે અને તેથી પણ નહિ માનો તો પછી જેમ આજની પાંચ ચક્રવર્તિ સરકારોએ ચીનને અસ્ટીમેટમ આપ્યું છે તેમ તમને પણ તેઓ આપે તો પછી મારો વાંક ન કાઢશો કારણ કે અમે તો તમને વખતસર ચેતવણી આપી દઈએ છીએ.

પ્રમુખ, અમે તમને એક જ વાત પુછીએ કે હિંદ નામું જુખ્યું ફરે છે તે ઓછું હોય તેમ આ વરસે વરસાદ ખુબ વરસાવ્યા પછી વળી કાઠિયાવાડમાં તીડનાં ટોળાં મોકલી પાકનો નાશ કરવામાં તમને શું લાભ મળ્યો હશે ? જે હિન્દુસ્તાન ધઉં પરદેશ મોકલતું તે હિંદ ચાર્ટર્ડ એકના સર મોન્ટેગુના કહેવા પ્રમાણે ઓસ્ટ્રેલીયાના ધઉં ખાઈને છવી નાંખતાં શીખ્યું એ તે તમારું કઈ જનતનું પાલનહારપણાતું ત્રાજવું ? યંગ છાંડીયાના એક અંક પ્રમાણે જે સુરત ૧૬૧૯ માં વિજ્ઞાયત કાપડખાપડ મોકલતું હતું તે સુરતમાંથી ૧૯૧૬ માં લાખો રૂપીઆ વિજ્ઞાયત તાણી જાય અને નાણુકાષ્ટના અવતાર જેવી ધાંચણોને સ્ટેશન પર મળુરી કરવી પડે એ તે કંઈ

જાતની કુટખેલની રમત છે ? આટલું છતાં નાગના ખોળાની આરામ ખુરશી અને લક્ષ્મીની પગચાળીમાંથી તમને મુક્ત થવાની ઇચ્છા થતી નથી ? મુંબઈમાં ૩૦૦૦૦) હજાર બેકારો રખડે અને અકબીક લાખ બીખારા ભુખે મરે, અનેકને સીપાઇની નજર ચુકાવી કુટપાથપર સુઇ રહેવું પડે અને તમને દરીયાઈ મોજ સુઝે ! તમે ઉન્હાળો દરિયામાં કાઢો ને શિયાળો ચોમાસું વિષ્ણુલોકમાં ગાળો એમ અમારી હિંદી અને પ્રાંતિક સરકાર માફક રાજ્યધાની (કે પ્રભુધાની) બદલ્યા કરો તેની અમને ના નથી પણ જ્યાં હો ત્યાંથી તમે રામરાજ્ય તો ચલાવો. મુંબઈથી માણસનો બેકમે રૂપી પેટનો ખાડો પુરવા તમે એકકે યોજના બહાર પાડી છે ? તમારા કરતાં અમારી અંગ્રેજ સરકાર કેટલી લક્ષી કે તેણે તરત એગ્રીકલ્ચરલ કમીશન નીમ્યું ! જ્યારે તમારી પાર્શ્વદ કાઉન્સિલ વિષ્ણુલોકમાં કયું અગત્યનું કામ કરી રહી છે ? એમાં શું અમારા સર હમીયુલ્લા કે બાસુ જેવા કોઇ મહાન જગતપ્રેમી સભ્યો છે જ નહિ ? ન હોય તો અમારી અંગ્રેજ સરકારને લખો તો થોડાંક ઉસ્તાદ ભેળાં ઉછીના તરીકે છ ટકાને વ્યાજે આઠ મહિનાની બાંધી મુદતની ડીપાઝીટ તરીકે મોકલવા હમેશ તૈયાર છે. પારકા દેશના વહીવટને સુધારવાનો ઇજારો પ્ષીટને લીધો છે તે તમે ક્યાં નથી જાણતા ? તેમ તમારા વહીવટમાં તમને ખામી લાગતી હોય તો ખુશીથી દુનીઆની તે મહાન પરોપકારી પ્રજાને કોર્ડમોટરે ચદીને મદદે ધાવા તુરત ખોલાવજો.

આ તો દુનીઆના પાત્રનમાં તમારી ગેરવ્યવસ્થાની વાત થઇ. પરંતુ તમારે નામે દુનીઆમાં કેટલા ધર્માચાર્યો ખોટી હુંડી વટાવી જાય છે એ તો તમે જોવાની તરદી લેતા જ નથી ને આંખ આડા કાન કરો છો.

દાખલા તરીકે વૈષ્ણવ સંપ્રદાય તમારા નામપરથી નીકળ્યો ને

ભજન થાય કૃષ્ણ ભગવાનનું ! આમ મૂળમાંથી જ **યથા નામ :**

તથા ન ગુણ :

હવે કૃષ્ણને પણ તમે પોતે જ હોવાનું માનતા હો તો પછી ભક્તો પાસે મહારાજને કૃષ્ણ મનાવીને મંદિરે મંદિરે વિષ્ણુઓ ઉભા કરી દઇ તમે જ તમારી આબરૂને નુકસાન પહોંચાડ્યું છે ને બદનક્ષી કરી છે. અમારા ધારવા પ્રમાણે તમારે તમારી પર ફોજદારી કેસ લગાવી દેવો જોઇએ ! એ વૈષ્ણવ સંપ્રદાયે તમારી કૃષ્ણરૂપે કરેલી આજ્ઞા **તસ્માત્ યુદ્ધસ્વ ભારત ને ઉચી મેલી અહિંસા પરમોર્થમ્** નામના પરમ સત્યનો જે પરમ અસત્ય રીતે પ્રચાર કર્યો છે તે તો ન માફ થાય તેવો છે. એ ખોટા પ્રચારથી મુખ્યત્વે આજનો એકેએક વૈષ્ણવ લગભગ ખાયલો બની બેઠો છે. તેનામાં સ્વમાન, સ્વરક્ષણ, સ્વદેશરક્ષણની તાકાત રહી નથી અને એ સિદ્ધાંતને વશ થઇ યવનો સામે પ્રાણુ દેવાને બદલે દેશના રાજ્ય થવા દીધા છે અને તમારી વિભૂતિ સ્વરૂપ ગૌમાતાની કતલ દેશમાં દાખલ થવા દીધી છે ! એ પાખંડ ન હોય તો આજે દુનીઆમાં વૈષ્ણવો ચક્રવર્તિ રાજ્યો દ્રમ નથી ? માંકડ મારનાં કે વાંદરો જોઇને બહીનાંરા વૈષ્ણવો રાજ તો શું ચક્ષાવશે પરંતુ ઉભી બળ્તરે યવનને પોનાની સ્ત્રીપર નજર નાંખતો જોઈ પુંછડી સંતાડીને ઘરબેગો તો થશે !

ડીઝાં ટપકાં કરવામાં તૈયાર, તમારું નામ ગાવામાં તૈયાર. માળા ફેરવવામાં તૈયાર પણ એજ તમારા ભક્તો તમારા જેવા થવાને બદલે ધાજેદહાડે નિર્દોષોના ગળાં કાપવામાં, મુંગા પ્રાણીઓ, અસ્પૃશ્યો અને ગરીબોને મરતાં જોવામાં કદી પાછળ હઠશે નહિ. તમારી મૂર્તિને પુતળાં માફક ઉભી રહેવા દઇ તમારા દેખતાં જ મહારાજોની પ્રભુ પેઠમ પૂજન કરશે, તેનું એકું ચાવશે અને અની-તિના સોદા કરશે ! મહારાજો પણ તમારી મૂર્તિ પાછળ મોટરના પેટ્રોલના ડબ્બા સંતાડી રાખી આગ લગાડવાના સંભવો ઉભા થવા

દેશે અને તમારી પૂજા કરી ન કરી કે તરત તમારી પ્રસાદીનાં પકવાનો પેટમાં પહોંચાડી તેજ અતરના શરીરપર વરસાદ વરસાવી લાવ લશ્કર સાથે ફરવા નીકળી પડશે ! ને ખુબી તો એ છે કે તમારી મૂર્તિ મુંગે મોઢે, ઉઘાડી આંખે એ બધું ગુપચુપ જોવા દરે છે ! ! !

એ જ મૂર્તિમાં, પ્રભુજી, આપને યાદ હશે કે મોટા મોટા માંત્રિક અને શાસ્ત્રવેત્તાઓએ આપની પ્રાણપ્રતિષ્ઠા કરેલી છે અને છતાં આવા અનાચારો જોવા છતાં પણ તમને લાગણી ન ઉપજે અને રૂવાકુંચે ન ફરકે ત્યારે એ પ્રતિષ્ઠામાં પણ નરો દાંલ હતો એમ ન માનવું ? આમ તમે મૂર્તિમાં નહિ, પ્રતિષ્ઠામાં નહિ, ત્યારે તમે છો ક્યાં તે જ સમજાવું નથી !

દરિયામાં ? દરિયામાં તમે સુનેશા છો એમ હિંદુ ચિત્રકારો ચાર આનાની છબીમાં તમને ચિત્રી બતાવે છે; પણ એ જ દરિયામાં અતીતનાં અનેક યુરોપીઅન યુદ્ધો અને ચાંચીઆપણાં ચાક્ષતાં તેમજ નિર્દોષોને રેસાતા જોઈ, વીટા રડીમરના નિર્દોષ મુસાફરોને કુળતા જોઈ તમે ખરેખર સાગરમાં બીરાજો છો કે નહિ એની શંકા થાય છે અને છબીના એ ખરચેશા ચાર આના ફોગટ જાય છે !

ગરૂડપર ? ગરૂડપર હો તો તમારો કહેવાતો અહિંસાનો સિદ્ધાંત છતાં તમારું જ વાહન સાપ મારી ખાય ત્યારે એ સિદ્ધાંત સાચો કે તમારો ગરૂડનો ખોરાક સાચો ? અને એથીયે આગળ જોતાં આકાશમાં પણ પશ્ચિમના શીકારી કુતરા જેવા વિમાનો પહોંચી જઈ ચીન જેવા રવાધીનતા મેળવવા જનાર દેશોપર બોમ્બ નાંખે ત્યારે તમે ગરૂડે ચઢીને આકાશમાં ધ્રુવતા હો એવું નથી મનાવું.

અમારા ધારવા પ્રમાણે તો તમે ક્યાંય નથી, સિવાય કે માત્ર બ્રહ્મદેવોની કલ્પનામાં જ છો અને બોળા હિંદુઓની અંધશ્રદ્ધામાં જીવતા અને જાગતા બીરાજો છો. તેમની કલ્પના પણ વધીવધીને

નસ વિષ્ણુલોક-એટલે એક એવા પ્રદેશપર પહોંચી, ન્યાંથી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણેનું વિશ્વપર રાજ્ય ચાલી રહ્યું છે. ન્યાં કોઈ ધારા-સભા નથી, કોઈ સીરટમ નથી ને તમ જેવા આપખુદ ફરજ ચુકનાર મહાન દેવને કોઈ કહેનાર નથી ! ! ! આવી વિષ્ણુશાહી, આવા વાણીયાશાહી રાજ્યમાં આ વિશ્વમાં તે ગરીબ ખીચારા માણસથી શે રહેવાય ? આદ્યશક્તિએ કોઈ ખીણું વિશ્વ ધડ્યું હોત તો (ને મહો ધડ્યા છે ત્યાં પહોંચાય એમ નથી, પહોંચી શકે તો માત્ર અમારા હાસ્યરસના લેખકો જ ! !) સરસ્વતીચંદ્રની માફક આ વિશ્વત્યાગ કરીને હીજરત કરતા ત્યાં જાત ! તમારા રાજ્યમાં રહેવાનું ને તમારા અન્યાયો સહન કરવાના; એ જ અમારા ભાગ્યમાં લખાયલું લાગે છે.

હવે તમને વધુ કહેવા ઇચ્છા નથી. થોડું લખ્યું ઝાઝું કરી જાણુએ અને આ ગરીબ માનવપર શ્રુસો ચઢે (જે કે ભૂચુક્તપિએ આપને લાત મારેલી, તોપણ આપને શ્રુસો નહિ ચઢેલો એવા સાત્વિક દેવ તમે છો છતાં પણ ચઢે) તો અમે બનાવેલા નીતિ-સૂત્રોમાંનું આ સૂત્ર:—

સુલભાઃ માનવાઃ શ્રૈવ દેવેભ્યો મિથવાદિનઃ ।

અમિયસ્ય ન્યાયસ્ય લેખકાઃ વક્તાશ્ચ દુર્લભાઃ ॥

આટલું વાંચ્યા પછી, અમને પેટપુરું ખાવાનું આપશો તો બે માળા વધારે ફેરવશુ અને તેને બદલે ઉદરું છે તેય ઝુંટવી લેશો તો વળી એના જેવું તો એકકે નહિ; કારણકે એથી આદ્યશક્તિને ઝટ પમાશે ! ! ! એવાં કયાંથી ભાગ્ય કે તમારે હાથે મરવા વારો આવે !

શંકર ભગવાનને

પત્ર ૪ થી

કુનીઆરૂપી શહેરની મ્યુનિસિપાલિટિ યાને સુધરાઇ ખાતું જે દેવલોકને ગણેા તો તેના 'ભાંગફાડ ખાતા' યાને કેવલપમેંટ ડીરેક્ટોરેટના ચીફ ઇજનેર અને મેનેજર આ શંકર ભગવાનને ગણી શકાય ! જ્યારે રસ્તામાં માણસોરૂપી ચાલતાં મકાનો વધી જાય, સડી જાય, જુના ખખખ થઇ જાય કે વંડી જાય, ત્યારે આ ખાતું તેને પાડી નાંખવાનું કામ કરે છે ! જેમ ઉત્પત્તિ ષ્ણાજીના ખાતાને સોંપાઈ, સ્થિતિ વિષ્ણુભગવાનની ઓશીસને સોંપાઈ, તેમ લય યાને વિનાશ કરવાનું અથવા તો આજના ટીકાકારોનાં શબ્દોમાં કહીએ તો ખંડનાત્મક કામ કરવાનું શંકર ભગવાનને સોંપવામાં આવ્યું ! તેમના ચીફ ડીસ્ટ્રીક્ટ સુપ્રીન્ટેન્ડેન્ટ જમરાજ છે, જેમના નાના ઇન્સ્પેક્ટરો ઉર્ફે જમદુતો ગલીએ ગલીએ પોતાની કામગીરીપર ફરતા જ હોય છે !

આવું મારી નાંખવાનું ભયંકર કામ કરનાર દેવને ખુલ્લો કાગળ લખતાં પહેલાં સો વાર વિચાર કરવો પડ્યો છે ! શરૂઆત કરવા માટે કલમ હાથમાં લઇ લઇને યસો વખત પડતી મુકવી પડી છે ! મોતની ખ્હીક આવે ત્યાં ગુજરાતીઓ-દાખલા તરીકે હું-ખીજો વિચાર કરતા જ નથી; પરંતુ કલમખલમ કાને ચઢાવી, દેવદેવીઓને મંદિરમાં રહેવા દઇ મુડી વાળીને નાસવામાં જ નફો સમજે છે અને તે કંઈ ખોટું કાર્ય નથી. મારે તો આ દેવને ભૂલી જ જવા વિચાર હતો, પરંતુ મારા દિલમાંના દેવે કાનની છુટ પકડીને એ દેવને યાદ આપ્યા છે અને મારી પાસે આ ખુલ્લો પત્ર જગરજસ્તી-થી લખાવ્યો છે માટે (જેમ આજકાલના છાપાંવાળાઓ ચર્ચાપત્રોને

મથાળે હંમેશ લખે છે તેમ) ‘નેતી સાથે માફ મળતાપણું’ માનવું નહિ !!!’ મને આશા છે કે શંકર ભગવાન આ પત્રમાં મારી જવાબદારી છે કે નહિ તેનો અમારી અગ્રેજ કોર્ટમાં પહેલા ફેસલો કરાવી, હું ગુન્હેગાર ગણાઈં તો જ પછી મારા શરીરરૂપી મકાનને પાડવાનો હુકમ કરે !!!

આપનું લોળપણ !

હે મહાદેવ ! હે શંભુ ! હે ત્રિશુળપાણિ ! અમારા હિંદુશાસ્ત્રો-પરથી મેં જાણ્યું છે કે આપ બહુ લોળા છો અને બીજા દેવો જ્યારે લાંબા તપ પછી પ્રસન્ન થાય છે ત્યારે તમે એક દિવસના તપમાં પ્રસન્ન થઈ જાઓ છો અને વરદાન આપવા માટે આવી પહોંચો છો ! ગમે તેવા અધમ માણસો હોય તોય તમારા લોળપણનો લાભ લઈ તમને બનાવી ગયા છે ને વરદાન લઈ ગયા છે. જેમકે રાવણ; હિરણ્યકશ્યપુ; ભરમાસુર વગેરે અનેક છે. વળી તમને રીઝાવવા માટે ઝાઝા ખરચની પણુ જરૂર નથી, કારણકે માળીને જે આના લાંચના આપવાથી બીડીપત્રોનો ઢગલો મળે છે અને મુંબઈમાં જાહેરમાં પાણીના નળ મક્ત છે અને જે જે વસ્તુપર તો તમે કુરબાન થઈ જાઓ છો. આજના મંદા વખતમાં તમારા ભક્તોને ઝાઝા ખરચના ખાડામાં ન ઉતારતાં તમને પહોંચવાની આ સરતી ટીકીટ રાખી છે એ માટે અમે માણસો ‘આપનો આભાર માનવાનો ડગવ કરીએ છીએ.’ હું જાણું છું કે આજકાલ ‘હે હણુમાનજી, તમે મને ૫૦૦૦ રૂપીઆ આપો તો તમને શેર તેજ ચઢાવું’ એવી રીતે દેવોને બનાવીને રૂપીયા કમાઈ લેવાની માનતા માનનારા માણસો છે. જેઓ એટલું પણ નથી જાણતા કે ‘હણુમાનજી તેમને રૂ. ૫૦૦૦) દઈને શેર તેજ પામે તેના કરતાં વડગાદીપરથી જાતે જ રૂ. ૫૦૦૦)ના તેલનાં પીપનાં પીપ ખરીદીને તેમાં હુબડાં ન ખાય ?’ આ પ્રમાણે હું જાણું છું કે તમને મારી રમત અપ્રમાણિક લાગશે,

છતાં મહાદેવજી, આપ તો બોળા છો. અને મારા મનના વિચાર તરફ આંખો મીચી મારાપર પ્રસન્ન થવાનું અગાઉથી વચન આપતા હો તો હું આપને ઇસ્ટીમરો ભરીને બીલીપત્રો અને ટ્રેનો ભરીને પાણી મોકલવા તૈયાર છું. મને આશા છે કે મારી આ ઓફર ખ્યાનમાં લઈ મને વરદાન માંગવા કહેશો, તેમજ વરદાનમાં નોંધ કરી લેવા કૃપા કરશો કે મારે બીજું કંઈ જ જોતું નથી; માત્ર કુલ એક જ વસ્તુ જોઈએ છે અને તે એ છે કે ‘ આ પત્રથી મારાપર ક્રોધ ન કરતાં મને એવું કરી આપો કે વાલકેશ્વરના મારા ૫૫ માળના બંગલાની અગાસીમાં મારો પમો દીકરો તેના પૌત્રને રાહસરોષસ મોટરમાં કરોડો રૂપિયાના ઢગલાપર બેસાડી રમાડે: તે હું મારી ફાટની ઓશીસમાં લેખ લખતાં લખતાં તેને જોઉં. ’ આ ધણી હુંકી અને નજીવી માગણી છે, એટલું તો આપ પણ કબુલ કરશો. અને વળી તે લોકહિતની વાત હોવાથી (કારણ કે મને એટલું ધન મળે તો એકેએક માણસને શ્રીમંત બનાવીને સુખી કરી નાખવાની મહાન યોજનાઓ હું ઘડી રહ્યો છું.) મને આશા છે કે મારી ‘ માગણીના માલ આપની સગવડે અને યતનથી ઉતાવળે સંપ્રદાય કરશો; જે મળ્યેથી પહોંચ સ્વીકારશું અને બદલામાં અમારાં બીલીપત્રો ને પાણીના ડબ્બા રેલ્વે જીકીંગ ખુલંથી તુરત રવાના કરશું ! ’

જે કે ઉપસા જવાળાની આશા રાખતા હું છું, આપનો તાબેદાર અને વિશ્વાસુ સેવક, જદુરાય ખંધડીયા: છતાં મને કહેવા દો કે આપ આમને આમ બધું ભોળપણમાં ગુમાવી દઈને જ બીખારી ચર્ચ ગયા છો અને સ્મશાનમાં રહેવા જવું પડ્યું છે ! તમને રહેવાને ગામમાં ઘર નથી ને સીમમાં ખેતર નથી ! બીલીના પાતરાં ખાઈ પાણી પીને સ્મશાનમાં સુઈ રહેવું એવી ગરીબી તમે હાથે કરીને જ ઘડોરી લીધી છે તેમાં અમે શું કરીએ ? હું તો સલાહ આપું છું કે તેમાં વિજ્ઞ બગવાન, જે પ્લીટીશ વેપારી જેવા ચતુર વાણીયા છે,

એમ હું મારા ગયા પત્રમાં સાબીત કરી ગયો છું. તેમની ચાલાકી જાણી ક્ષમ હવે આપે માથું ઉપાડી વિષ્ણુલોકમાં જવાનું લેવા જવું જોઈએ. જે જે ભકતોને કરોડો દર્દ દીધા છે તેમની પાસેથી વ્યાજ સાથે પાછા માગવા જોઈએ. તો જ તમે ગોઠણ સમે રાટલો પામશો. તમને તો ફક્ત ભાઈને શું, પરંતુ ખીચારાં પાર્વતીજી, જે તમને પરણીને કંઈપણ પામ્યાં નથી, તેમના નામથી કંઈપણ રકમ તમારે અમારી બેંકમાં જમા મુકવી જોઈએ; અથવા તમારો વીમે ઉતરાવી, તેના નામપર પોલીસી કરી રાખવી જોઈએ. હુંકમાં જો કે અલગત ‘પ્રશાન્ત તો પ્રદાને ય પ્યારી છે,’ પરંતુ આપને તો ખોટકારક રીતે પ્યારી છે અને જે માગે તેને દઇને “બાવાજી ઉઠ્યા ને બગલમાં ખાલી હાથ” રાખી ફરે છે. તેમાં તમને પોતાને જ નુકસાન છે. આપે હવે આ **આપની વિચિત્ર રીતભાતો** વિષે વીસમી સદીનો જમાનો જોઈ કંઈક રીતભાત રાખતાં શીખવું જોઈએ. આખી દુનીયા શરીરને જરૂરી તેમજ ફેન્સી વસ્ત્રોથી ઢાંકીને ફરે છે, જ્યારે તમે હજી એ જુના વિચારના એકાદ વલ્કલનું પંચીઉં પહેરી રાખો છો. તમે તેથી મર્યાદાનો ભંગ થાય છે. અમારું અમેરિકા ધમધોકાર મદિરા-ખંધીને માર્ગે ધસી રહ્યું છે અને અંગ્રેજી રાજ્ય જો કે ઢ્યુપડ્યુ છે, છતાં એ માર્ગે ઢસડાઈ રહ્યું છે, ત્યારે તમે તો ‘પીવામાં’ કમાલ કરી છે ! એકલી ભાંગથી અમલ નહિ ચઢ્યો ને દાઝ ચઢી તે ઝેર ગટગટાવી ગયા એમ માનવું કે દેવો સાથે વાદે ચઢવાથી ઝેર પી ગયા, જે ગરમ પડી ગયું, એટલે ઠંડક કરવા રોજ રોજ ભાંગ પીવાની ટેવ પાડી છે ! બેમાંથી શું માનવું ? ગમે તેમ તોય તમને એ વ્યસન પડ્યું છે તે ઠીક નથી. જમાના પ્રમાણે તમારે વ્યસનોની વસ્તુ બદલીને ઘોડા છાપ વીસ્કી પ્લાન્ડી અથવા ચીસ્ટ સીગારેટ પીવાની ફેશન સ્વીકારવી જોઈએ. ત્યારપછી ગળામાં મજેના સોના મોતીના દાગીના, અમારા હિંદુ સ્ત્રી પુરૂષો ખડકે છે તેમ

પહેરવાને બદલે અથવા અમારા યુરોપીઅનો કડક કોલર નેકટાઇ પહેરે છે તેને બદલે તમને નાગ વીંટાળવાનું સૂઝ્યું એ તે કંઈ જાતની ફેશન? એ શું તમારું મફતર છે કે ગલપટ્ટો? પેલી દેવોની અપ્સરાઓ તમને લોભાવવા માટે દ્રાવ કરી રહી છે ને ગળામાં હાથ નાંખવા માટે આતુર થઈ રહી છે, તેને અટકાવવા માટે ગળા પર ચોક્કી પહેરો તો નથી બેસાડ્યો ને? પણ યુરોપીઅન બૈરાંઓ સુંવાળપ માટે સસલાનું ચામડું ગળે નાંખે છે, તેમ કદાચ સુંવાળપ માટે જ તમે નાગ ગળામાં રાખ્યો હશે. અમારા મદારીઓ માફક તેનો ઝેરી દાંત પાડી નાંખીને રાખ્યો હોય તો તો જાણે મને ખાસ વાંધો કંઈ નથી. એ તો જેનો જેવો મન, પણ ત્યાર પછી અમારા દયાધર્મી હિંદુઓ માફક ધર્મની દૃષ્ટિએ અથવા અમારા મદાત્મા ગાંધીજીના કહેવા પ્રમાણે આર્થિક દૃષ્ટિએ દુર્જાળ તો દુર્જાળ એકાદી ગાય રાખવાને બદલે અથવા અમારા પારસી યુરોપીઅન બંધુઓ (મોટે ભાગે બહેનો) ની ફેશન પ્રમાણે એકાદું સ્કોટિશ ટેરીઅર કુતરું પાળવાને બદલે તમે આખલો તે કયા દૃષ્ટિબિંદુથી પાળ્યો છે, તે તો અમારી અક્ષયમાંય ઉતરતું નથી! કોઈ અંગ્રેજ તમારી તો ઠીક પણ અમારી અક્ષયપર હસશે કે અમે આવા આખલા-પાલક દેવોના પૂજક છીએ! કદાચ વાહન તરીકે તેનો ઉપયોગ કરતા હો તો તમારે હવે એ જુના ધીમી ચાલના વાહનો રદ કરી ગાડી મોટર વસાવવાં જોઈએ. પૈસાની તંગી હોય તો સસ્તામાં સસ્તી ફોર્ડ મોટર મળે છે ને તે પણ હપ્તા સીસ્ટીમથી-એવી રીતે કે રોકડેથી ૨૨૦૦ માં મળતી હોય તો હપ્તાથી ૧૨૦૦ રોકડા ને ૧૦૦-૧૦૦ ના દશ હપ્તા !!! તમારે હિમાલયના કૈલાસ બેઠા એવું જે કંઈ ‘જોઈતું કરતું’ હોય તે મંગાવજો. અમે કમીશનથી ક્રીદાયત બાવે ધરાકને સંતોષ મળે તે રીતે આજ ૨૦ વર્ષથી મુંબઈમાં કામ કરી રહ્યા છીએ. એકવાર ઓર્ડર આપી ખાત્રી કરજો.

છેવટ હવે આપના આચારવિચાર સુધારી કંઈ વાણીઆ

બ્રાહ્મણ ગણાઓ તો સારું. પ્રથમ તો તમારો પાડોશ બહુ ખર છે ને લતો તો તદ્દન નકામો ! ભૂત, પ્રેત, પક્ષીત વગેરે સોસાયટીમાં આપ ફરો છો તે જુરાની સોજતે સારો પણ જુરો ક વાય છે, માટે હવે કહેવું માની કાઢ સેન્ડહુસ્ટ રોડ જેવા લત્તા રહેવા આવો તો તમને પાડોશ, સોસાયટી બધું સારું મળી રહે ઉપરાંત નળ, જાજર, બત્તી વગેરે બધી સગવડો ને છતાં લ ૧૦૦ પરથી ૧૫૦ કરવાના લત્તા ને વિચાર ઘટાડીને ૧ રાખ્યું છે ! ! !

આપના ક્રોધ વિષે:

અહીં પુછો તો અમારા હિંદુ બંધુઓને આપની સાથે ૪ થી ૫૦૦ વર્ષની ઓળખાણ છે; કારણ કે પહેલી ઓળખાણ શ્રી શંકરાચાર્યે (૧ લાએ) કરાવી. આ કંઈ બહુ લાંબી ‘ વેદ વારાની ’ ઓળખાણ ન કહેવાય; એટલે આપનો સ્વભાવ કટલો છે અને તામસી છે તેના ચોક્કસ આંકડા અમારી પાસે નથી. ૧ બ્રાહ્મણો કહે છે કે ક્રોધના અવતાર જેવા દુર્વાસા, તેનાથીજે અ ક્રોધમાં ચડે છે. પણ આ વાત અમારા માન્યામાં નથી આવ હું આક્ષેપ કરવા રજા લઉં છું કે આપને ક્રોધ છે જ નહિ ને કદાચ હોય તો તે એકલા હિંદુઓ સામે જ છે. જ્યારે મુસલમા સામે ક્રોધ કરતાં આપને ૧૦૦ વાર વિચાર કરવો પડે છે ! જુઃ દાખલો: કહેવત છે ‘ મીંચા ને મહાદેવ બેતો વ્લેગ કદી ખાય નહિ. ’ એટલે કે મીંચાભાઈ પાસે આવતાં તમે પાછા ફરી બીજે મા જાઓ છો એ વાત ખરી ? વાં, હિન્દુસ્તાનના ઇતિહાસમાં મુસલમાનો જ્યાં ત્યાં તમારાં જ ટ્રિંગો ને તમારી જ મૂર્તિઓ તોડી છે, હ તમને જરાય ક્રોધ ચડેલો હોય તેવું ઇતિહાસમાં નથી. હોત તો મ મદ ગીઝતી સોમનાથથી સ્વર્ગમાં સીધાવ્યો હોત ! ત્રીજો દાખલો રજપુતો જ્યારે જ્યારે લડયા છે ત્યારે “ હર હર મહાદેવ ” એ

તમારા જ નામનો પોકાર કરીને રણમાં લડતા હતા, જેથી કરી તેમને “ શત્રુનો વિનાશ ” કરવાનું વધારે જોર ચડે; પણ તમે તો શત્રુને બદલે બોલનાર પર જ ગુસ્સો ઠાલવ્યો હોય તેમ લાગે છે અને તેથી જ બધી લડાઇઓમાં રજપુતો ખસાસ થઇ ગયેલા અને છેવટ દેશ શત્રુને હાથ ગયેલો જણાય છે. આ તે તમારો કેવો વિચિત્ર ક્રોધ ! મને તો લાગે છે કે તમને ક્રોધ કરતાં આવડતો જ નથી ! ક્રોધ શીખવા માટે તમારે અમારા જનરલ ડાયર અને અંગ્રેજ અમલદારો પાસે જવું જોઇએ ! તમને ખરેખર જ ક્રોધ હોત અને તંત્ર અમલમાં મેલવાની શક્તિ હોત તો બાબાસુરથી લાગી વિખણીને શરણ તમે શું કામ ગયા ? રંભાને શું કામ કામણ કરવા દીધું ? કામદેવ જેવા નરમ સુવાળા પ્રેમભર્યા દેવને બાળ્યો, તેમાંથી કંઈ તમારી શક્તિ અને ક્રોધનો પુરાવો નથી મળતો; પરંતુ તમારામાં પ્રેમશૌર્ય (chivalry) ના સ્પીરીટની ખામી હશે તેવું અનુમાન થાય છે. આ પ્રમાણે જ્યાં જોઇએ ત્યાં ક્રોધ નથી વરસાવતા અને જ્યાં નથી જોઇતો ત્યાં ખુબ વરસાવો છે, એ ખતાવે છે કે તમને દાવપર સોગડી મારતાં આવડતી નથી, અથવા લાંગના નિશામાં નિશાન ચુકી બન્યો છે ! અમે ઇચ્છીએ છીએ કે એક દલાડો તમે તમારા પર જ આવો ક્રોધ કરી નાખો !

તમારી નોકરી

સૃષ્ટિનો લય કરવાની છે, તે ઉપર પ્રમાણે જોતાં તમે કાર્યસાધક રીતે (efficiently) બનવી હોય તેવું જણાતું નથી. માણસોને ખુબ વધવા છો છો, ત્યાં સુધી લાંગમાં અને પ્રમાદમાં પડ્યા રહો છો અને પછી ધરતી તરફથી ફરીઆદ આવે કે હવે ભાર નથી ઝીંતાનો ત્યારે આંખ અચાનક ઉઘાડીને પછી સપાટાખંધ પ્લેગ, કાલેરા, દુકાળ, લડાઇ વગેરે ‘ માણસરૂપી મકાનો પાડવાની ’ યોજનાઓ અમલમાં મેલી ધાસ કપાય તેમ માણસ કાપવામાં સપાટો

ચક્ષાવો છે. આ તે કંઈ જાતની ધાતકી રીત ? એમ જ્યોત્સના મારવામાં તમને કોઈ કૂંડ કહેશે, એની ખૂંટીક પણ તમને નથી લાગતી ? ધીમે ધીમે ઉંદર પુંક મારતો જાય તે કરડતો જાય એમ છુપી રીતે મારતા જ્યોત્સના તેમાં તમારી જ આખર વધશે અને તમને 'લય'ના દેવને બદલે 'દયાના દેવ'નો ઇલ્કાગ્ય મળશે. વળી માણસ મારવામાં પણ તમે પાછું વાળીને જોતા નથી. આ જીવ મરાય કે નહિ, આની તારીખ પાકી છે કે નહિ, એ કંઈપણ જોયા વગર 'હાથમાં આગ્યો તેને શુળીએ ચઢાવો' છે. કેટલીય નાની બાળાઓના પતિ તમે બાલપણમાં આંચકી લીધા છે, તો તમને એટલો વિચાર પણ ન થયો કે એ બાલ-વિધવાઓનું શું થશે ? તમને ખાત્રી ન થતી હોય તો ઠાકુર શિવનંદનસિંહના 'દેશદર્શન' પુસ્તકમાંથી બાલવિધવાઓના આંકડા જોઈ લેજો. કેટલાંય ઘરડાં માણસોને જીંદગીમાં કંઈ કંઈ કરવાની હોંસ રહી ગઈ હોય છે, તેને અદ્ધર રહેવા દઈ તમે બોડી-વારંટ બળાવો છો. કેટલાય શ્રીમતોને મરવું નથી ગમતું, છતાં તમે તેના સ્વાતંત્ર્યપર હથોડો મારી કાંડાબાવડાના બળથી તેને ઉડાવી લ્યો છો.

સેંકડો (મારા જેવા) દુઃખીઆઓ મોત માટે માળા ફેરવી રહ્યા છે ત્યારે તમને તે દિશા જ સુઝતી નથી. પુંકમાં કાણ મરવા-લાયક છે, મરવા ઇચ્છે છે, તે જોયા વગર તમે જોને તેને પકડી જાઓ છો, તેમાં હું ધાડું છું કે તમારા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટ જમરાજની યાદી બનાવવાની જ ખામી છે અને તમને ત્રણ ત્રણ આંખો છે, છતાં જોયા વગર જ તમે એ મરણ-વારંટોપર સહી કરી નાંખો છો. ખૂંદતર છે કે તમે એવા સુપ્રીન્ટેન્ડન્ટને ડીસમીસ કરો, નહિ તો અમારે આ તમારું લાંગફોડ ખાતું તદ્દન કાઢી જ નાખવા માટે આદ્યશક્તિને તાર કરવો પડશે. દુનિયામાં ગાય-બકરાં મરાવવા માટે માંસાહારી માણસો સર્જીને કતલખાનાં બનાવરાવ્યાં એમાં જ અમને માત્ર તમારી કંઈક કદર થાય છે, કારણ કે એમ કરતાં કરતાં કોઈક દિવસ માણસનાં કતલખાનાં ઉઘડશે અને પછી માણસો નિરાંત જીવે

ત્યાં મરવા જશે; એટલે તમારા પ્લેગ, કાલેરા ને લડાઈની ધાસ્તી તો નહિ ? ! ! !

છેવટ તમોજો તમારા વાર તરીકે સોમવાર રાખ્યો તે ઠીક નથી; કારણ કે તે દિવસ અઠવાડીઆનો પહેલો દહાડો હોવાથી બધે જ ધંધાની ધમાલ રહે છે અને તમને યાદ કરવા વખત નથી મળતો. વળી અઠવાડીયું થાય ને તરત તમારા નામની ઉપાધિ, એય ઝાઝી ઉપાધિમાં હવે માણસોને ઠીક નથી લાગતું. માટે વરસમાં એક જ દહાડો-દાખલા તરીકે સોમવતી અમાસ ને શુક્રવાર-એવો કોઈ વાર ગોતી તે દિવસને “ મહાદેવ ડે ” તરીકે બેંક-હોલીડેના લીસ્ટમાં રજીસ્ટર કરાવી નોંધી દો તો હમેશની ઉપાધિ મટી જાય.

હિંદમાં તમારા ૪ મહો છે અને બધાના જુદા આચાર્યો. જેને તમે તમારી ધાર્મિક એજન્સીઓ આપેલી છે તેમની વચ્ચે કાયમનો કળયો ચાલ્યા કરે છે. તો હવે એ કળયા તરફ તમારી ત્રીજી આંખ ખોલો તો તમારી, અમારી ને હિંદની આખર સચવાશે.

હજી તો બાણું કહેવા જેવું છે. પરંતુ આ ઉપર થોડું લખ્યું ઝાઝું કરી જાણો અને તમારા આચાર-વિચારમાં થોડો ફેરફાર કરો તો મહેરબાની.

તા. ક. પત્ર લખી રહ્યા પછી એક વાત યાદ આવે છે. આકાશમાંથી પડતાં ગંગાજીને તમે શિરપર ઝીલી લીધાં એવી વાત સાંભળી છે. માફ કહેવું માનો તો તાતા હાઇડ્રોલીક પાવરની યોજના માફક ત્યાંથી તમે ખસી જાઓ અને એ પ્રવાહને પથરપર પડવા દો તો તેમાંથી વીજળી પેદા થવાનો સંભવ છે, જે સંગ્રહી શકાય અને તે માટે એક મોટી કંપની ચાલુ કરી શકાય. વળી ગંગાજીના પાણીમાંથી બનેલી વિજળી પણ ‘ પવિત્ર વીજળી ’ તરીકે ગણાશે એટલે ધરાદી ફાટી નીકળશે ને કરોડો રૂપીઆ મળે તેમ છે. જો ધ્યાનમાં આ ગૃવહારીક વાત ઉતરે તો, કોઈ યુરોપી-અન એજનીયરને બોલાવી વધુ વિચાર કરજો. હું સેક્રેટરી થવા તૈયાર છું ! ! !

શ્રી ગણેશાય નમઃ

શ્રી ગણપતિ દાદાને !

પત્ર ૫ મે

હે મોટા ઉદરવાળા, હે હાથીમુખી, હે લાડવાપ્રિય, હે ઉંદર-
વાહન, દાદા ગણપતિ ! આ આજના લણ્ણી ગણીને વંદી ગયેલ
દીકરાના આપને કોટાનકોટી પ્રણામ છે. કોઈ દિવસ નહિ ને
આજે જ, દાદાજી, તમારી તહેનાતમાં આવી ઉભો છું તે માટે ક્ષમા
આપજો; કારણકે અમે છોડ કછોડ થઈએ, કંઈ આપ માવતરથી
કમાવતર થવાય છે ? એ કહેવતનો લાલ લઈ આજ આપને આ
ખુલ્લો પત્ર લખી એ ધડી “ કછોડ ” થવા રમ્મ લઉં છું, તો
કોષ ભરી સૂંદ ન ઉડાડતા દાદા !

મારા હિંદુ બંધુઓમાં મનાતા આદ્યશક્તિ, તેમજ મહાદેવ
ત્રિપુટીને પત્રો લખ્યા પછી તરત આપને આંગણે નમ્મર દોડાવું છું;
કારણકે શાસ્ત્રોમાં આપને વરદાન મળેલું કહેવાય છે કે જ્યાં દેવો
કરતાં આપની પૂજા પહેલી થશે અને એ પ્રમાણે આજકાલ દરેક
હિંદુ પહેલાં આપને પૂછીને પછી જ ધર્મમાં, સંસારમાં, વહેવારમાં
વેપારમાં ડગવું દે છે. સાહિત્યક્ષેત્રમાં અસંખ્ય કવિઓ “ પ્રથમ
સમર્પ ગણપતિ ” કરીને પછી જ “ સરસ્વતીને લાગું પાવજી ”
ગાતા. જ્યારે આજના લેખકો ને વિદ્વાનો, વાંચકો ને સાહિત્યરસિકો
“ શ્રી ગણેશ ” ને વાદ કરીને પછી લખતા વાંચતા હોય એવું
જોવામાં આવતું નથી; એટલે આપનું ધાર્મિક પ્રાગલ્ભ્ય જોઈ
જયું હોય તો એ ક્ષેત્રમાં જ અને તે પણ ઇ. સ. ૧૯૦૧ થી !
આમ એક ઠેકાણે તમે ભલે પુરેપુરા ન પૂજતા હો, છતાં હિંદુ

દુનીઆમાં ખૂબે ખૂબે આપ વ્યાપેલા છો અને અગ્રે અગ્રે શ્રીગણેશ છો, એટલે જ બીજા નાના દેવોને પૂજતા પહેલાં સૌથી પ્રથમ આપને જ આ પત્ર લખી રહ્યો છું. વાતકેશ્વરના મદાન બંગલામાંથી હમણાં જ પરેલની ખોલીમાં હું ઘર બહારી ગયો છું, તે માટે માફ નહીં સરનામું નોંધી રાખી ત્યાં જ આ પત્રનો જવાબ આપશો તો કૃપા. આટલી પ્રસ્તાવના કરી લઈ હવે હું મુદ્દાપર આવું.

દરેક હિંદુભાઈ કોમપણુ મંદિરમાં દેવ સ્થાપતાં પહેલાં આપની સ્થાપના કરે છે. આપની પૂજા કરી પછી બીજા દેવની પૂજા કરે છે. દરેક જણુ પરણુતા પહેલાં 'શ્રીગણેશ'ની સ્થાપના કરે છે. દરેક વેપારી બીજાને સ શરૂ કરતા પહેલાં પહેલે પાને (પીણે પાને નહિ) સૌથી પહેલું 'શ્રી ગણેશાય નમઃ' લખે છે તે પછી શ્રી રત્નાગર સાગરની મહેર માગે છે ! દરેક કંકાનીમાં મથાળે આપને ખેસાડી 'શ્રી ગણેશાય નમઃ' કર્યા પછી લગ્નની ખજૂર આપવામાં આવે છે. આમ બધેબધે આપની પૂજા થતી જોઈએ આપને તો ઘણો આનન્દ થતો હશે; પરંતુ એ પૂજા પાછળ શ્રદ્ધા અને ભાવ, હેતુ અને હકીકત શું છે, તે જાણ્યા પહેલાં કે જાણ્યા છતાં આંખ મીંચીને આપ રાજી થઈને મહાત્તવા લાગો, એમાં તમને ખજૂર છે કે તમારી કેટલી બહાનામી થઈ રહી છે ? જે વેપારી આપડાને પહેલે જ પાને તમારું નામ લખે છે તે બીજા પાને કાળાંધાળાં કરી મેળવેલો નફો જમા કરે છે ! તમારી પીડપર જ લખે છે ! તે માટે તમે તમારા ભગતની કંઈ ખજૂર લીધી છે ? પણ બનવા જોગ છે કે તમને અમારી માફક પીડ દેખાતી નહિ હોય અથવા અવસ્થાને લીધે આંખ જરા નખળી પડી હશે ! એ વેપારી-ભગત તો જાણે સમજ્યા, પણ તમે કંકાનીમાં શિખરપર બેઠા હો અને તમારા ચરણ પાસે જ 'બાળલગ્ન, કન્યાવિક્રય, વૃદ્ધલગ્ન, વરવિક્રય' વગેરે કળેડાંનાં મંગલ લગ્નો (!) લખાય ત્યારેય તમે 'શિખરપરથી દ્રષ્ટિપાત' નથી કરી શકતા ! તમારું નામ લખને કેવા લાકડે માંકડા જોડવામાં આવે છે, એ તો

તમે જરા અમારા સરકારી આંકડાઓ જુઓ તો ખબર પડે. તમારા નામથી મંગળ મુદ્દત કરીને કરેલા વેપારોમાં ખોટ જાય, લગ્નોમાં ભયંકર પરિણામ આવે, મંદિરોમાં પાપાચાર ચાલે ત્યારે તમારા નામનો જાદુમંતર ક્યાં ગમેલો માનવો, દાદાજી ? તમનેય શું અવસ્થા નડવા લાગી છે કે નરમ પડી ગયા છો ? હાથી જેવા દેખાઓ છો છતાં આમ બકરા જેવા નરમ સ્વભાવ કેમ છે ? આ તો તમે મહાત્મા ગાંધીની માફક લોકપ્રિયતા કેમ ગુમાવી બેસા છો તેનું વર્ણન થયું; પરંતુ હવે તમારું પોતાનું જીવન જોઈએ.

“ ગણપતિ દાદા મોરીઆ ” આમ અમારો દરેક ઠીંગુજી તમને યાદ કરે છે. પરંતુ તમને દાદાનો ઇલકાળ કેણે, ક્યારે અને શી બહાદુરી માટે આપ્યો તેનો ક્યાંય ઇતિહાસ મળે તેમ છે ? ચંદ્ર દાદા, સૂર્ય દાદા, નાગ દાદા નહિ ને તમે દાદા ક્યાંથી ચર્ચિત ગયા ? વળી એ જ બાળકો તમારું વાહન જે ઉંદર તેને મામા કહે છે ! એટલે તો એમજ થયું કે મામાપર દાદા સ્વારી કરીને ફરવા નીકળે છે— જેમ જસ્ટીસ ચંદાવરકર પોતાની પીઠપર બાળકને બેસાડી ઘરમાં ઘોડો બનીને ફરતા તેમ ! અમને એનો વાંધો નથી, પરંતુ તમે દાદા છો જ એ માટે તમારે સાળીનીઓ તો આપવી જોઈએ ? દાદા તરીકે વર્તી બતાવવું જોઈએ ! અમારા દાદાઓ દાંતબાંતને રમ્મ આપી, હાથમાં હેઠિા લઇ, ઓસરીની ગાદીપર સવારથી બેસે છે ને બધા ગામની ખબર રાખે છે; ત્યારે તમે તો સામે પડેલી લાડુની થાળીપર જ નજર રાખી મેલો ડો ને જોટલા લાડવા એટલા મણકા માની ખાવાની માળા જપતા હો એવું તમારા ચિત્રપરથી તો લાગે છે. એ ચિત્ર હિંદમાં ઠેકાણે ઠેકાણે આને બે આને વેચાય છે. હવે એ ચિત્ર જો તમારી બદનક્ષી જ કરતું હોય તો અમારી અંગ્રેજ સરકાર માફક તેને જપ્ત કેમ નથી કરતા ? હજારો વર્ષ થયા છતાં જપ્ત નથી થયું; એટલે ‘મૌન એટલે સંમતિ’ એ અંગ્રેજી કહેવત પ્રમાણે તમે એવા લાડવારસિક જ હોવા જોઈએ

એમ માનવું પડે છે. એમ હોય તો, દાદાજી, તમારા લાખખો ભગતો એક ટંક પુરો રોટલોય ન પામે ને તમારા કૃષ્ણ ભગવાનને છપ્પન-ભોગ જોઈએ, ને તમને લાડવા જોઈએ, ને ખીજા દેવોને પણ મિષ્ટાન્નો જ જોઈએ. એ રીત તમને શોભે છે ખરી ? સવારમાં સૌથી પહેલું તમારું નામ લેનાર હિંદી રાતે લુખ્યા પેટે સુઈ જાય ત્યારે તમને મીઠી ગોળીઓને બદલે જીલ્લાબની ગોળીઓ આપવાનું મન થઈ જાય છે ! હવેથી આશા છે કે તમે એ લાડવા વહેંચી દઈ નજર પાસે ખાલી થાળી જ રાખશો.

અને ઉંદરપર અરવારી એ તે કઈ જાતની સાલખી ? શું હાથી ઉંદરપર જેસી શકે ? અમારા પારસી બંધુઓના શબ્દોમાં કહીએ તો કામન સેન્સમાં ખી એ નથી ઉતરતું !

તમે જાણો છો કે તમે કેવું બચંકર વાહન વસાવ્યું છે ? મુંબઈમાં તો એ ઉંદરો મારે તેને ઈનામ અપાતાં ! હજી પણ ગટ-રના રાક્ષસી ઉંદરો ખીલાડાંને મારે છે, ઘરમાં દાણાના ડબ્બા, ગાદલાં ખોદડાં અને કુમળા પગ બધું ફેલી ખાય છે, પ્લેગ ફેલાવે છે. એ બધા ત્રાસનો તો તમને પોતાને અનુભવ થયો હોય તો ખબર પડે ! આ ત્રાસથી અમે એને મારીએ નહિ તો શું પાટલ બેસાડી પૂજા કરીએ ? ખુદ કૃષ્ણ ભગવાને પણ દુરાચારી કંસ મામાને મારેલા ! તો અમે પામર માનવો એ ત્રાસદાયક ઉંદર મામાને મારવા પાંજરાં બનાવીએ કે દવાઓ કાઢીએ કે ખીલાડાં પાળીએ એમાં તમને ખોટું તો નથી લાગતું ને ? ખોટું લાગતું હોય તો બે લાડવા વધારે ખાજો. તમારા વાહનની જ્ઞાતિની બહુ દાઝ હોય તો તેમને આમ બદારવટીઆ થવાનું શિક્ષણ આપવાને બદલે કાયદો પાળે તેવી રાંક પ્રજા બનાવી હોય તો અમારે મારવા પડે ખરા ? પણ અમને તો અજાયબી એટલી જ લાગે છે કે યુગ યુગની આપની સોબત, છતાં એ ઉંદરો હજી સુધર્યા જ નહિ, એ તે કેવી

વાત ! પણ તમે પેલા 'મહેતાજી મારે નહિ ને બાબુવે નહિ' એમ વર્ત્યા હો તો તમને ન વઢાય ! છતાં હવે તમારા એ વાલકાને વારો તો સાઈ નહિ તો અમે તો ઠીક; પરંતુ યુરોપીઅનોને જે ગુરસો ચઢ્યો ને તેની પાછળ વિજ્ઞાનની લાકડી લાખને દોડ્યા તો એટલા બધા ઉંદરો મારી નાખશે કે આ પૃથ્વી નઉંદરી કરી મેલશે ને તમને એક ઉંદર સમ ખાવા કે બેસવાય નહિ મળે; તો પછી અમારો વાંક ન કાઢશો ! માટે એક ઉંદર તો તમે અત્યારથી ચેતીને જરૂર ખીસડે બાંધી રાખજો ।

છેવટ દાદાજી, તમને શરીર ફાંદાળુ લાડુભટના જેવું ને મોટું હાથીના જેવું કેમ ગમ્યું તેનો કંઈ ખુલાસો ? શાસ્ત્રોમાં તો ફેંકવામાં આવ્યું છે કે શંકરે તમારું ડોકું કાપી નાખ્યું હતું, ને પછી તેમને ખબર પડી કે તમે તો તેમના ચીરણુજીની કુળદીપક કંદોરાના પહેરનાર છો, ત્યારે તેમને પરતાવો થયો ને માથું ગોતવા ગયા પણ ન જડ્યું; એટલે જે પરેલું આંત્ર તેનું માથું તમારા ઘડપર ચોંટાડી દેવાનો નિશ્ચય કર્યો. હાથી જ પહેલો આવ્યો, એટલે તેનું માથું કાપીને તમને દીધું. તમને આ રીતે જનમવું ગમ્યું છે કે નહિ તેને શાસ્ત્રોમાં ઉલ્લેખ નથી, પણ તમે પોતે શું ધારો છો એ બાબુવા અમંત બહુ ઇચ્છા છે. તમને આવું કદરૂપ ગમે છે ખરું ? શા માટે વિષ્ણુભગવાનની માફક પીળાં પિતાંબર, ગૌર શરીર, કામણુગારી આંખો વગેરે તમનેય નર્થા ગમતાં એમ અમારે માની લેવું ? વળી શંકર દાદાને (ખ્યાન રાખજો તમારા બાપદીકરા વચ્ચે ફેર ન રાખતાં અમે બન્નેને દાદા જ કીધે જઇએ છીએ.) શું તમારું માથું જ ન જડ્યું ! બ્રહ્માજીને ત્યાંથી એકાદું સુંદર માથું માગી આવ્યું હોત તો શું ના પાડત ! પાડોશમાં જ સગવડ છતાં શું લેવા જવાની આગમ આવી ? ગમે તેમ પણ એમ જ ને થયું હોય તો પોતાના જીવન ખાતર હાથીનો જન લેવો એવું દેવો તો ન જ કરે, એમ અમે માનીએ

છીએ અને છતાં દેવોના શાસ્ત્રોમાં એવું બનેલું જણાય ત્યારે અમે “ બે ઘડી અજબ ” થઈએ છીએ અને યવનો “ બે ઘડી મોજ ” પામે છે ! હવે કંઈ તમે તમારો ખુલાસો બહાર પાડો તો સાઈ. ગામમાં બહુ ગેરસમજને ચાલે છે. મુંબઈનો કોઈ પણ છાપાવાળો તમારો ખુલાસો જરૂર છાપશે એમ મને ખાતરી છે.

તમારા મોટાભાઈ કાર્તિકસ્વામીને તો તમને મળતી પૂજામાં તમે ભાગ આપતા હો એમ લાગતું નથી. તમારી વાત તમે જણાવો, પણ અમારો કોઈ વકીલ બારીસ્ટર જે તમારા ભાઈની પડખે ચઢ્યો તો તમારે જ કોર્ટ ધસડાવું પડશે, એ નક્કી માનજો ; કારણ કે તેઓશ્રી આજકાલ ગમે તેવા કલ્યાણન્ટને મુકતા નથી ને દરરોજ નવાનવા કુળની શોધમાં ફરે છે.

ભાઈએભાઈમાં ભાગલાગ વહેંચવાનો નિર્ણય થાય તો લાડવા તેમને દઈ દો ને ઉંદરો તમે રાખો તો હું ધાઈ છું ઝગડો નહિ પડે ; કારણ કે બીજે જ દહાડે ઉંદરો તમારે ઘર ખાલી કરી ત્યાં લાડવા ખાવા જશે, એટલે તમે ઉંદર વગરના થશો ને તે લાડવા વગરના રહેશે ! આવી સુંદર વહેંચણી બીજે કયાંય સાંભળી હોય તો કહેજો !

છેવટ દાદાજી, હવે ગોખલામાંથી નીકળી ઓટલા પર આવો અને તમારા હિંદુ ભગતોપર તમારી સુંદરારા કૃપાનું પાણી છાંટો તો સાઈ. વેળાસર ચેતો તો ફીક છે, નહિ તો મ્યુનિસિપાલિટિઓ કુવા તળાવ પુરાવી રહી છે અને ગોખલા ટાંકાં પુરાવવા બહાર પડશે તે ચોક્કસ છે ! ખાસ કરી ત્યાંથી બહાર નીકળીને આજકાલના એકેએક લેખકને લેખની કે કવિતાની શરૂઆતમાં શ્રી ગણેશાયનમઃ લખતાં જખરજસ્તીથી શીખવાડો તો જ તમારી સત્તા જે હવે સાહિત્ય-જગતમાં તો આથમવા બેઠી છે, ત્યાં ટકી રહેશે. જેમકે રા. ચંદ્ર-શંકર પંડ્યા: “ સમજવશો કોઈ શીલસુરી ઉન્હાં ઉન્હાં ચુંબનતણી ”

એ કાવ્ય લખે તે પહેલાં તે શ્રી ગણેશાય નમઃ કરે અને કોઈ મસ-
તપખીર ‘ બોડકું માથું ’ લખે તે પહેલાં “ ગણપતિને લાગે પાય ! ”
સમાજ-જીવનના તંત્રી પણ પુઠાપર મોટા લાક્ષ અક્ષરે ‘ શ્રી ગણેશને
નમન ’ કરે તે પછી જ પાનાં છાપે. આમ બધા કહેવાતા વિકાસોને
કાનની છુટ પકડીને ઠેકાણે લાવવા, ગણપતિ દાદા, તમારે હવે “ ઉડવું,
જાગવું અને કામે લાગવું નોંધએ. ”

[ખાનગી: બધા લેખકો તે છાપાંઓ નોંધ અદયાઓ ચેતવે.
જો દાદો આવશે તો બધાને મારશે. માટે સૌ હવેથી ગણેશજીને
પગે લાગી પછી જ કાગળપર કલમ ચલાવવો.]

ત્યાં સુધી રામરામ ૭, દાદાજી.

શ્રી સત્યનારાયણ પ્રભુને !

પત્ર ૬ હો

મંગલાચરણ

અચ્યુતમ કૈશવમ શ્રીરામ નારાયણમ
શ્રી કૃષ્ણ દામોદરમ શ્રી વાસુદેવમ હરે
શ્રીધવમ માધવમ શ્રી ગોપિકા વલ્લભમ
શ્રી જ્ઞાનકૃષ્ણ નાયકમ શ્રી રામચંદ્રમ ભજે

શ્રી સત્યનારાયણની કથા થઈ ગયા પછી એ કથાનું ‘ગોડ સેવ ધ કોંગ’ તે ઉપર પ્રમાણે ! મારા પત્રની કથાનું મંગળાચરણ હું એ છેવટથી શરૂ કરું છું ; કારણ કે મારું ધારવું છે કે વાંચક રૂપી બધા ભક્તોને આ પત્ર રૂપી પરસાદ ખાવાની ઉતાવળ આવી ગઈ હશે ! હીક ત્યારે ધરેા સૌ હાથ, પંચામૃત આ રહ્યું:—

આ પ્રભુને પત્ર તે કયાં લખવો ? તેમનું દેકાણું કયાં ? કેાઈ હોય જ નહિ ત્યાં પત્ર કેવી રીતે લખવો એ સવાલ મને મુંઝવવા માંડ્યો, કારણ કે એક કવિએ કીધું હતું:—

“ દેવ ગયા હુંગરે ને પીર ગયા મકકે

કળજુગના રાજમાં દેડ મારે ધકકે ”

એટલે કે જેઓ આ હજારો કલિકાળ ગાદીએ આગ્યો તેઓજ તેણે દેવોના રાજને ‘અચ્યુતમ’ કરી બધાને પૃથ્વી ખાલી કરી જઈ હમવતન જવાને નોટીસ દઈ દીધી ! વાત પણ ખરી છે કે દેવો આ હજારો યુગમાં રહ્યા જ નથી ! તેમાંય સત્યનારાયણ પ્રભુ તો શાના જ હોય ? મેં પોતે તેમના ઘેરે હથોડાથી દરવાજા ઠોકીને તેમજ ટેલીફોનથી તપાસ કરીને તેમનાં પત્ની સહનશીલતા દેવીને પુછા લીધેલું કે ‘ મીસ્ટર સત્યનારાયણ ધરમાં છે કે ? ’ તેમણે કહ્યું ‘ ચું

કામ છે ? ' મેં જાણ્યું: દમ દીધા વગર ખરી ખાતમી નહિ મળે, એટલે મેં તો ફેંક્યું:—

‘કલિયુગ’ રાજનો હું પ્રતિનિધી છું. આ રાજ ૨૪ કલાકમાં ખાલી કરી જવાનો તેમણે દેવોને હુકમ આપ્યો, છતાં માનવાને શંકા છે કે તેઓશ્રી હજી હૃદયપાર થયા નથી, એટલે તેમના પર વારંટ લઇ આવ્યો છું. વળી મારે તેમને એક ખૂલ્લો પત્ર પણ લખવો છે.’ એટલે દેવીએ કહ્યું:—

‘જાઓ, અહીં તો સતનારાયણ નામનું કોઇ દેવ, દાનવ કે માનવ રહેતું નથી.’ આમ તેમનાં સગાંઓએ તો પ્રેમને લીધે તેઓ ક્યાં છુપાયા છે તેની ખાતમી ન આપી, એટલે મેં તો ડીટેક્ટીવો રોકીને પણ તેમના રહેઠાણની ખાતમી મેળવીને ક્યાંના ક્યાં છેક અમદાવાદ સાગરમતી નદી પાસે સત્યાગ્રહશ્રમના એક ખૂણે પડેલા મકાનમાં રહેતા ગાંધી નામના કપ્તાનના હૃદય નામના ખાનામાંથી પણ શોધી કાઢ્યા! તેમની પાસે પણ મેં તો હળાદળ જુડો ટાલ્યો ફેંક્યો કે ‘કલિયુગનો હું પ્રતિનિધિ છું. તેમણે બચાવમાં કહ્યું:—

‘બંધથી કળી રાજ્યએ કાઢ્યો ને મારે રહેવું ક્યાં? છેવટ આ એક અંધારો ખૂણો વસાવી લીધો, એમાંય તારો ગરાસ જતો હોય તો—’

મેં કહ્યું:—‘પણ સાહેબ, તમે તો કહો છો કે હું પૃથ્વી છોડી ગયો છું જ્યારે અમે તો નજરોનજર મુંબઇમાં શ્રી સત્યનારાય-
ળચી પૂજાનાં હંડખીલો દરેક દીવાલપર ચોંટાડેલાં નેઘએ છીએ. વાર તહેવારે તમારી એકની એક કથા ચાલતી જ હોય, તેમાંથી ગુજરાતીઓને ત્યાં તો વહુની ચંપલ ખોવાઈ હોય તોય ‘હે બહાલા પ્રભુ, જો જડશે તો સતનારાયણની કથા કરાવીશ’ એમ માનતાઓ પણ તમારી જ મનાય છે ને પૂજા થતી નેઘએ છીએ ને વળી એ પૂજની ખુશાલીમાં ચાહપાણીને નાટકના છોકરાઓનો સંગીતનો

જલસો બધું અમે સગી આંખે જોઈએ છીએ, છતાં તમે સાચા ને અમે જુઠા ? શી ખાત્રી, તમે પોતે સત્યનારાયણ પ્રભુ છતાં કદાચ યુધિષ્ઠીરની માફક ધર્મ જાણીને આ વખતે એકાદું જુઠું બોલી લેતા હો તો ?

‘ અરે અસાન જીવ, હું તો આ કેકાણે જરૂર રહેવાનો. જા, તારા રાગને કહેજે કે થાય તે કરી લે. બાકી જેની પૂજાઓ થઈ રહી છે તે તો કેઈએ બનાવેલી મારી નકલ હશે. ’

શ્રી સત્યનારાયણ પ્રભુ અદ્રશ્ય થઈ ગયા. હું જુઠું બોલી તેમને દમ દેવા તો ગયો, પરંતુ તેથી તો પાસો ઉલટો પડ્યો ને માફકામ જે તેમને થોડાક સવાલો પુછવાનું હતું તે તો રહી ગયું ! એટલે હવે આ ખુલ્લો પત્ર લખી નાંખું છું !

પ્રભુજી, આપે કહ્યું કે જેની પૂજા થઈ રહી છે તે તો નકલ હશે. હીક છે કે તમે તે માત્ર મારે મોટેજ કહી છે, પરંતુ જગતમાં કયાંય એ હળાહળ બદનક્ષીભરી વાત જાહેર કરશો નહિ; નહિ તો બદનક્ષી કેસનો સ્વાદ તમારે ચાખવો પડશે. તમે ખુદ સત્યના દેવ બલે હો તો પણ અમારા ન્યાયાધીશો પુરાવા વગર તમારી એક પણ વાત સાચી નહિ માને ! ને જો તમે પુરાવો દાખલ ન કર્યો તો તમે હળાહળ જુઠાબોલી તરીકે સાખીત થશો ! ને વધારામાં દરેક હિંદુ તેમની ‘ ધાર્મિક માન્યતા દુભવવા માટે ’ તમારાપર ખીજવાઈ ઉઠશે !

હવે જે સત્યનારાયણ દેવની પુજા અમારા લાઇઓ કરે છે, તે દેવને લગતી શું હકીકતો છે તે તમને જણાવવા રજા લઉં; જેથી કરી તમારી પાસે કંઈક પુરાવા પણ લેગા થાય ! અમે લોકો તમારે નામે શ્રી સત્યનારાયણ પ્રભુની કથા કેમ કરાવીએ છીએ તેનું કંઈક વર્ણન કરું :

સવારમાં ચાહપાણી પીયા પછી જાપામાં હળાહળ જુઠાણાંઓ વાંચતી વખતે કીકાની બા દીવાનખાનામાં આવી યાદ આપે કે:—

‘તમારી તખ્તીયત બગડી હતી ત્યારે મેં માનતા માની હતી કે તમને જે સાઈં થશે તો સત્યનારાયણની કથા કરાવશું. તો સાંભળ્યું કે ? આજ પુનઃમ છે તે કથા કરાવી નાંખો. દેવોનાં રૂણ ન રાખવાં.’

‘પણ હું કે’ દાડે માંદો પડ્યો તો ‘કે તેં માનતા માની ?’

‘કેમ ? તમને જે મહિના પહેલાં બટાટા કાપતાં ચપ્પુ વાગ્યો તો ને અંગુઠો નહોતો પાક્યો ? ત્યારે.’

‘પણ જે મહિના પહેલાં તો હું વેપારી કામે પંચખમાં ફરતો હતો. તારો અંગુઠો પાક્યો હશે ને નકામી મારે ગળે પડે છે’

શ્રીમતી આમ ખાટી પડતાં કબુલ કરે કે ‘હા એમ જ હતું, પરંતુ માઈ કહ્યું તો તમે ન માનો એટલે તમારું નામ દીધું ! ! !

છેવટ કથા નક્કી થાય, કારણ કે હિંદુ સંસારમાં બધાની હકને પહોંચાય છે; એક સ્ત્રી હઠ રણથંભોરના કિલ્લા જેવી અછત છે ! હાથમાં આવ્યો તે બ્રાહ્મણ, જે કોઈને ત્યાં રસોઈ કરતો હોય તે પાગ ચાલે. તેને બોલાવી બળરમાંથી ચું લાવવું તેની યાદી કરી, કોને કોને નોતરે આપવું તેનું લીસ્ટ પણ કરવામાં આવે છે. સાંજ સુધીમાં બધું તૈયાર ! પુરૂષોને કથાનું આમંત્રણ કહીએ તો કોઈ આવતા નથી, એટલે “ સાથે જલસાપાણી પણ રાખ્યાં છે ” એમ કહેવું પડે છે !

રાતે પેલા બ્રહ્મદેવ જેમ કહે તેમ લાકડાની બાજડપર ઘઉંના સાથીયા કરી, કેળનો મંડપ બનાવી એક તાંબાના કળશા ઉપર નારીએળ મુકીને તમારી છખી ખડી કરીએ છીએ. ન બ્રાહ્મણ સમજે, ન પુરૂષ સમજે કે ન સ્ત્રી સમજે તેવા સંસ્કૃત શ્લોકોમાં જેમ તેમ પૂજા કરી કથા શરૂ કરાવવામાં આવે છે ત્યારે બધા બૂમ મારતા હોય છે:—

‘ મહારાજ જલ્દી કરજો, ઝટઝટ પતાવો; કારણ કે મોડી રાત થશે તો સિપાઈઓ સંગીત બંધ કરાવશે. ’ બધા ભગતોને કપાળે ચંદન લગાડી મહારાજ—

ત્યારપછી ‘ સાધુ વાણીઓ બહાણુ—

ભરીને જતો હવો...’ વગેરે ૧લા અધ્યાયપરથી સપાટાબંધ ત્રીજાપર કુદકો મારી વાર્તા ચલાવે ને ‘ આ કથા કરાવવાથી આટલા આટલા લાભ મળે છે ’ તે બધું ગણી બતાવે ! ને અડધા કલાકમાં કથા આટોપી નાંખે. ત્યાં તો આરતિની થાળી ફેરવી પૈસા ભેગા કરી લે ને પછી પરસાદમાં પંચામૃત, સુકાં લીલાં ફળ ને શીરાના પડીઆ બહેંચાય ! આ માટે કેટલાક તો ટાંપીને બેઠા હોય છે ! કેટલાક પરસાદને વખતે જ પધારે ! બસ પછી ભકતો છુટકારાનો દમ ખેંચે ને સંગીત ચાલે ! આ તે તમારી કથા કે ટાંકે પાણીએ કાઢવા જેવી ખસ ?

હૈ પ્રભુ ! એ જ ભકતો જો બરેબર સત્યનારાયણના ભકતો હોત તો તેમને વેપારમાં નફા કરવા, કાળાં ધોળાં ને સાચાં જીંડાં કરવાં પડે ખરાં ? તમે જો અસલ દેવ ત્યાં હાજરી આપતા હોત તો મને ખાત્રી છે કે ખરી રીતે આ બધા નગદ નારાયણના ભકતોની આ દંભી પૂજા વખતે તમે તમારો જ તાંબાનો કળશો છુટો જ માર્યો હોત ! તમારે નામે આવાં ધનીગોં ચાલે છતાં તમે અમદાવાદમાં ભરાઈ રહો એ તમને કેમ ગમે છે ?

બરેબર, એ તાંબાનો કળશો જ સુવર્ણને બદલે કથીર હોવાથી તેમાં અસલ દેવ છે કે નકલ તેની સાખીતી આપે છે ! હૈ પ્રભુ ! દેવોની પુજા કરવી એટલે દેવ જેવા થવું તે: આમ છતાં તમારી પુજા કરી લીધા પછી તમારા જેવા થવાનો કાઈ પ્રયત્ન પણ કરતો હોય તો તમારા જ સમ ! ! ! હુ ખાત્રીપૂર્વક કહું છું.

હે પ્રભુ ! મારી તો તમને પણ લલામણુ છે કે તમારે એ ખુણે પડેલો અધારો ઝોરડો મુકી સુખ સાલખી પામવી હોય, સાં રહેવા કરવાનું પામવું હોય તો તમે પણ દેશકાળ પ્રમાણે અમારી માફક સાચાં જીવં કરતાં શીખો ને ઉપરથી પાછી સત્યનારાયણની કથા કરાવી મહા ધાર્મિક યવાનો દેખાવ કરો તો લોકો અને ખુદ કળીરાજ પણ તમારા ઉમરા ચાટતા આવશે ! કૃષ્ણ ભગવાને પણ ગીતાજીમાં યુધિષ્ઠીરને જરૂર પડે તો એકવાર જીવું બોલવાની સલાહ આપી હતી અને તે પ્રમાણે તમે પણ સત્યજત્યને ઉંચે મોકલી દઈ જીવું બોલતાં છતાં સાચાબોલાનો સ્વાંગ પ્હેરી ફરશો તોય શાસ્ત્રના વાંકમાં નહિ આવો !

તમારે આમ ન કરવું હોય તો પછી મહેરબાની કરીને અમારા જગતમાં આવશે જ નહિ; નહિ તો અમારાં કેટલાંય કાવતરાં બધાં પડી લાંગશે. તે વખતે અમારે તમારીપર નુકસાનીનો દાવો માંડવો પડશે ત્યાં છે ત્યાં જ હીક છે. તમારાથી અને તેટલું ગાંધી માર્ગ તમે તમારે કહ્યા કરોને; પણ જો અમે એક અક્ષર પણ તેમાંનો સાચો માનીએ તો મારે ને તમારે પાંચ પાંચ રૂપીઆની શરત લાગી.

તમને સત્યના અવતારને બધું આવડ્યું; એક જીવું બોલીને દેશકાળ અનુસાર દંભ કરતાં ન આવડ્યો, એટલે જ તમે આ યુગમાં પુત્રજો છો, છતાં જીવનમાં નથી પુછાતા. તમારે મહાત્મ્ય સૌ ગાય છે પણ તેમનાં આચરણમાંથી તમે તમારે મહાત્મ્ય ગાંધીજીના માફક શુભાવ્યું તે માટે તમે પોતે જ જવાબદાર છો. તમે જ કહો કે આજકાલ ન્યાં નવી નવી ટુંકી વાર્તાઓના શોખ વધી પડ્યા છે, અનેક રંગીલાં રસીલાં છાપાંઓ જેના ફેલાવા ૮૨૫૧ નકલોથી પણ વધે છે, તેવાઓના હસવા રમવાના દુચકા ટહુકાઓ ને સ્કેચોની માંગણી વધી પડી છે ત્યાં તમારી એકની એક ચવાઇ ગયેલી જુની

પુરાણી કથાનું પીંજણુ તે કાને ગમે ! વળી તે કથામાંની વાર્તાઓમાં કોઈ ડાહ્યા પાત્રો હોત તોય દીક. બાકી મૂર્ખાઓ હોય ત્યાં અમને તેમાંથી બોધ પણ શું મળે ? દાખલા તરીકે, એવું કોણ મુરખું હોય કે જે ખાવાનું મળતું હોય તેની ના પાડે ? તમારી વાર્તાઓમાં તો પરસાદ ખાવાને ના પાડનાર ચંદ્રાવતીનો રાજા, ને સાધુ વાણીઓ ને કળાવતી બધાં અમને તો મુરખાંજ લાગે છે ! તેમનામાં “ મળે તેટલું મોંમાં મુક્તાં જવું ને ખીજું માંગતા જવું ” એ તિલક નીતિની અક્ષરનો જરા છોટો પણ હોત તો પરસાદ તરત ખાઈ જત ને વળી ન ખાવાથી થતું નુકશાન બચાવત ! વળી કહે છે, કળાવતી પરસાદ ખાતાં ભૂલી ગઈ; એ પણ તેની મૂર્ખાઈ જ સૂચવે છે ! અમારી સાસુઓની કોઈ પણ વહુ બધું ભૂલે છે પણ કમજતના પેટની ખાતાં કેમ ભૂલતી નથી ? એટલે કે ખાવાનું કદી ભૂલતી નથી ! આ બધું જોતાં તમારી વાર્તાઓમાં તમારા મહાત્મ્ય કરતાંએ ઓવતી લક્ષ્મી, ખાવાના નામને પાટુ મારનાર મૂર્ખાઓની મૂર્ખાઈ વધારે લાગે છે ! વળી પાછી એ મૂર્ખાઈ જુગના જુગ ગાયા કરવાથી બધાને કંટાળે આપ્યો છે છતાં કોઈ તમારી વાર્તાનો તંત્રી પ્લાસ્ટીક, એમાં સુધારા વધારા કરી નવી વાર્તાઓ નથી આપતો ! દાખલા તરીકે ‘ નરીમાન વકીલ સત્યનારાયણનો પરસાદ ખાઈને સાચું બોલવા ગયા તો જો કે તેનાપર કેસ માંડ્યો હતો છતાં તેનો અંતે જય જ થયો અને ઇંદોરના મહારાજાએ સત્યનારાયણનો આશરો ન લીધો, છતાં છેવટ સુધી પોતે સાચા હોવાનો દાવો કર્યો તો માત્ર ગાદી જ ગઈ ને શણીનું વિધન કાંટે ગયું ! એમ નવા નવા કિસ્સા દાખલ કર્યાં હોય તો વાર્તામાં કેવો રસ જામે ? એક ગુજરાતી વિદ્વાન, ચારણમંડળ કાઢે છે, તેમને આ તમારી વાર્તા ખીલવવા દીધી હોય ને પુછને વખતે પ્લાસ્ટીક કરતાં ચારણો પાસે કથા કરાવી હોય તો પ્રભુ ! તમને નથી લાગતું કે તમારી ગયેલી કળાશા-ગાદી તમને પાછી મળે ખરી ?

આવું આવું તો બધું ઘણું કહેવા જેવું છે. પરંતુ તમારે આ કળીકાળમાં સંતાઈ જ રહેવું છે એટલે તમને વધારે શું કહેવું ? બહાર આવો તો હમણાં હમણાં તો તમને બધું નવું નવું લાગશે પરંતુ છેવટે તો સત્યનો જય થશે જ એ ચોક્કસ છે માટે ત્યાં સુધી—

‘ બહાલી બાબાં સહન કરવું એય છે એક દહાણું,’ ખમી ખાવામાં તમને વાંધો આવે તેમ નથી.

‘ ઝાઝો વિયોગ હવે સહન નથી થતો ને તમ વિના દિવસો થઈ પડ્યા દોષણા ’ માટે પ્રભુ, હવે તો આ મુંઝઈ શહેરમાં પધારો, દર્શન દો અને અમે માંગીએ તે આપો તો તમારા જન્મોજન્મના ઋણી રહેશું.

હે ચોમાસા ચક્રવર્તી, હે વર્ષાવિહારી, હે પાણીપતિ, વાદળા-
વાહન જલદેવ ! આપને આ પત્ર છત્રી ઓઢીને લખી રહ્યો છું.
એ પરથી જ આપને જણાશે કે આપના દરબારમાં આપને દંડવત
કરવાને આવતાં પ્રાણીઓના માથાપર કેમોક્લીસની તરવાર જેવી
કેટલીયે જલધારાઓ વરસી રહી હશે ! એનો ધન્યવાદ આપને જ
ધટે છે !

આપશ્રી ચોમાસાના દેવ છો અને અમારા મુંબઈના કચરાપટ્ટી
પ્રેસથી માંડી ટાઇમ્સ પ્રેસના કોઇપણ કેલેન્ડરમાં તેમજ મારવાડીના
ચૈત્રી પંચાંગથી માંડી ગુજરાતીના કાર્તિકી પંચાંગ સુધીના કોઇપણ
પંચાંગમાં ચોમાસાને વરસના વર્ગમાં છેલ્લે નંબરે બેસાડેલું હોવાથી
મારો પણ એવો જ વિચાર હતો કે:—

પહેલાં શિયાળા ઉન્હાળાના બધા દેવોની ખગર લીધા પછી જ
આપના ખગરઅંતર છેલ્લે પૂછવા, પરંતુ મારા કરતાં આપને વધારે
ઉતાવળ આવી અને ગુજરાત-કાઠિયાવાડમાં ગયા બુલાઇ મહિનામાં
તમે જે છેલ્લામાં છેલ્લું નખખોદ વાળ્યું, સલાનાશ કર્યું ને મહોકાણુ
માંડી એ બેતાં હમણાંને હમણાં જ આપને ખુલ્લો પત્ર લખી
તમારી કેટલીક વર્તણૂકનાં કારણ બતાવવા માટે મારે આ નોટીસ
ગળવવી પડે છે! આશા છે, ‘ રીફ્યુઝ ’ ન કરતાં, અથવા માલીક
અહીં નથી, બહારગામ ગયા છે ’ એવો શેરો કાગવડાનીને આ
નોટીસ પાછી ન ધકેલતા !

મુંબઈનાં છાપાંઓપરથી આપને જણાયું હશે કે અલાહીદીન
ખીલજીની માફક તમે ગુજરાત-કાઠિયાવાડના ચિતોડના કિલ્લાપર
સ્વારી કરી કેટલી ફરતાથી માણસો, ટોર મિલ્કતનાં ફના-

ફાતીયાં ક્યાં છે ? ખીલજી તો એક રીતે સારો કે રજપુતોની તર-
વારના ધા ખાઈને તેણે વેર વાળેલું, પણ તમે રાંક નિઃશસ્ત્ર ગુજરાતી
પ્રજાપર જનરલ ડાયરની માફક પાણીની ગોળાઓ ચલાવી ક્યા
ભવનું વેર વાળ્યું તે કંઈ કહેશે ? માણસોને આમ ધાસની માફક
વાઢવાનો કે વરૂની માફક પાણીમાં તાણી જમાનો તમને ક્યા દૈવી
અમલદારે હુકમ આપ્યો હતો, તે હકીકતપર જરા સુરજનું અજવાળું
પાડશે ? તમને શું કોઈ કહેનાર પૂછનાર નથી કે આટલી આપખુ-
દીથી તમે હાહાકાર ને કાળો ફેર વર્તાવ્યો ? અરે, તમને મારી
પણ બ્લીક ન લાગી કે આ માણસ તમારું ભોપાળું ખ્હાર
પાડશે ? તમે શું એમ કહેવા મગો છો કે તમે કરેલાં કાળાં
કૃત્યપર વિષજી, શંકર, જમરાજ, ચિત્રગુપ્ત વગેરે મોતના અમલદારો
માત્રના સહી સિક્કા છે ? કે તેમણે આંખો મીંચીને ફારો એક લખી
આપ્યો, એટલે તમે અંદર માણસોનાં માથાં નંગ આટલાં એમ
ભરી લીધાં ? જેમ ગુજરાતના જીલ્લાકલેક્ટરોને મુંગ્ઘ સરકારે આ
આકૃતમાં 'carte blanche' આપી ફારે પાને મતુ મારી
આપ્યું તેમ તમને આકાશી દેવાએ ફારા આકાશપર મતુ મારી
દીધું શું ?

અંધારા આકાશમાં તમારો અંધર કારભાર જોઈને અમારી
તો ઇચ્છા છે કે કાયદો અને વ્યવસ્થા તમારી પાસે જગજગતીથી
જળવાવવા અમારા યુરોપીઅન રાજ્યોને મેંડેટ આપીને તમારાપર
મોકલવા પડશે ? પછી અમે જોઈએ છીએ કે તમારાં વાઢળાંઓ
જાહેર આકાશમાં સુલેહનો લંગ કેવી રીતે કરી શકે છે !

તમારાં વાઢળાંઓની માંહોમાંહેની લડાઈમાં બીજું તો કંઈ
નહિ, પરંતુ અમને જે લયંકર નુકસાન થયું છે, તે નીચેના આંકડાઓ
તરફ જરા સુરજનો દીવો ધરીને એ આંખો ફાડીને જુઓ:—

સેંકડો માણસો મુઆં !

હજારો ઢોરો મુઆં !

શામેક ધરો ગયડી પડ્યાં !

કરોડો રૂપિયાને પાણી તાણી ગયાં !

સિવાય અસંખ્ય માણસો ધરખાર, ધંધા, અન્ન વસ્ત્ર વિનાના રખડી પડ્યા ! તમારી પધરામણી પહેલાં હજારો રૂપિયાનો ધણી તમારાં પગલાંને પ્રતાપે કાઢી વગરનો બીખારી બન્યો ! આવી જખરજસ્ત હિંસા કરી શકનાર તમે, પવન, વીજળી, ધરતી વગેરે જેવા દેવોને અહિંસાનાં ભુંગળાં વગાડનાર હિંદુભાઈઓ શું જોઈને પૂજતા હશે, તે તો કેમેય કળાતું નથી ! બનવાજોગ છે, પેલા જર્મન વિદ્વાનના કથન અનુસાર કે અસત્તી આર્યોએ ‘ સાપ, અગ્નિ અને તમે પંચ-મહાભૂતોથી બનીને, ચમત્કારોથી ત્રાસીને પૂજ કરવી શરૂ કરેલી. એ પ્રમાણે તમારી બહીક જખરજસ્તીથી પૂજન કરાવે તો પછી મારીને મુક્તમાન બતાવવા એમાં અને તમારી ભક્તોની ભરતી કરવાની રીતમાં ફેર જ શું રહ્યો ? પણ હવે ધ્યાન રાખજો કે અમારી સેંડહુર્ટ કમીડી અને આગેવાનોની હાકલથી ગુજરાતીઓ લશ્કરમાં જોડાવા માટે તૈયારી કરી રહ્યા છે અને બહીક માત્રને દુર ફેંકી દઈને આગળ આવવા મથી રહ્યા છે. તેમજ અમારા સંગઠનવાળાઓ એ જખરજસ્તીથી વટલાવવાની રીત સામે મોટા બળવાની તૈયારી કરી રહ્યા છે. તમારા દહાડા હવે ભરાઈ ચૂક્યા છે અને તમારી ઉન્નતિમાં શિયાળો ખેસવા માટે આવું આવું કરી રહ્યો છે. ઝાઝો ગર્વ ન કરશો. ગર્વ તો રાજ્ય રાવણુનોય નથી રહ્યો. તમારા માથામાંનું પાણી અમે માણસો એક ચપટીમાં ઉતારી નાંખશું. થઈ જાઓ હોશિયાર...ખમરદાર ..

વરસાદ વિરૂદ્ધ માણસની એ લડાઈ હજી મંડાય તે પહેલાં તમે વરસાવેલા કાળા ફેર માટે એક વિદ્વાન પૂછે છે કે:

“ આ દેવોને ખુદ્દા પત્રો લખવાથી તો તમે કોપ નહિ કર્યો હોયને ! ”
હવે એમાં બે વાત છે, એ કોપ લેખક, મુદ્રક અને

પ્રકાશકપર ગણુવો કે સમાજપર ? જો અમારાપર કાપ હોય તો અમને મમતરતે ચોળવા માટે આટલો બધો હશકરી સરંજમ, સાત દિવસનો ઘેરો, અને આવડી મોટી લડાઇ શી ? એક વીજળીના ઝાટકા ભેગા અમે ત્રણે ખુખાર દુસ્મનોના ખેલ ખલાસ થઈ જાત ! એને બદલે આટલા બધા અગણિત પ્રહારમાં પણ અમને તો કંઈ જ થયું નહિ ને જન ગિચારા બીજાના ગયા ! એ બતાવે છે કે તમે પેલા ગંડુ રાજના ન્યાય માફક એકનો કાપ બીજાપર ઉતાર્યો છે. નિશાન તાકતાં આવડતું નથી ને કુંગર ખોલા છતાં ઉંદરો તો હજી હાથ આંબ્યા જ નથી ! ક્યાં લેખક વિગેરે મુંબઈમાં ને તમે ક્યાંનું ક્યાં કાઠિઆવાડમાં કુશ્મેત માંડ્યું ? શું રસ્તો ભૂલ્યા કે રસ્તો તમને ભૂલ્યો ? !

એમ અમારાપર કાપ ન હોય, પરંતુ અમે દેવોની નજરે જગતનાં પાપો ખુધાં ક્યાં હોય ને તેથી દેવોમાં જાગૃતિ આવી હોય ને તમને સજા કરવાનો પરવાનો આપી મોકલ્યા હોય તો તો જાણે કંઈક ખુશાલી થાય ! પરંતુ અમારા દુઃખી લાઇઓને થએલી સજા જરા વધારે પડતી છે. તમારે તેમની પોઝીશન જોઈને નામની સજા ફરમાવતી હતી-જેવી કે “ધઉં” વાળ્યા હોય ત્યાં કાંકરા ઉગાડવા હતા; તળાવો હોય તે પાણીથી પુરી દેવાં હતાં ને ટેકરા હોય ત્યાં પાણીથી ખોદીને તળાવો બનાવવાં હતાં ! એક ઘરનાં બપોરો ઉડાડીને બીજા ઘરને માથે ફેંકવાં હતાં ! (કાછને વાગે નહિ એવી રીતે) જંગલો હોય ત્યાંથી ઝાડો ઉપાડી પેરાન ભૂમિમાં નાંખવાં હતાં ને ખાસ કરી અમારી માણસમાફ મોટરોના માર્ગમાં બધે પવનને સુસવાટે ભેગો થએલો કચરો નાંખી અથવા તેના અંજીનમાં પેટ્રોલ તેલને બદલે રેસ આપે એટલું પાણી નાંખી તેને જીવતી બંધ કરી દેવી હતી. ” વગેરે. તમને સજા કરતાં આવડતી નહોતી તો જરા મને તો પુછવું હતું ? આવી આવી હાસ્યજનક સજાઓનો મારી

પાસે ઢગલો છે, જેને તમારૂં પાણી અડી જ શક્યું નહિ હોવાથી કટાયા વગર, વપરાયા વગર એમને એમ પડ્યો છે ! જોઈએ તો મંગાવો લેજો. સલાહ મફત અપાય છે. માત્ર એક રૂપીઆનો ટપાલખર્ચ ખીડજો..... !

હવેથી આશા રાખવામાં આવે છે કે ચોમાસાની શરૂઆતમાં જ આવો ભયંકર વરસાદ નાંખતા પહેલાં આપશ્રી ચાર છ મહિના પાકા વિચાર કરશે. ભલે શિયાળો ઉન્હાળો નજીક આવી જાય. તેની કંઈ હરકત નથી પરંતુ આમ પાંજરાની માફક પાણી તો ન જ વરસાવતા ! એ તો હવે થએલું નુકસાન અમારૂં ધર્માદિ ખુદાદુર મુંઝા સંભાળી લેશે. લાખ્ખો રૂપીઆ ભરીને, લાખ્ખો કપડાં દઈને, એમ લાખ્ખો જાતની મદદો લાખ્ખો જાતના માણસોદ્ધાર વરસાવીને અમે તો તમારૂં લખેલું જુસી વાળશું. મુંઝા ન હોત તો ખીચારા યુજરાતના જુરા હાલ થાત, પરંતુ સારે નસીબે મુંઝા છે અને વળી વેપાર ધંધા મંદા હોવાથી એ બધું દયાધર્મનું તોફાન સુએ છે, એટલે વાંધા નથી ! જુઓને એકલા દેશી નાટક સમાજનો ધર્માદા જેલ ૫૦-૫૦ રૂપીઆની ટીકીટે જોઈને પણ ૬૧૦૦૦ તો ફડમાં મોકલાવ્યા ! નાટકનો નાટક જોવાયો ને વળી ધર્મનું ધર્મ થયું ! એ બધી ધર્મ કરવાની નવી રીતો અમે જ શોધી કાઢી છે અને જ્યાં સુધી અમારૂં મગજ હીમખીમ ને ક્ષેમકુશળ છે ત્યાં સુધી તો તમોએ વાળેલી મ્હોકાણ માટે રડવું કુટવું આવે તેમ નથી ! હવે તમે તમારે નચિંત રહેજો અમે એ આફતનો માસીસો હુંક મુદતમાં વાળી નાખશું ! જરૂર પડે તો ખીજી ધર માંડશું !

ખીજી તો કંઈ નહિ પણ ત્રડાઈ કરતાં ત્રડાઈ પછીની અસરો જેમ વધારે સાલે છે તેમ તમારી આફત પછી માણસોને નવી નવી આફતો ઉભી થઈ છે એ કેમ દૂર કરવી તેની મુશ્કેલી છે.

‘ દર પહેલી તારીખે નિયમિત બહાર પડે છે ’ એવા ‘પણુ’ બેનાર અમારા ‘ સાહિત્ય ’ અને ‘ ગુણસુંદરી ’ જેવાં માસિકાનો મુખ્ય તરફ હજી પત્તો નથી; પેલા રાણપુરનું ‘ સૌરાષ્ટ્ર ’ પત્ર પાણીમાં તણાઈ ગયું કે શું તેનીયે ખબર અંતર નથી ! કારણ કે તાર (તંબુરાના નહિ, ટેલીગ્રાફના) તુટી ગયા છે અને કેટલાય ભુખડી બારસને અંક કાઢવા તાકડા ન હોય તેમને તો આ આફતને કારણે અંક બંધ રહેશે એ રીતે તડાકો પડ્યો છે ! આફત વડોદરા વઢવાણ વચ્ચેના ને છાપુ સુરતનું બંધ ! એમ તમારી જાંબામાં (?) કેટલાય જીવો સુખી થઈ ગયા હશે એ માટે ખેદ થાય છે ! અને અમારા આ બધા દેવોને ખુલા પત્રો રસ્તામાં જતાં બીજાઈ ગયા, એ પત્રનું પરખીડીયું રસ્તામાં મોડું થઈ ગયું એ માટેની નુકશાની લીધા વગર તો હું તમને કદી છોડવાનો નથી ! યાદ રાખજો, જેમ દાણો એકનો સહસ્ત્રગણો તમારે ઉગાડવો પડે છે તેમ તમારે અમારા મગજમાં હજારો વિચારો ઉગાડવા પડશે ! આ અમારી વાત મુઝીએ ને હવે સમાજની વાત કરીએ.

ખીજો દાણાનો પાક તો જાણે સમજ્યા; કારણ કે માણસ માત્રનો ખોરાક હવે તદ્દન ઘટી ગયેલો હોવાથી ને બધા દેવોની માફક માત્ર વાસનાના ભુખ્યાજ થએલા હોવાથી દાણો ન ઉગે તેની તો જાણે ચિંતા નથી ! પરંતુ તમે કપાસનો પાક બાળી દીધો [કે કુઆડી દીધો ?] તે નુકશાન કેટલું ભયંકર છે ? ખીચાડ જાપાન, અમેરીકા, ઇંગ્લાંડ એ કપાસના વાવેતર પર ટાંપીને જીભથી મોહું ચાટતું કેવું આતુર થઈને બેઠેલું ? અમારા ૩ બજારના સટોડીઆઓએ મંદી આંગળીને વેટે કેવી આબાદ ગણી રાખેલી ! તે બધું તમે ઉધું મારીને આડું ઉતાયું ! હવે અમારે કોટ પાટલુન તો ડીક પણ ધોતીયાં ક્યાંયી પહેરવાં ! તેના ભાવ ચઢી જશે તો કાણ દાદો અમને દેવા આવશે ?

ખીજી, કેટલાક બાળકો ને બાલીકાઓ તમે ઉપાડી ગયા તો હવે અમરે પરણાવવાં કેને ? બાળસગનની કેવી કેવી મઝાઓ માણવા

માટે અમે તૈયારીઓ કરેલી તે તમે પાણીમાં ધીમાળાવી દીધી. તે શુ ખાંડ ખાંડ ધારેલી એમ ?

કેટલાંય દોરોને ઉપર ખેંચી લીધાં તો હવે અમારા મ્હેન્ટ બંધુઓ ખાશે શું ? ને એ અખાલના ભાવો ચડશે જેનું કાલુ જોખ-મદાર ? એક તો લૈયાઓ દુધમાં પાણી અથવા પાણીમાં દુધ નાખે તેમાં તમે દુધ ખનાવનાર કારખાનાં ભાંગી નાંખ્યાં તો હવે દુધ તે ક્યાંથી વીઆવાનું ? આમ દહાડે દહાડે દુધનું પ્રજનશરીર ધસાતું ધસાતું નર્તુનું ચુનાતું પાણી રહે ને અમારાં શરીર મુડદાલ અને ને પછી નોકરીની ધમાલમાં તમારી કે દેવોની ભક્તિ ન થાય તો પછી અમારો વાંક શો ? અરે, ભક્ષા માણસ (કે વરસાદ) એ 'દોરો' તાણી જવાને બદલે 'દોર જેવા માણસ' તાણી ગયો હોત તો શું પ્રભુ કાયદાનો સવાલ ઉઠાવી શકત ? એમ તો કાયદાખાજમાં અમારા ખારીસ્ટરો પ્રભુને પણ પાણી પાય તેવા છે અને જરૂર પડી હોત તો એકાદ માંખમારું ખારીસ્ટરને તાણી જવો હતો !!!

આ અને આવી લગાઇની અસરો તો હવે વેઠતાંવેઠતાં અમારો દમ નીકળી જશે, તોપણ હરકત નથી. અમે માણસો એવી પહોંચેલ માયાઓ હીએ કે, હે વરસાદ, તારી ઉચ્ચપાચક્ષ તો આમ આંખના પત્તકારામાં શ્રીટાવી પાછું હતું તેવું કરી દેશું ! તું આકાશમાં બેઠો બેઠો જોયા તો કર. અમારી રેલ્વેપાર્ટીઓ, ટેલિગ્રાફ પાર્ટીઓ, સ્વયંસેવકમંડળો, કોંગ્રેસ કમીટી, ગવર્નરની કચેરી અને ખાસ કરી ઉત્તરમાં (ગુજરાત) આવેલી આફતમાં મદદ કરવા માટે પશ્ચિમે (ભાવનગર) જનાર ' ખ્હાહુરી ' રીમરમાં ' સૌરાષ્ટ્રનો નાથ ' રા. અમૃતલાલ (રા ' નવલજી નહિ) મુઠી વાળીને દોડ્યા છે એટલે તારા ભાર નથી કે ગુજરાતમાં તું ઉભી પુંછડીએ નાસવાને બદલે ઉભો રહી શકે ! અમે તને અમારો હાથ ખતાવશું, કારણ કે તારા પછી હવે અમારો વારો છે !

મેધરાજ ! તમે છેલ્લામાં છેલ્લો મારેલો આ વાધ જોઇ હવે અમે બીજાં જનવરો જોવા બગીચામાં આગળ વધીએ ! (અહીં એક વાત નોંધી દઉં કે વડોદરાના બગીચામાંનાં બધાં જનવરો એક સપાટે તમે માર્યાં એમાં 'એ બીચારાં છૂટ્યાં' એમ માનીને ખુશાલીની ઉમળાણી કરવી કે 'જોવાની મઝા ગઈ' એમ માનીને સનાન કરવું, તે બાબતપર વિચાર ચલાવવામાં આવે છે !)

મહારાજજી ! તમને દુનીઆપર ચોમાસાના ચાર માસ રાજ કરવાનો હક્ક ઇશ્વરે આપ્યો છે. પાછલાં વર્ષોની ભૂગોળ (કે ઇતિહાસ ?) તપાસતાં લાગે છે કે તમે હિંદમાં તો રીતસર રાજ કરવાને બદલે ક્યાંક હવાફેરે પરદેશમાં ઉપડી જાઓ છો ને અહીં ચાલુ ગેરહાજરી રાખો છો. થોડાં છાંટાપાણીને પ્રધાનપદું સોંપી તમે બીજે ચાલ્યા જાઓ એમ તે રાજ થતાં હશે ? તમારે ઠીક ઠીક રાજ ન કરવું હોય તો ના પાડી દોને એટલે અમે અમારૂં કાવતું કરી લઈએ ! જ્યારે તમે જાતે હાજર રહો છો ત્યારે પણ તમારા રાજમાં કંઈ જ શુકરવાર વળતો હોય તેમ લાગતું નથી. કાં તો અરાજ્ય ને કાં તો અરાજ રાજ્ય એ બેની વચ્ચેનું સુરાજ્ય તો તમે કદાચ દહાડો ચલાવ્યું જ નથી ! નહિ તો છાપનીઆ કાળમાં દાણાના જે ભાવો હતા તેથી બમણા તમણા ભાવો હમણાં હમણાં શાના થાય ? ભૂમિને હરિયાળી કરવાને બદલે તમે તો દરીઆને હરિયાળો કરતાં શીખ્યા છો ! જ્યાં પડતું જોઈએ ત્યાં નહિ ને જ્યાં જરૂર નથી ત્યાં વગર નોતરે દોડો છો એટલોય તમને વિવેક નથી ! આમ વિવેક વગરના જડ તે તમે ક્યાંસુધી રહેશો ?

વળી અમારા બાળકો ગાય છે:—

‘ આવ રે વરસાદ ઘેગરીઓ પરસાદ,
ઉની ઉની રોટલી ને કારેલાનું શાક;

આવરે વરસાદ નેવલે પાણી,
નહારી છોકરીને દેડકે તાણી.

અલ્યા ભાઇ, એકલી નહારી છોકરીનેા જ શું વાંક ? નહારા છોકરાને રહેવા દઇ આમ ગરીબ સ્ત્રીસમાજપર પાણી છાંટનાર માણસને અમે બેશરમ કહીએ છીએ. શહેરમાં તો અનેક નહારા વસે છે. તેને તો કાઇ દેડકું તાણી ગયેલું હોય એવો ફેટો અમે તો ટાઇમ્સમાં જોયો જ નથી ! અરે, દેડકું જોવામાં નથી આવતું ત્યાં દેડકું તાણે એ તો ક્યાંથી જ અને ? બાપી હા, મોટર રૂપી દેડકાં પાણી બરેલા રસ્તાઓમાં કુદતાં કુદતાં જાય છે ત્યારે સારા કે નહારા માણસોને જોયા વગર છાંટા ઉડાડે છે તે વાત ચોક્કસ છે. એવા દેડકાઓને, મેચરાજ ! તમારે હવે તાણી જવા જોઇએ !

મુંગઈ શહેરમાં મારા ધારવા પ્રમાણે તાનસા વિહાર વગેરે તળાવો હોવાથી, નળો હોવાથી, દરીઓ હોવાથી તમારે હવે કાઇ પણ વરસમાં એ શહેરમાં આવવાની જરૂર નથી. ફાટની ઓશીસોમાં તો અંધા ફાટ પાટલુનવાળાઓ તમારા નામના છાજ્યા લે છે, સાંજનું કે ? માટે મુંગઇનું પાણી પીવું હવે હરામ કરજો ! બીજું કારણ કે એ પાણી પીવામાં સાફ નથી, ઘણા જીવાનીઆને એ પાણી લાગ્યું છે !

હવે એક છેલ્લી વાત કહી આ પર ગંધ કરું. આજકાલ અમારા માણસોમાં એટલું અંધું પાણી છે કે હવે તમારા પાણીની જરૂર નથી. તેમ પાણી તમારું નથી, તમે વળી દરીઆ પાસેથી ઉઝીનું લઇ આવો છો ને ઘાટ સુરજ નામના સોની પાસે ધડાવો છો ! આમ પારકી મિલકતનું ધર્મદાન તમે કરો છો તેવું અમને હવે નથી જોઇતું ! અમને તો આજકાલ પાણીને ઠેકાણે આહ પીવાની ટેવ પડી ગઇ છે. જેમ કેટલીક તાબેદાર પત્નીઓ પાણી માગે ત્યાં દુધ હાજર કરે છે તેમ અમારા હોટલના છોકરાઓ આજ પાણી માગતાં

ચાહ હાજર કરે છે ને અમે પણ દુધ મળે ત્યાં ચાહ માગતા થઈ ગયા છીએ ! તો હવે તો ચાહની બહુ જરૂર છે. માટે ચોમાસાના ચારે માસ ગરમાગરમ ચાહના વરસાદ, ખાસ કરી સવારે ઉઠતી વખતે ને બપોરે, વરસાવાની શુભ શરૂઆત કરો તો હોટલના ખર્ચા બચી જાય ને વળી તૈયાર ચાહ મળે ! માત્ર પાણી વરસાવી એકનું એક પીંજણ કરવાને બદલે દર વરસે કંઈક નવું નવું વરસાવાની પ્રણાલિ પાડો તો સાફ. પહેલે વર્ષે ખાસ ચાહથી શરૂઆત કરો. જેથી કરી અમે ચાહના તળાવો ભરી રાખીએ ને ઘેરઘેર તેના નળો નાંખીએ ! ચાહની કઠાય આવી રેલ ચારે તોય તેમાં હુખીને મરી જવા પણ અમે તૈયાર છીએ એટલો ચાહપર 'ચાહ' છે.

ખજી ખીજે વરસે તમે શું વરસાવશો તેની કલ્પનાઓ, તેની રેસ ટીપો, તેના વર્તારો બહાર પાડવામાં અને તેનાપર શરત લગાવી નસીય અજમાવવામાં એક નવો હુન્નર હાથ લાગશે તે વળી વધારાનો ફાયદો ! ખીજે વર્ષે લેખકો માટે ફાળી સાહીનો ને યુરોપીઅનો માટે દાફનો વરસાદ વરસાવવો ! ! !

પરંતુ તેમાં પણ એક નોંધ રાખવી. દરવરસે તમારે નવું નવું વરસાવવું હોય તેતો ખરું જ. પરંતુ તેની વચમાં એક ખાસ નક્ષત્ર પસંદ કરવું. જેવું કે સ્વાતિ નક્ષત્ર. જેમાં તમારા પાણીનું બિંદુ કાણુ માછલીના પેટમાં પડી મોતી બની જાય છે. બસ એવા નક્ષત્રમાં પાંચ પાંચ દશ દશ ને હજાર હજારની નોટો અથવા ચાંદી સોનાના રૂપિયાના વરસાદ આખા ચોમાસામાં એકવાર તો જરૂર વરસાવવા ! એની તો હવે બહુ જ જરૂર છે. એના વગર મુદત ચાલતું નથી ને બધા લેણદારો, ખાચડી છોકરાં વગેરે જીવ ખાય છે ! માટે હવે પૈસાના વરસાદ વરસાવવાની રજા ચીઠ્ઠી પ્રભુ પાસે કઢાવો તો અમે તમારા જનમોજનમના ઋણી રહીશું ! તમને કાંઈ ઝાઝો ફેર પડે તેમ નથી, કારણ કે દરીઆમાં જળને માછલાંઓ વચ્ચે લાખખોની

કીંમતનાં સાચાં મોતી વરસાવવાં તેના કરતાં માણસોના વચ્ચે રોકડા રૂપિયા જ વરસાવવા શું ખોટા ? માછલાંઓ રૂપિયામાં સમજે શું ! ને આખરે તો અમે જ એ માછલા મારીને મોતી કાઢી લઇએ છીએ.

આશા છે કે મારા આ ઠરાવને દેવસભામાં દાખલ કરી દર વર્ષે નવી નવી ફેશનના વરસાદ વરસાવવા માટેનો બંદોબસ્ત કરશે !

આવજો...કાગળ બાગળ લખજો...ખચર આપજો...

તા. ૬. આપની ગર્જના ને વીજળીના કડાકા ધડાકા, ફડાકા ને પેલું મેઘધનુષ્ય એતો બધું ભૂલી જ જતો હતો ! હવે પોતા આકાશમાં એ બધી ગર્જના કરવી રહેવા છો, ઝાઝી ડંફાસ ન મારવી, ને વીજળીઆઇને કહેજો કે અમે તો તમારી પાસે પંખિા નખાવીએ છીએ, બત્તી કરાવીએ છીએ વગેરે ચાકરી લઇએ છીએ છતાં નકામા ઉંચાં નીચાં શું કામ થાઓ ? ને પેલું તમારું સપ્તરંગી ધનુષ્ય તો હવે જીવું ખખ થઇ ગયું છે. તે કાંઈ ચીઠીશ પ્રદર્શનમાં મોકલી આપો ! આ તોપોના જમાનામાં તે ગજજરીની પીપુડી નકામી છે !

શ્રી મહાવીર માફતિ હનુમાનજીને—

પત્ર ૮ મે

શ્રીનાથજીમાં યાત્રા કરવા નહિ પણ એક દેણદારપર ઉધરાણી કરવા ગયેલો ત્યારે હનુમાનજીના અનેક પ્રતિનિધિઓ મેં જોયા ! મને શું ખબર કે આ તે જધા તેમના માણસો છે ? એટલે તેમાંથી એક “ જીડા નરને જોઈ ”ને મેં તેમને જ હનુમાનજી માની લીધા, ને વીસમીસદીની ફેશન પ્રમાણે જરા વાંકા વળી ટોપી ઉતારી તેમને મેં સલામ કરતાં પૂછ્યું:—

“ હલ્લો મીસ્ટર હનુમાનજી, સાહેબજી આ, કેમ છેઓ ? ”

હનુમાનજીએ તો મારી સલામ ઝીલવાને બદલે હાથમાંથી ટોપી આંચકી લીધી ! મારા મનમાં કે હવે જમાનો આગળ વધ્યો છે તેથી હનુમાનજી પણ જરા એડીકેટ શીખ્યા હશે પણ તેમનામાં હજી એના એ રામાયણ-જમાનાનાં ક્રોધ અને અવિવેક જોઈ મને જરા ખાટું તો લાગ્યું. પણ સાથે સાથે એટલું પણ થયું કે કદાચ મને ઝોળખ્યો નહિ હોય એટલે તેમનાથી આ અવિવેક થયો હશે. એટલે મેં માફ ઇન્ફોર્મકશન યાને ઝોળખાણુ આપવા માટે વળી લાપણુ ચલાવ્યું:—

“ મને ઝોળખો છા કે ભૂલી ગયા ? યાદ છે, આપણે અગાધ્યાના સ્ટેશનપર સામા મળેલા, જ્યારે તમે માથે પર્વત મુકીને જતા હતા ને તમારી પાસે ટીકીટ નહિ હોવાથી ‘ ભરત ’ માસ્ટર સાહેબે તમને અટકાવેલા, ને હું નીચે ઉભો ઉભો દુર્ગાનીથી જોતો હતો ને એક ચિતારો તમારું ચિત્ર દોરતો હતો [જે આજકાલ ચાર ચાર આને આખા હિંદમાં વેચાય છે] તે બધું ભૂલી ગયા ? ”

મને એક મુસાફરે કહ્યું કે:—

“ એમ બેટ વગરની ઓળખાણ આપવાથી તમારી ટોપી નહિ મળે, એ તો હનુમાનજીનો વંશજ છે. હનુમાનજી એટલે પવનમુત. ઘોડો પણ કાકા કાલેલકરના કહેવા પ્રમાણે વાયુ નામના તત્વનો બનેલો છે એટલે બન્નેને નિકટનો સંબંધ છે. હવે ઘોડો ચણા બહુ ખાય છે એટલે આ હનુમાન વંશજને પણ ચણા જ લાવતા હોવા ભ્રેષ્ઠ એ નિર્વિવાદ સિદ્ધ થાય છે. માટે થોડા ચણા આપો તો તમને ઓળખતા થઈ જશે ને માનશે કે તમે પણ તેમના જ કાર્ધ સગા છો ! ”

મારા મગજમાં આ તર્કશાસ્ત્રની દલીલ ઉતરી—જે કે અલગત અર્થશાસ્ત્રને બોલે ! કારણ કે મારે તરત એક પૈસો કડવો કરીને ચણા ખરીદવા પડ્યા. પરંતુ તેથી લાભ એ થયો કે હથેળીમાં ચણા બતાવતાં જ એ હનુમાનજીએ ટોપી પાછી આપી ને ચણા ઝુંટાવીને દોડવા માંડ્યું !

હનુમાનજી સાથે જે ઘડી દીવ ખોલીને વાત કરવાનો મહા મુશીબતે સાંપડેલો આ પ્રસંગ આમ જતો રહે તેથી મને લાગી આવ્યું એટલે હું તેમની પાછળ “ હે હણુમાનજી, મારા સમ, મારા બાળુના સમ, જરા ઉભા રહો, ” કહી દોડવા જતો હતો ત્યાં પેલા મુસાફરે હાથ પકડ્યો: “ મિસ્ટર, તમારી ભૂલ છે. એ પોતે હણુમાનજી નથી, જ્યારે તમે હણુમાનજીની શોધમાં નીકળ્યા લાગો છો. એ તો હણુમાનજીના વંશજ વાંદરાની જાત છે, જે અમેરિકન તત્વજ્ઞાની ડાર્વિનના કહેવા પ્રમાણે તમારા મોટા અને પહેલા દાદા છે ! ”

મારા જેવા અદ્ય માણસ સાથે આટલા હૃદયપૂર્વક વાત કરનાર મુસાફર ખીજે કોઈ નહિ પણ હણુમાનજીના નિકટના દોસ્ત

જાંબુવાનના જ વંશજ હોવા જોઇએ એમ માની મેં તેમનો ઉપકાર માનવા માટે હાથ લાગાવ્યો ને કહ્યું:—

“હાજી, આપના જાંબુવાન વંશ સાથે અમારા હણુમાન વંશને દોસ્તી છે અને ઘણે વરસે આપણે તેમના સફરજદો આમ અચાનક મળીએ છીએ—”

પણ એણે માફ ન સાંભળ્યું. આંખ લાલ કરી તે ચાલતો થયો. જો તે જાંબુવાનનો વંશજ નહોતો તો પછી ડાર્વિન તેની બાબતમાં જરૂર સાચો હોવો જોઇએ એમ માની મેં મન વાળ્યું ! પણ હણુમાનજીનો ક્યાંય પતો ન મળ્યો એટલે મારે જે જે ઘડી દીક્ષની વાતો કરવી હતી તે નક્કર આ ખુલા પત્રમાં જ લખવી પડે છે. એકલા મથુરામાં જ નહિ પરંતુ મુંબઈ શહેર અને મુંબઈ ઇલાકામાં જ્યાં જ્યાં લાલચોળ સ્વરૂપમાં હણુમાનજીની મૂર્તિ ઉભી છે ત્યાં દર શનિવારે તેલ-સિંદુરનાં ખર્ચ કરી તેના પુખ્તરીને પૂજી આવ્યો છું કે “તને લારી શી આપું તો માફતિ ભગવાન મારી સાથે વાત કરશે કે ?” પણ આ સવાલના જવાબમાં પુખ્તરીએ જ વાત કરવાની ના પાડી, ત્યાં હણુમાનજી મારી સાથે તો શાના જ બોલવા પામે? આમ ચોપાસથી નિરાશ થઈ મુલાકાત માટે ટળવળતાં ‘હું’એ આખરે આ ખુલા પત્રનું શરણ સ્વીકાર્યું છે એ જોઇને મને આશા છે કે દુનિયાના બધા હણુમાન ભગવાનો અને તેમના ભક્તો મને માફ કરશે !

નાની ઉમ્મરમાં વડીલો કહેતા કે “બધા દેવોના લક્ષણો કરીએ પણ એક હણુમાનજીનું નામ ન લેવું. કારણ કે તે જોરાવર કાચવાળા હોવાથી જરા કોપી (તેજસ્વી) છે ને વખતે એકાદ શનિવાર ચૂક્યા તો રાતે ખાટલાપરથી પછાડશે.” આ પત્ર લખતી વખતે એ ધમકી-એ બ્લીક યાદ આવે છે ! પણ મારી ઓરડીમાં નજર કરતાં એ બ્લીક પર મને હસવું આવે છે ! મારી ઓરડીમાં મારે માટે જ જ્યાં

પુરી જગ્યા નથી ત્યાં ખાટલો તો ખિચારો શાનો જ રહી શકે ? હવે જ્યાં ખાટલો જ નથી (ને રહી શકતો હોત તહોયતેદેશનાવાસી માંકડોની ખ્હીકે હું તેનાપર સુંવું તેવોય નથી !) ત્યાં હણુમાનજી આ પત્ર વાંચીને ખીજશે તોય મને બોંયપર કેવી રીતે પછાડી શકવાના હતા ? મારા ધારવા પ્રમાણે તો મારી ઝોરડીમાં પેસ્તાં જ તેમને માથામાં છત વાગે તેવી છે ! આ સંજોગોમાં હણુમાનજી મારે ઘેર તો કદી આવી શકે તેમ નથી ! કદાચ રસ્તામાં નામ લે તે બનવાજોગ છે, પરંતુ અંગ્રેજ સરકારના ખ્હાદુર સિપાઈઓનો ઓછો પહેરો અને કાયદાનું સંરક્ષણ હોવાથી, મારા જેવી કાષ્ટ પણુ સ્ત્રીશ રૈયતે એ ખ્હીક રાખવાની જરૂર નથી ! આમ હું એક સુરક્ષિત સ્થળે, રાજમાં અને સંજોગોમાં હોવાથી હવે ખ્હાદુરીથી મારો પત્ર લખ્યો જાઉં છું !

હે હણુમાનજી ! હે મહાવીર માણિ મહાન ! મેં તમને પચાસવાર, પાંચસોવાર, પાંચહજારવાર (કાપડ નહિ પણ પ્રાર્થના) કરી છે, શનિવાર પાળી પાળીને (એટલે એવી રીતે કે એકટાણું કરી બપોરે ખાતો ને સાંજે ભૂખ તો હણુમાનજીનીએ રાહ જોતી નહોતી એટલે રાજગરાની પુરી, શીખંડ, બટેટાનું શાક, શેકેલી સીંગ, દુધ, ચાહ પાનસોપારી ને સીગરેટ, એમ કુરાળ કરી લેતો હતો !) હવે તો મારા શનિવાર ખુટાડયા છે, એવી આશાએ કે :

“ તમે મને ૫૦૦૦ હજાર રૂપીઆ આપો તો હું તમને પાંચશેર તેજ ચડાવું—”

પણુ આજ સુધી પાંચહજાર મને મળવા તો રહ્યા, પણુ માઈ પાંચહજાર રૂપીઆનું તેજ (એટલે કે અસંખ્ય થાપણુ રૂ. ૫ ના તેજની, તેનીપર ૬ ટકાનું ચક્રવર્તિ વ્યાજ ગણતાં તેજની આટલી રકમ થાય) ને સિંદૂર તમે મારી પાસેથી લઈ ગયા ! હવે મને આ ધર્મના વેપારમાં જે ખોટ આવી એ માટે મારે તમને શું કરવું ?

તમે જે બીટીશ રૈયત હોત તો તો જરૂર ફોર્ટમાં દાવો લગાવી, ડીકી કરાવી તમારી વજની કાયદાને સીવીલ જેલમાં બેસાડી દીધી હોત ! તમે શું એમ કહેવા માગો છો કે “ તમારા તેલ ગયા ને અમારા ખેલ ગયા ” ? તમે ખેલ જ ક્યાં કર્યો છો ? ને શું પેલા મદારી સાથે તમારા વંશ વારસો કુદકા મારીને ખેલ કરે છે એટલામાં મને સંતોષ પમાડવો છે ? એમ કંઈ હું ખચ્ચું નથી કે સમજી નહિ. એ તો સાફ છે કે મેં નાદારી ફોર્ટ જેલ નથી, ક્યાં આવી તેની ખબર નથી, નહિ તો મને જે ૫૦૦૦ ની ખોટ લાગી છે તે માટે જરૂર મેં નાદારી નોંધાવી હોત ને તમારા લગતના શું હાલ થાય છે તેની ઇતિહાસમાં નોંધ કરાવી હોત ! તો હવે મહેરબાની કરીને કહેશો કે આપણા કંટ્રાક્ટ પ્રમાણે તમે મારી લેણી રકમ ક્યારે આપશો ?

પણ આ ઉધરાણી નકામી છે. તમારા જેવા ફક્કડભાઈ પાસે હોય શું કે માંગવું ? મેં પહેલેથી માંગ્યું એ જ ભૂલ કરી, એમ હવે મને સમજાય છે. ભક્તિના બદલામાં રૂપિયા જેલતા હોય તો તો મારે લક્ષ્મીપતિ પાસે જવું જોઈએ. તમારી પાસે તો શારીરિક બળ છે, એટલે બળ જ મળી શકે તેમ છે. તરદી માફ કરજો, હણુમાનજી ? આપણે શરીર-બળ નથી જોઈતું, કારણ કે એથી, માંખ મારતા અમારા હિંદી ડાકટરો ને વૈદ્યો ને ધાતુપુષ્ટિની દવા બનાવનારાઓ ખીચારા ભૂખે મરે તેમ છે ! એવું હિંસાનું કામ તો તમને સોંપ્યું, અમને નહિ ! આ સંજોગોમાં હવે આ દીવાળીપર જૂના ચોપડા બંધ કરતી વખતે તમારે ખાતે નીકળતી લેણી રકમ માંડી વાળી નવા વર્ષમાં નવા દેવો સાથે વેપાર કરીશ તે જાણુશો ! પણ હું જુના રતેહને એક ધડીકમાં ભૂંડું એવો નથી, કારણ કે અમારી દુનીઆના માણસોને તમારા જીવન વિષે થોડા પ્રશ્નો પુછવા છે જે આ પત્રદ્વારા પુછી લેવા નમ્રતાપૂર્વક રજા લઉં છું.

શાસ્ત્રમાં જણાવ્યું છે કે: “ તમે જન્મતાં જ સૂર્યને પકડવા માટે કુદકો મારેલો. ” પછી શું થયું તેના સમાચાર મળ્યા નથી. હવે અમારા ડોશીશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે ‘ જે છોકરું જન્મતાં રડે તે ભવિષ્યમાં સારા સ્વભાવનું થાય. ’ હવે આ નિયમ પ્રમાણે તમે “ ઉંવા...ઉંવા ” કરવાને બદલે કુદકો માર્યો, રડ્યા નહિ ને છતાં મહા બક્ષવાન વીર તરીકે ઇતિહાસમાં નોંધાયા ત્યારે હવે એ ડોશી-શાસ્ત્ર સાચું માનવું કે તમારો ઇતિહાસ ? વળી તમારા જન્મ વખતના આ બનાવની નોંધ છે, તો પછી પ્રસવ હોસ્પિટલમાં થયેલો કે ગામડાના ઘરમાં ગામડીયણ સુયાણીની છાંયામાં, તમને બાબા-ગાડીમાં ફેરવતાં કે કેડમાં, તમારે માટે આયા હતી કે આછ, વગેરે બાબતો જે વીસમીસદીના માણસોને બહુ ઉપયોગી છે, તેની કેમ કંઈ નોંધ નથી ? કદાચ તમારા ઇતિહાસકાર વાલ્મીકિ મુનિને એ બધી બાબતો નજીવી લાગી હશે ! ગમે તેમ પણ મારો તો નમ્ર મત છે અને તે મતને અમેરિકન લોકોનો ટેકો છે કે તમે એવો મહાન કુદકો મારવામાં ૮૦૦૦ વર્ષની ઉતાવળ કરી છે ! રામાયણના બેકદર જમાનાને બદલે આઠ હજાર વર્ષ પછી આ વીસમીસદીમાં એ કુદકો લગાવ્યો હોત તો તમને ઇનામ મળત, સોનાના ચાંદો મળત, દુનીયાની ચેમ્પીયનશીપ મળત, માનપત્રો મળત અને જાપામાં તમારાં તમતમના વર્ણનો આવત ! પણ તમારાં નસીબમાં નહિ તો પછી અમે લાચાર છીએ ! હજી પણ અમારી વર્ડ્સ-જમ્પીંગ-કોમ્પીટીશનમાં હરિકાષ કરવા ઇચ્છા હોય તો જાપેક્ષા કારમપર, જે સાક્ષીઓના દેખનાં સહી કરી જે રૂઝીઆ દાખત્ર શી સાથે નીમેલી તારીખની અંદર મોકલી આપજો ! તમને ચુંટવા ન ચુંટવા તેનો નિર્ણય કરવાની સત્તા કમીટીને હસ્તક રહેશે ને તેનો નિર્ણય છેવટનો ગણાશે !

વળી તમને શાસ્ત્રોમાં પવનસુત ગણાવ્યા છે એટલે જ તમારું

નામ માફતિ પડ્યું છે, એમ જણાય છે અમારા મુંઝવણના ખટારા હાંકનારા અનેક ' માફતિ 'એ જોતાં અને તેમના ખટારાની ગતિ જોતાં તમારું નામ અને પવન વંશ જન્મે લાજે છે એ જોઈ મને ખડુ ખેદ થાય છે ! તમે તમારા નામને વંશના “ સર્વ હક્ક સ્વાધીન ” કરાવી લીધા હોત તો તેમનો આમ ગેરઉપયોગ કોઈ ન કરી શકત ! હજી પણ એ બધાને તેમનાં નામ બદલવા માટે હુકમનામું મેળવવા કાયદેસર પગલાં લ્યો તો તેમાં તમારી જ આગ્રહ જળવાઈ રહેશે ! યાદ રાખજો, મારા વખતના પૈસા પડે છે છતાં હું આ મફત સલાહ આપું છું જે માત્ર તમારે ખાતરના મારા જીના સ્નેહ સંબંધને લીધે જ ! છતાં સલાહ ન ગમતી હોય તો, ‘ માફ પસંદ ન પડે તો પૈસા પાછા ’ એ નિયમે પૈસા નહિ હોવાથી માફ પાછો મોકલવાની તમને છૂટ છે. પરંતુ આ શરત આ પત્ર વાંચનારી ૨૪ કલાકની અંદર જ. જે પછી હું એ સલાહ પાછી લેવા અધાયલો નથી અને છતાં તમે તે માટે કાયદેસર પગલાં લેશો તો તે તમારે હિસાબે ને જોખમે રહેશે જેની નોંધ લેવી !

શાસ્ત્રોર્મા તમને ‘ અહ્યારી ’ કહ્યા છે એ જાણીને તો ખડુ આનન્દ થયો. સારું જ થયું કે તમે પરણવાના જોખમી કામમાં હાથ ન નાંખ્યો; નહિ તો કરમમાં કોઈ કલાંટ ‘ વાંદરી ’ મળી હોત તો તમારા પુરા ભોગ મળત ! તમને તો પરણેલી જીંદગીનો અનુભવ નથી જ્યારે અમે તો દશ વર્ષ મુંઝવ્યું છે ! અમારા જેવા અનુભવી માણસોપર વિદ્વાસ રાખજો કે અમે સાચું જ કહીએ છીએ ! અમારા કવિઓ કહે છે:—

“ પરણીને પસ્તાવું, વળી પાછું રંગાવું ” એ તદ્દન ખરી હકીકત, વાદ્દમીકિ મુનિએ પણ અમારા કવિઓ પાસેથી સાંભળીને કે તેમના કાવ્યના પોતાના મગજમાં ઉતારા કરીને તમને કહી દાગે છે ! એક બીજી કવિ કહે છે:—

“ મળી નારી નહિ, રહેજે બ્રહ્મચારી ”

એમ તમને કોઈ સમાન બળવાળી જીવનસપ્તી ન મળી એટલે તમે બ્રહ્મચારી રહ્યા. એવું તો નથી જ બન્યું, એવો હું તમારામાં વિશ્વાસ રાખી બેઠો છું ! પરંતુ જ્યારે તમે તમારો ભવ આમ સુખી કાઢ્યો તો પછી શ્રી રામચંદ્રજીને પણ બ્રહ્મચારી-જીવન, અપરિણીત જીવનના લાભ બતાવી સીતા માતાના સ્વયંવરમાં જતાં અટકાવ્યા હોત તો આ રાવણમુદ્દ જેવો ભયાનક પ્રસંગ ન આવત ! હશે; હવે જે થયું તે થયું. ગર્ભ તિથી જોશીએ ન વાંચે તેમ આપણે એ ભૂલી જવું ને તમારે માટે તો બગત નરસિંહ મહેતાના શબ્દમાં કહું તો:—

‘ બહી બાર્યા ને બરી સદ્ધામ,
સુખે ભગ્યા સીતારામ. ’

શું કરે બીચારા ફાંસના એન્ડી-મેરેજ મંડળવાળાઓ, કે તમને જોગબતા નથી ! જો તમે ફાંસમાં જન્મ્યા હોત તો તેઓ જરૂર તમારે માટે ગર્વ લેત ને તમને પોતાના મંડળના પ્રમુખ બનાવત !

તમારા વંશચારસો માટે લગ્ન બાળ્યતમાં એક લોકમાન્યતા ચાલે છે તેની પણ અહીં નોંધ કરી લઉં. કહે છે કે એક વાંદરો જાંદગી સુધી બ્રહ્મચારી રહે છે ને ઘડપણમાં પછે છે ત્યારે ૧૦૦ વાંદરીના ટોળાનો સ્વામી બને છે. સો વાંદરીને સાચવી શકવાનું બળ તેણે બ્રહ્મચર્યાથી મેળવેલું હોય છે, વિગેરે. અમારા હિંદુ લોક, મુસલમાની શરેહ વગેરે કાવદાઓ જોતાં બહુ બહુ તો ચાર સ્ત્રીથી વધારે કરવાની ક્યાંય ફેશન નથી ! છતાં આટલું મોટું ઐરી-મંડળ યાને wives Association તો જરા અશિષ્ટ લાગે છે. તમે કહેશો કે ‘ તમારા કાવદાબાળેએ ચાર સ્ત્રીના આંકડો તમારા પુરુષોની શક્તિ જોધને માંડ્યો હશે. ’ તો શેખી કરવી રહેવા દેજો. એક યુરોપીઅન સ્ત્રીના સ્વભાવને સાંખી જુઓ તો

તમને ખબર પડે કે તેવી ૧૦૦ સાચવવાનો કાયદો કયો હોત તો મરણપ્રમાણ વધત કે જન્મપ્રમાણ ? અજણ વાંદરીઓ હક્ક નથી માંગતી ત્યાંસુધી તમારા વંશવારસોનું ગાડું ગળડે છે, પણ જે દહાડે પેલા ધરડા સ્વામીના કેળામાંથી પોતાના ભાગનો હક્ક સ્થાપિત કરવા એ સ્ત્રી-સમૂહ કમર કસશે તે દહાડે જોઇ લેજો ' બેઘડી મોજ મળડ ! ' જમાનો ઓગળીને હજીપણ ચેનો, નહિ તો એ પશ્ચિમનો પવન કિર્કિધા તરફ પાવુ પુકાતો આવી રહ્યો છે !

હવે તમારી કાયાને શાસ્ત્રોમાં વજની કાયા કહી છે. સખતમાં સખત છેવટ અમે લોહું અને પોલાદ નામની ધાતુ બાણીએ છીએ. હવે આ વજ કઇ ધાતુ છે તેનો નમૂનો મોકલી અમારી એકવાર ખાત્રી નહિ કરો ત્યાંસુધી આ ગપ્પાં ચદ્દર માનીને અમે બીજો ઓર્ડર કદી આપનાર નથી ! અમારી દુનીઆમાં વજની માંગણી સારી છે અને જો તમે મોકલશો તો નવો વેપાર ખીલવી શકશો. પરંતુ જ્યાંસુધી તમે એ નવાઇની ચીજ નહિ મોકલો ત્યાંસુધી તમારી વજની કાયા વિષે અને રામચંદ્રજીને તમે જાતી ચીરીને અંદર રામ રામ લખેલું બતાવ્યું એ બનાવ વિષે અમારા મહા વિદ્વાનોને નીચે પ્રમાણેની શંકાઓ જરૂર રહેવાની:

અમારા શરીરશાસ્ત્રીઓ (Physiologists)ને શંકા થાય છે કે ધાતુના બનાવેલા માણસો તો નહિ પરંતુ યુરોપી-અન ઉમરાવોને ત્યાં પુતળાંઓ જોયલાં છે ! વળી વજ જેવી અખંડ ધાતુની કાયા હોય તો તેમાંની જાતી નખવડે કેવી રીતે ચીરી શકાય જ ? અંદર હૃદયપર તે કઇ સાહીવડે, કઇ કલમથી, કેવી રીતે લખાયલું હતું ? એ બને જ કેવી રીતે ? તે હૃદય હતું કે પુલીસ્કેપ કાગળ ? જાતી ચીરાયા પછી પાછી આખી કેવી રીતે થઇ ? ત્યારપછી:—

અમારા ભાષાશાસ્ત્રીઓ (Philologists)ને શંકા થાય છે કે એ રામ રામ વગેરે શબ્દો કુલ કેટલા હતા ! લખેલા હતા કે જાહેરા હતા ? કઇ ભાષામાં લખેલા હતા ? સાથે કંઇ

ખીજીં લખેલું હતું કે ? તેમાં કંઈ સંવત, મિતિ, વાર, સમય, ચોક્કસીયું વગેરે હતું કે ? એ લખાણની કોઈ તાત્પર્યમાં નક્કલ ખીટીશ મુશ્કેલીમાં કેમ નથી ?

ત્યારપછી અમારા તર્કશાસ્ત્રીઓ (Logicians) ને શંકાઓ થાય છે કે ‘ એકલું રામ રામ લખવાનું જ શું કારણ ? તેથી લાભ શું ? ફોણે લખ્યું ? રામરાજ પાસેથી ખુશામત કરીને મહેરબાની મેળવવા માટે આ નગરજામીનો ખેત્ર તો નહિ હોય ?

વળી અમારા ધારાશાસ્ત્રીઓ (Legislators) ને પણ શંકાઓ થાય છે કે આ અંદર લખેલું હતું તેનો શું પુરાવો ? રામચંદ્રજીને તે બતાવવામાં આવેલું તેનો સાક્ષી કોણ ? એ લખાણ પર કાયદા પ્રમાણે સ્ટાંપ ચોંટાડેલો કે નહિ ? તેમાં સાક્ષીઓ વગેરેની સહી હતી કે નહિ ? તે દસ્તાવેજ રજીસ્ટર્ડ થયેલો છે કે નહિ ? વળી આમ છલોચાળી ચીરવી એ લગલગ આપઘાતનો ગુન્હો ગણાય કે નહિ, એ વિષે મોટા ધારાશાસ્ત્રીનો મત લેવો જોઈએ !

છવટ અમારા વૈદ્યશાસ્ત્રીઓ (Medicos) ને પણ શંકા થયા વગર રહેતી નથી, ને તેઓ જાણુવા ઇચ્છા રાખે છે કે જાતી ચીરાયલી, ત્યારે લોહી કેટલા પ્રમાણમાં નીકળેલું ? તે વખતે હૃદયના બળકારા અને નાડીની ગતિ કેટલાં હતાં ? નીકળતા લોહીને ક્યા ફ્રેસ્ટ-એમ્બડના નિયમ પ્રમાણે, ડાક્ટર આવે ત્યાં સુધી કેવી રીતે પાટા પીંડી કરેલી ? આજકાલ માણસો બાપર કામચલાઉ ધારસેટ રેડીને પાટો બાંધે છે તેમ કરેલું હોય તો ધારસેટ તેજમાનામાં હતું ખરું ? પછી એ બા કેવી રીતે રૂઝવેલો ? ક્યા ડાક્ટરની ટ્રીટમેન્ટ નીચે, કઈ હોસ્પિટલમાં કેટલા દિવસ ખીજાને કાઢેલા ?

બાકી રહેલા અમારા પ્રેમીઓને શંકા થાય છે કે પોતાની પ્રિયતાઓને પોતાનો પ્રેમ સાબીત કરી આપવા માટે તેઓ આ

રીતે પોતાની છાતી ચીરી હૃદય બતાવવાનો અખતરો સલામત રીતે કાઢ દિવસ કરી શકે ખરા કે નહિ ?

હેવટ મને પોતાને શંકા થાય છે કે હું એમ છાતી ચીરવા જઈં તો અંદર હૃદય હશે કે હશે જ નહિ ? (દુઃખ અને દર્દને લીધે માંડે તો હૃદય ડાકટરોના કહેવા પ્રમાણે એટલું બધું ખરાબ થયું છે કે આ લખતી વખતે હૃદયની રાખોડી સિવાય બીજું કંઈ હશે જ નહિ એની મને ખાતરી છે !) કદાચ મારી શંકા દુર થાય ને કામ મને ઇસ્ટાપના કામગીર લખી આપે કે અંદર હૃદય છે જ તો પણ તેની ખાતરી કરવા માટે છાતી ચીરે એવો હું મૂર્ખ નથી તેમજ એવા અણીદાર મારી પાસે નખ પણ નથી !

બરમાં હથિયારબંધીના કાયદાને લીધે એકે હથિયાર પણ નથી-સિવાય કે એક શાક સમારવાનો ચપ્પુ ને એક દાદી છોલવાનો અસ્ત્રો ! તેમાં પણ ચપ્પુ સુરણ છોલતાં સાત વગાડે તેવો બુદ્ધો છે ને અસ્ત્રો ' સેક્ટરી રેઝર ' એટલે ' વગાડે નહિ તેવો સલામત ' છે ! આ સંજોગોમાં, અરે રામ ! હું છાતી તેડેવી રીતે ચીરી શકું ને બતાવી શકું કે મારા હૃદયમાં, જે હૃદય હોય તો, " ઓ રામ " નામના અનેક નિસાસા જ લખેલા પડેલા છે ? મારા એકલાનું જ નહિ, હિંદીમાત્રનાં હૈયાં ચીરીને બુઝો તો તમને જણાશે કે દરેકના હૃદયમાં નિરાશાના ' અરે રામ ' અક્ષરો ખીચોખીચ લખાયેલા હશે ! આ જોતાં હનુમાનજીએ છાતી ચીરીને રામનાં નામ લખેલાં બતાવ્યાં તેમાં કંઈ મોટું પરાક્રમ કયું હોય એમ મારા માન્યામાં તો નથી આવતું ! આમ છતાં હનુમાનજી પર આટલી બધી કૃપા અને ખીચારા હિંદીઓ અને તેમાં પણ ખાસ કરીને મારા પર કૃપાનો છંટોય નહિ, એ બચંકર અન્યાય હવે નથી સહન થતો ! આવા ન્યાય જ્યાં થતા હોય તેને રામરાજ્ય કેમ કહી શકાય ? રાખતા પાડ રાતે વહી ગયા તેમ રામનાં રાજ રામાયણમાં વહી ગયાં એમ માનવાથી કંઈ પેદો

અન્યાય જુઠાવાનો નથી ! એ અન્યાયની છાપ શ્રી રામચંદ્રજી પર રહેવાની જ અને તે માટે રામની કૃપાનો ઇજારો લેઈ લેનારા હનુમાનજી જવાબદાર છે ! આ જવાબદારી વિષે કાયદો શું કહે છે તે જોવા માણસો દોડે તો પછી તે માટે હું જવાબદાર નથી, તે હે હનુમાનજી ! જરૂર જાણશોજી !

પણ આ છાતી ચીરવાના પ્રવેશપરથી અમારા વેપારીઓને એક લાભની વાત સુઝે તેવો સંભવ છે ! નોકરો ગાંડતા નથી, કહેલું માનતા નથી, શેઠ તેવા વાણીતર બને છે, એવી ફરિયાદ કરનારા શેઠીઆઓ હનુમાનજી જેવા શ્રીરામના ભક્ત હનુમાનજીને આદર્શ વફાદાર નોકર તરીકે જે દહાડે ઓળખશે તે દિવસે આ ગરીબ નોકરોનું આવી બન્યું સમજવું એવી મને ખાત્રીપૂર્વક પણ નમ્રતાપૂર્વક ધાસ્તી રહે છે ! કારણ કે એ હકીકત જાણતાં જ મોટી ફાંદવાળા શેઠીઆઓ હનુમાનજીની છાતી પેઠી પર ' આદર્શ ' નોકર ' તરીકે ટીંગાવતા થઈ જશે અને નોકરોને તેવા થવા માટે આગ્રહ કરશે ! નવા નોકરોને રાખતા પહેલાં શેઠ પ્રત્યેની વફાદારીના સોગન ખવડાવવાને બદલે બનવાજોગ છે કે દરેક ઉમેદવારની છાતી ચીરીને વફાદારી માપવા માટે ડાક્ટરોને બોલાવશે ! આવું જો થાય તો હું ધારું છું કે ડાક્ટરોને નવી ઘરાફી ફાટી પડશે, શેઠીઆઓને વફાદાર નોકરો મળશે ને નોકરોને ઝાઝી ગરીબી જેવા માટે જીવવાની જરૂર નહિ રહે ! હે હનુમાનજી ! તમારે છેવટ વીસમીસદીના મહેતાજીઓની દયા ખાઈ વફાદારી સાખીત કરવાનો આવો માર્ગ નહોતો બતાવવો ! કિસ્મત ખીચારી છાતીનાં !

ને મહાવીર હનુમાનજી ! રામાયણમાં વાલ્મીકિ મુનિએ તમારે માટે લખ્યું છે કે : ' લક્ષ્મણજી મૂર્છાગત થયા ત્યારે ઔષધિ લાવવા માટે હનુમાનજીને મોકલવામાં આવ્યા. પર્વતપર ઔષધિ તમને ન જડી એટલે તમે આખો પર્વત ઉપાડી ચાલ્યા. રસ્તામાં ગર્વ થયો

એટલે બરતે બાણ માર્યું ને તમને પછાડ્યા ' વિગેરે વિગેરે તમારી બદનક્ષી કરનારૂં લખાણ લખ્યું છે એ માટે પછી તમે શું વિચાર કર્યો ? તમને મર્વ વધેલો કે પર્વતનો ભાર વધેલો ? અરે ભક્ષા માણસ ! કાંઈ હેલકરી, પાટીવાળો કે મજુર ન મળ્યો કે માથે ઉપાડીને ચાલ્યા ? તમે જાણો છો કે તમે અમ હિંદુના દેવ થઈ એમ મજુરી કરી તેથી યુરોપીઅનો પાસે અમારી પોઝીશન કેટલી બધી ઢેમ થઈ જાય છે ? વળી તમને ઔષધિ ન જડી એ તમારૂં વૈદ્યકશાસ્ત્રનું અત્યાન બતાવવાને બદલે તમે કાંઈ છાપામાં “ જોઈએ છે, ફલાણી દવા--અક્ષમણુજ મૂર્છાગત થયા છે માટે: શોધી લાવનારને ધનામ રૂ. આટલા. ” એમ રૂપીઆ—રોડાની જાહેરખબર આપી હોત તો ? બાકી એ વખતે ખીસા ખાલી હોય તો તે જાણે તમારો વાંક નથી ! પણ હવેથી ધ્યાન રાખજો કે આવા જગરડા તમારાથી ન થઈ જાય. એવો વખત આવે ત્યારે એકાદ મજુર કરી લેવો બહેતર ! અમારા પુજ્ય દેવ છો તો પછી અમારી પોઝીશન જળવાય એ રીતે વર્તતા રહેજો, માઆપ !

અને તમે અશોક વનમાં સીતા માતાને શ્રીરામની વીંટી નિશાની તરીકે આપવા ગયા ત્યારે જ સીતા માતાને ખબરે બેસાડી શ્રીરામને સોંપી દીધાં હોત તો આ બધી લાંકાની હોળી થાત ખરી ? દુશ્મનના દરબારમાં એકલા પહોંચી જવાની, લાંકા બાળવાની એ બધી શક્તિ તમારામાં હતી તો પછી આટલું નાનું કામ ન કરી શક્યા ? અને એક વાત પુછું કે એ વીંટી ક્યા પ્રખ્યાત ઝવેરીએ બનાવેલી તે કંઈ તમે જોઈ રાખેલું છે ? અમારાં જૈરાંઓ શ્રીરામચંદ્રજીના સ્પેશ્યલી એપોઈન્ટેડ ઝવેરી કે સોની પાસે દાગીના ધડાવી શકાય તો બહુ રાજી થાય તેમ છે ! તો તેનું નામ ઠેકાણું જાણતા હો તો જણાવજો ! વળી ભવિષ્યમાં આમ કાંઈના દાગીનાનું જોખમ ક્યાંય લઈ જવું હોય તો હવે જરા સંભાળજો; કારણકે અમારા મુબઈના ખીસા કાનડો તમને પણ મુકે તેવા નથી ! દ્રામમાં

તમારું પુછું ભરાઇ ગયેલું તમે કાઢવા જશો ત્યાં તો ખીસામાંથી વીંટી તરત છુમંતર થઇ જાય તેમ છે ! માટે ચોરોથી સાવધ રહેજો !

તમે પેલી મુંબઈમાં લંકાદહનની શીલ્પમ જોઈ છે કે ? તમે એ જોઈને તમારે પોતાને માટે શું ધારો છો તે લખજો જેથી કરી તમારા “ ચિત્રના પ્રયોગો ” યાને એક આત્મકથા ” અમે જાપી શકીએ !

અમારી વતીથી એક આટલું કામકાજ છે તે પણ જરા કરજો ! શ્રી રામચંદ્રજી નિરાંતે બેડા હોય ત્યારે જરા પૂછજો ને કે તમે જ્યારે તેમના નામની ચોતીસે કલાક માગા ફેરવો છો ત્યારે અમારા હિંદુભાઈઓએ માત્ર માણસ મરી જાય તે વખતેજ ‘શ્રીરામ’ ‘શ્રીરામ’ કરવાનો રિવાજ કેમ પાડ્યો હશે ? જીવે ત્યારે લક્ષ્મીપતિની પૂજા ને મરે ત્યારે ‘ શ્રીરામ ’ ! તો શું કંઈ રામચંદ્ર ભગવાને તેમનો ગુન્હો ક્યો છે ? સામસામા મળે ત્યારે “ રામરામ ” કહેવાનો રિવાજ પણ હવે દહાડે દહાડે ધમાતો જાય છે ! ટુંકમાં સુખમાં સોની ને દુઃખમાં જ રામ સમરનાર અમારા એકદર માણસોમાં હવે શ્રીરામ નામનો પુનરુદ્ધાર કરવા માટે તમે અને શ્રીરામચંદ્રજી મહારાજ ક્યારે ચળવળ કરવાના છો તે લખશો તો અમે કંઈક વાતાવરણ તૈયાર કરી રાખીએ, કંઈક વર્તમાનપત્રોના તંત્રીઓને દાઢીમાં—આપણા પક્ષમાં મેળવી રાખીએ !

બાકી હવે તમારી કદર હિંદુસ્તાનમાં દહાડે દહાડે વધતી જાય છે એમ મને લાગે છે; એ ખુશી સમાચાર તમને આપતાં મને એટલો અધો આનન્દ થાય છે કે તે આનન્દની ખુશાલીમાં મેં સોડાવાળાને એક રાસખરી તોડીને જમપર જમ પીલાવવાનો હુકમ આપ્યો છે ! જુઓ, તમારે નામે હવે અખાડા સ્થપાતા જાય છે, મહાવીર દળો હિંમત થયા છે અને સંગઠનની હિંમત્યાલમાં અમે અ-

મારા દુખળા શરીરમાં જેટલી શક્તિ હોય તેટલી શક્તિ ભેગી કરીને 'જય હનુમાનજી' 'જય બજરંગ' ની મર્જનાઓ એવી તો કરીએ છીએ કે અનેક મોટરોના ટાયરો ફડાક લાઇને ફાટી જાય છે ! અમે આવી શરીરજળની ચળવળોમાં હવે માનતા થયા છીએ અને હે હનુમાનજી, જો તમે અમને સ્વરાજ્ય આપો તો અમે બધા ઉગતા પહેલવાનો તમને તેલના દરીઆમાં સીંદુરનો પહાડ નાંખી નહવડાવવાની માનતા રાખવા તૈયાર છીએ ! શરતો પસંદ પડે તો સોદો સહી કરી મોકલજો ! નહિ મંજુર કરો ને કદાચ તમે ગોરા લોકોના પક્ષમાં લળી જશો તોય યાદ રાખજો, અમે બધા તમને હિંદુસ્તાન-માંથી ટ્રંક બીજાના સાથે હાંકી કાઢ્યે જ છૂટકો કરીશું !

તમારા વંશ વારસો વિષે એમ કહેવાય છે કે તેઓ એકલા વનસ્પતિ ખાતા હોવાથી બહુ શરીરજળ ધરાવે છે. અમારા માંસાહારીઓને તેની શંકા થાય છે. આ મતભેદનો નીકાલ કરવા માટે મુંબઇમાં ચોપાટીની રેતીમાં એક માંસાહારી યુરોપીઅન ને એક વાંદરાની કુસ્તી થાય તો તુરત નિકાલ થઇ જશે એવો મારો અભિપ્રાય છે. અલગત આ દ્વન્દ્વ યુદ્ધમાં બન્ને મુકાબાએનું વજન સમાન હોય, શરીર સમાન હોય તેમજ હથિયારો પણ સરખાં જ હોય એ યુદ્ધનો નિયમ હોવાથી કાં તેનું પુછકું કાપીને મોકલજો, નહિ તો અમે અમારા પ્રતિનિધિને પુછકું ઉગાડીને મોકલીએ ! આનો જવાબ તારથી આપજો; જેથી અપૂર્વ 'વાંદરા-માણસની કુસ્તી' ગોઠવી શકાય ! અલગત તેની ટીકીટની આવકમાંથી નફામાં મારો અડધો ભાગ ને ખોટમાં તમારો પુરો ભાગ !

એટલું તો મને કહેવા લો કે તમારા વંશવારસોને પૈસાની તો કીંમત જ નથી; નહિ તો પેલી વાર્તામાં લખ્યા પ્રમાણે કંઈ હીરાનો હાર ફેંકી દે ખરા ? વળી વાંદરાને નીસરણી આપો તો ચઢકિતર ક્યો કરે એ કહેવતમાં તેની અક્ષતનું માપ જણાય છે ! અને છેવટે

વાંદરાને દારૂ પાઓ એટલે આવી બન્યું, આ કહેવતમાં તેને અદકા-
પાત્ર જેવો જણાવ્યો છે. આ બધી કહેવતોમાંથી તમારા વારસોના
પાત્રાલેખનનો સરવાળો કરતાં મને તો એમ જ લાગે છે કે તમારા
વારસોએ માત્ર ખાધને શરીરમાં વધી બેસ્યું છે ! અરેરે, દીવા
પાછળ અંધારું, એ રીતે તમ જેવા વીર બાપનું નામ બોલે તેવા
આ અકર્મી કપુતો જોતાં તમને ધણો ખેદ થતો હશે. તો તે શોક-
જનક પ્રસંગની કદવના થતાં અમે માણસો માનીએ છીએ કે તેથી
તમને અને તમારા કુટુંબને (!) જંગરી ખોટ ગઈ છે જે માટે
અમારા ઉંડા અંતરના દીક્ષાસા આ પત્રદ્વારા સ્વીકારશો.

હવે તમારી એક છેલ્લી ફરજની યાદ આપી હું આ પત્ર બંધ
કરું; કારણ કે ટપાલનો વખત થઈ ગય છે ને આજ સુનીવાર
હોવાથી ૧૨ વાગ્યા પછી લેટ શી લાગે તેમ છે ! મારી શોધ પ્રમાણે
તમે ધારો તો એકલા તેજ ને સિંદુર ભેગાં કરીને હિંદને તુરત
સ્વરાજ અપાવી શકો તેમ હો ! ન અપાવો ત્યાં સુધી તમે પહેલ-
વાન દેવ અમને કામના શું ? એ ઉપાય વાપરવાની રીત એવી છે
કે એક ચમચી તેજ લેવું ને તેમાં એક વાલ સિંદુર નાંખી સાતવાર
ધુંટવું. પછી તેને વચગાળ કરી શીશીમાં ભરી રાખવું. ઉપર સૂચના
કરવી કે આ દવા ખુફી હવામાં કદી ન રાખવી; તેમજ વાપર્યા
પછી તુરત બુચ મારી દેવો. હવે આ દવાની બહેરખબર બધા
વિદ્યાવતી જાપામાં આપવી કે “ ફક્લાણી તારીએ આ દવા આંખમાં
આંજી જે યુરોપીઅન કુટુંબ સાથે દરીયામાં ફરવા નીકળશે તેને
દરીયા નીચે ડૂબીને બેઠેલા અનર્ગળ ખમ્મને દેખાશે ! બસ આ
રમત ફરવી એટલે બેડોપાર ! કારણ કે પરિણામ એ આવશે, કે તે
દિવસે હિંદના બધા યુરોપીઅનો કુટુંબ પરિવાર મિત્રમંડળ સહિત
દરીયા તરફ પધારી છૂપા ખમ્મનાની શોભામાં વૃદ્ધિ કરશે ! હવે તે
દિવસે જેવા એ બધા દરીયા તરફ ફરવા નીકળ્યા કે આપણે પાછળથી
મુંબઇના બારાનાં બારેણાં બંધ કરી દેવાં, અથવા તેઓ જેમ જેમ

આગળ વધતા જાય તેમ તેમ આપણે, તમે બેગા કરેલાં સિંદુરથી દરીઓ પુરતા જવો. પરિણામે જ્યાં દરીઓ જ નહિ હોય ત્યાં પછી તેઓ પાછા ફરી રીતે આવી શકશે ? એમ નહિ તો તમે એકઠું કરેલું બધું તેજ દરીઆમાં રેડવું, જેથી તેજ તેજ ઉપર તરશે ને પાણી પાણી નીચે બેસશે. હવે એ તેજમાં તે તેમની ઇસ્ટીમરો કેમ કરી તરી શકશે ? એક બાબુ આ યુક્તિથી યુરોપીઅનોને કાઢવા ને બીજી બાબુ હિંદીઓને આ દવા, જે તેઓ આજકાલ લખણે ચોપડી રહ્યા છે તે આખા મોઢાપર ચોપડવા કહેવું, જેથી કરી એ મોઢું જોઈને જ બધા પરદેશી રાજાઓ દુરથી નમસ્કાર કરે ! હવે જો સ્વરાજ મેળવવા માટે તમે પેલા ગોખલામાંથી બહાર નહિ પડો, તો અમારે હવે તમને જે સિંદુર ને તેજના કર ચુકવવાનો કાયદો છે તે કાયદો-કર ન આપવાનો સવિનય બાંધ કરીને તોડવો પડશે; નહિ તો તમારા મંદિર પાસે સત્યાગ્રહ કરશું ! થોડું લખ્યું ઝાઝું કરી જાણીને. ચાલો આવજો; કાગળઆગળ લખજો ને બધા વાંદરાઓને બોલાવજો ને અમારાવતીથી રમાડજો. જયઅજરંગ !

તા.૦૬.૬૦ તમે જેમ લંકાદહન કર્યું તેમ અમારી છેલ્લી લડાઈમાં જર્મની દહન કર્યું હોત તો અત્યારે તમે શીડમાર્શલ હનુમાનજી હોત ને તમારી હીપ હીપ હુરરે બોલાતી હોત ! જાઓ, ચાર, જાઓ, તમે તક જવા દીધી !

નમસ્કાર ભગવાન ! આપનું નામ તો હું બૂલી જ ગયો હતો પણ કાકા કાલેલકરના નામપરથી આપનું નામ યાદ આવ્યું.

આપની સાથે મને ઝાઝી ઓળખાણ પિછાન નથી પરંતુ બજારમાં ચાર ચાર આને તમારી છબી વેચાય છે એ જોતાં મેં તમને જોયા છે એમ કહી શકાય. વળી મારે ને તમારે અડધી ઓળખાણ છે એમ પણ કહી શકાય. ‘ અડધી ઓળખાણ ’ એટલે કે હું તમને ઓળખું છું પણ તમે મને નથી ઓળખતા !

હવે એ છબીમાં લખ્યા પ્રમાણે જ ને તમે હો તો મારે ઘણા સવાલ ઉઠાવવાના છે. તમને ત્રણ માથાં છે, ચાર હાથ છે (ને ચાર હાથ તો બધા દેવોને હોય છે એટલે તેમાં તમે બહુ ખાટ્યા છો એમ ન કહેવાય) અને પગ પાસે કુતરાં, બીલાડાં, ગાય વગેરે મુંગા ગરીબ પ્રાણીઓને ઉભા રાખ્યા છે ! હું નથી ધારતો કે ફોટો પડાવતી વખતે તમે આ પ્રમાણે ખરેખર બેઠા હો ! આ તો કેમેરાવાળા કે ચિત્રકારનો ખ્યાલી તરંગ છે અને તેને લગભગ તમારું **Caricature** એટલે હાસ્યચિત્ર કહીએ તો ચાલે ! એ રીતે તમે આ ચિત્ર જોઈને બે ધડી રમુજ પામતા હો તો તો બીજું મને વાંધા નથી. પણ એ ચિત્રનો કેટલો ગેરઉપયોગ થાય છે, એ ચિત્રપરથી તમારે માટે અને તમને પૂજનારા અમે એટલે અમારે માટે અહિંદુઓ શું ધારે છે તેનો ખ્યાલ તે ચિત્રકારે કે તમે

પોતે પણ નથી કર્યો ! તમે જાણીને અજબ થશો કે જાપાનીસ દીવાસળીઓના કારખાનામાં બાકસોપર તમને અને બીજા દેવોને છૂટથી છાપવામાં આવે છે—જાણે છાપવાનું બીજું ! હવે એ છબી હિંદુઓને ઘેર ઘેર કચરાના ઢગલામાં રખડતી હોય છે અને અમારા દેવો આમ સસ્તા થઇ ગયા છે, તેમની મૂર્તિઓ આમ કચરાની ટોપલીને સ્વાધીન થઇ ગઇ હોય છે છતાં કોઇ ભક્ત હિંદુનું રૂંઠું પણ ફરકતું નથી. પણ દેવોને અસર ન હોય ત્યાં પૂજારીને તો ક્યાંથી જ થાય ? આવી રીતે અટકાવવા માટે તમે જો અશક્ત જ હો તો પછી તમે શા માટે અમારી સરકારને એક મનાઇનો કાયદો બંધવા માટે અરજી નથી કરતા ?

‘ બાદ લખવાનું કે ’ ત્રણ માથા રાખવાથી ખાસ ફાયદો શું, તેની શીલસુશી કંઈ સમજાવશો ? મને ખબર છે કે અસહના જમાનામાં ગામડીયા લોકોને સમજાવવા માટે પુરાણકારોએ દેવોને ભયંકર, વિચિત્ર શરીરવાળા વગેરે કહ્યા છે ને ચિતર્યા છે. પણ હવે એ ગામડીઆ બધા ધર્મમાં સારી રીતે સમજી શકે છે છતાં એ કલ્પનાઓ શા માટે ? તમારાથી સુધ કેમ શકાતું હશે એ માટે અમારા શરીરશાસ્ત્રીઓને જખરી શંકાઓ થાય છે ! વળી વીસમી-સદીમાં મગજમારીનાં કામ કરનાર કલાકારોના ને લેખકોના રાફડા ફાટ્યા છે તેવા માણસોને માથાનો બહુ વપગશ થતો હોવાથી એક બીજું ફાજલ માથું આપ્યું હોત તો તમને કંઈ ખોટું જાત ? બીચારાઓ એક માથું થાકે કે દુઃખે કે બગડી જાય તો તેને દુરસ્ત કરાવવા માથાનાં કારખાનાંમાં મોકલી કામચલાઉ બીજું માથું તો પહેરી શકત ? હાથ, પગ, કાન, આંખ, નરકોરાં વગેરે બધાં અંગો ખેવડાં આપ્યાં ને માથું આપવામાં જ દેવોએ કંજુસાઇ કરી એનું કારણ બીજું કંઈ નહિ પણ દેવોને તમારા જેવા સહયોગી-દેવો તરફ પક્ષપાત બતાવવો હતો અને માણસોને અન્યાય કરવો હતો !

એ ભેદ પણ એક જાતનો જાતિ-ભેદ જ છે અને તે હિંદને સ્વરાજ્ય અપાવવામાં જળરો વિધ્નકર્તા છે ! હજી પણ અમારા હક્કો ન કુખાવતાં દરેક મોટરને જેમ એક ફાળસ ટાયર હોય છે તેમ અમને એક વધારાનું ફાળસ માથું અપાવવાની અજબ તમે ‘ દેવસ્થાન ’ માં નહિ ચલાવો તો અમારે બેઠો જગવો જમાડવો પડશે અને છેલ્લે તમારે અમારી સાથે રાઉન્ડ ટેબલ કોન્ફરન્સ ભરીને સંધી કર્યા વગર, એક નહિ તો અડધું માથું આપીને પણ સુલેહ કર્યા વગર છટકો નથી થવાનો !

અને પેલાં કુતરાં પાળવાનો તમને વળી શોખ ક્યાંથી લાગ્યો ? મને તો લાગે છે, યુરોપની ફેશનની અસર તમને પણ થઈ હશે ! અમારા અગ્રેજ આરોગ્યશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ (જે શાસ્ત્ર તમારા દેવવૈદ્ય ધનવંતરી કરતાંય વધારે જાણે છે) કુતરાં રોગ ફેલાવનાર પ્રાણીઓ હોવાથી તેમને તો સ્વધામ પહોંચાડવા જોઈએ ! અમદાવાદમાં પણ એક વખત ૬૦ કુતરાંની નાતને મીઠામાં મારી નાખવામાં ખુદ ગાંધીજીએ પણ સંમતિ આપી હતી તો પછી તમને હવે શું વાંધો ? તે ‘ લોકો ’ જૂને મરતાં હોય કે હર્ષે પીડાતાં હોય તેમાં મારો ને તમારો શું વાંક ? આપણે ક્યાં એ બધા કુતરાંઓને પાળવા જઈએ ? પાંજરાપોળામાં પણ જગ્યાઓ નથી તો પછી મારવામાં વાંધો શું ? અજબત ગાંધીજી, હું ને તમે નકામા મારવા જઈએ છીએ એ વાત ખરી, કારણ કે દયાધર્મીઓ તેમને, તેમને મરોને મરવા જ દે છે એટલે ખાસ ઝેર કે બંદુકની ગોળીની જરૂર નથી ! એટલે મારે મતે તેમને મારવાની આ રીત (તેમની બેદરકારી રાખવાથી, તેમને ખાવા ન દેવાથી કે હર્ષે પીડાવા દેવાથી) બધા દયાધર્મીઓ વાપરે છે અને તેથી બચુને બે ફાયદા થયા છે—જેવા કે ‘ કુતરાનાં કુતરાં મરે ને વળી આપણે દયાધર્મી ગણાઈએ ! ’ માફ માનો તો આ વચ્ચે માર્ગ ગ્રહણ કરજો !

બાબુમાં ગાયો ઉભી રાખી છે એ પરથી તો મને તમારી દીર્ઘદ્રષ્ટિની કદર થાય છે ! એમાં તમે વીસમીસદીના જમાનાની કદર કરી છે અને પૂર્વ અને પશ્ચિમનું મિશ્રણ કરી બતાવ્યું છે ! કારણ કે પૂર્વમાં ગાયો પાળવાની ફેશન ને પશ્ચિમમાં કુતરાં પાળવાની ફેશન ! માત્ર એ કામમાં શંકા એટલી જ છે કે એ કુતરાંઓ પેલી ગાયોને નિરાંત જીવે તમારી હાજરીમાં ખાવા દે છે કે નહિ એ જાણવું બાકી રહે છે ! આશા છે, આ હકીકતની તપાસ કરીને જરૂર તારથી જણાવશે જેથી કરીને અમારી પૃથ્વીના કુતરાંઓ તેમ જ (Dog in the manger policyવાળા) તેમના જેવા માણસોને એ પરથી ધડો આપી શકાય !

કહે છે કે તમે ૨૪ ગુરૂ કરેલા તેમાં એક વેસ્થા પણ હતી ! આ સંખ્યા કંઈ બહુ મોટી ન કહેવાય. અમે તો બી. એ. થઇએ ત્યાં સુધીમાં કલાક કલાકના સેંકડો ગુરૂઓ કરીએ છીએ છતાં અમને તો કંઈ દતાત્રય ભગવાન નથી કહેતું ! અમારા અંગ્રેજી ભણેલાઓની કદરના પ્રમાણે તમે અંગ્રેજી પાંચ સુધીમાં એટલા માસ્તરોના હાથ નીચે ભણેલા હશે એટલે ૨૪ ગુરૂ ગણાવ્યા હશે ! પણ તેમાં વેસ્થા બાપ શું શીખવતાં હતાં ? દરજી-કક્કાસ હશે, પણ તેમાં વેસ્થા ક્યાંથી કુશળ હોય ! મારા ધારવા પ્રમાણે વેસ્થાને મુખ્ય ગુરૂ કરનાર હિંદમાં ઘણા માણસો છે જેના આંકડા વેસ્થાનો લાભ લેનાર ગ્રાહકોની સંખ્યાપરથી ' દેશદર્શન ' માં જણાય છે ! તેમને કદાચ ત્યાં કૃત્રિમ પ્રેમનું શાસ્ત્ર શીખવાનું મળતું હોય તો કોણ જાણે ! મેં તો એ દેશ જોયેલો નહિ હોવાથી મને ખબર નથી એટલે એ ' વિષય ' તો હું અબ્યાસી કે કુશળ (Expert કે authority) નથી ! એટલે આ બાબત ઝાઝું ન પુછતાં એક જ શંકા થાય છે તે પુછું છું કે તમારી સંગત છતાં તે વેસ્થા જ રહી અને વેસ્થા જ ગણાઇ એ તે કેવી અગ્નયબ્ધી ? જરા તપાસ તો કરજો કે

શાસ્ત્રો છાપનારે છાપાના ભૂતની ભૂત તો નથી કરીને ? આ સિવાય પૃથ્વી પર સૌ કુશળ છે અને તમારી કુશળતા ચાહીએ છીએ. વળતી ટપાલે જવાળા અખશો અને ગાયમાતા, કુતરાઓ વગેરેને ખોસાવજો !

લી. સેવક સત્તાત્રય*

---

* સત્તાત્રય આ એક નવો શબ્દ છે અને તે મેં આજે જ ખાસ રચ્યો છે ! એનો અર્થ એ થાય છે કે ' જેની સત્તા ત્રણ વસ્તુપર ચાલે છે એવો હું ' ! એ ત્રણ વસ્તુ તે આધિ, વ્યાધિ ને ઉપાધિ !

લેખક

શ્રી રામ-કૃષ્ણ પ્રભુને !

પત્ર ૧૦ મે

વૃંદીશ તીર્થંકર પુણ્ય રામચંદ્ર લગવાન અને શ્રી કૃષ્ણ લગવાનની સેવામાં એતાનશ્રી મુ'બઇના રામરાજ્યમાં આવેલા ગીરગામ બેકરોડ-પર ઉભેલા ' દારિકા મેન્શન 'માંથી રાતના ૧૨ વાગે લખીતંગ સેવક ખંધડીઆના ઝાઝા કરીને રામરામ—જેશ્રીકૃષ્ણ વગેરે વાંચીશો. માફ કરજો, આપ બન્ને લગવાનો એક જ કાગળ લખવાની ધૃષ્ટતા કરે છું; કારણ કે અમારા દેશમાં, પુણ્ય ભરતજીમિમાં ધર્મની ઝલાનિ તો નહિ પરંતુ ધર્મનો ઉત્સાહ એટલો બધો વ્યાપ્યો છે કે આપના નામે ચાલતા જુદા જુદા સંપ્રદાયો વચ્ચે આપ બેમાંથી કોણ મોટો તે વિષે કાયમ ચર્ચા ચાલ્યા કરે છે અને હજી સુધી એ બે પક્ષો વચ્ચે ' હસ્તમેળાપ ' નથી થયો ! આ સંજોગમાં બનવા જોગ છે કે આપના ભક્તો તરફથી મળેલા તારના સંદેશાપર વિશ્વાસ રાખી આપ બન્ને પણ સ્વર્ગમાં વાદવિવાદ કર્યા કરતા હો અથવા એકબેકથી રીસાઇ બેકા હો. એમ જ નો હોય તો આજકાલ ભરતજીમિના માણસોને અને દેવોને એક થવાનો વખત આવી લાગ્યો છે (કારણ કે બાદશાહી કમીશન લગભગ નીમાઇ ચુક્યું છે અને તેમાં હિંદની માંગણીઓને ઠોકરે મારવામાં આવી છે એમ બધા કહેવા લાગ્યા છે અને હવે એક થઇ જવા માટે સમાજો, લાઇસો અને લેખોના શિયાળામાં વરસાદ વરસવા માંડ્યા છે.) સ્થિતિ બધી આવી હોવાથી મેં પણ વિચાર કર્યો કે તમને બન્ને દેવોને પણ મારે એક કરવા અને તેથી તમારી વચ્ચે પડેલો મતભેદ, જે

હોય તો, મારે આ એક કાગળ તમને બેને સંબોધીને સાંધી દેવો. હવે મને આશા છે કે તમે પણ એક ધડીની ઢીલ ન કરતાં જુના મતબેદોને દાટી દઇ હાથમાં હાથ મીલાવશો અને સ્વર્ગમાં સંપન્ન સામ્રાજ્ય ફેલાવશો !

હવે હું સૌથી પહેલાં, હે રામચંદ્ર ભગવાન, આપને બે વેણુ લખવા માટે ક્લમ કાને ચડાવી સાષ્ટાંગ દંડવત પ્રણામ કરું છું અને પછી માફ નાટક આમળ ચલાવું છું.

મી રામચંદ્ર ભગવાનને

સ્વામીનારાયણ, રામાનુજ, રામાનંદી, માર્ગી સાધુઓ વગેરે અનેક પંથોના અનુયાયીઓ જુદે જુદે નામે આપને જ પુજે છે અને 'સીતારામ' શબ્દના જાપ જપે છે. આમ રામાયણને હજારો વર્ષ થઇ ગયાં છતાં અને તે પછી તમારા હરીફ દેવ શ્રીકૃષ્ણભગવાન થઇ ગયા છતાં આપની પુજા ચાલ્યા કરે છે એ માટે તમારે અમારા હિંદીઓનો આભાર માનવો જોઇએ; કારણ કે તેઓ હજી તમને બૂલ્યા નથી. અમારી સરકારનો પણ આભાર માનવો જોઇએ; કારણ કે તે કદી કોઇપણ ધર્મમાં માથું નથી મારતી; તે સર્વસત્તાધીશ છે, મારા ધારવા પ્રમાણે તમારા કરતાં પણ વધારે ! અને તે જો ધારત તો જેમ ગાંધીને ઉપાડીને આરામ લેવા યેરવડામાં મુકી દીધા તેમ તમને પણ મંદિરમાં બેઠા બેઠા રાજ્યદારી ખાખતોમાં ખલાસ ફેલાવવાના ગુન્હાસર ઉપાડીને અયોધ્યામાં મુકી દીધા હોત ! પણ ના, સરકાર ભલી છે અને જો પુરાવા હોત તો હું સાબીત કરત કે તમારા રામરાજ્ય કરતાં પણ ખીટીશ રાજ્ય વધારે સાફ રાજ્ય છે ! એટલે જ અમે સ્વરાજ્ય માટે બહુ દોડદોડ નથી કરતા ! આપણી તો ઇચ્છા છે કે હિંદમાંથી ૩૩ કરોડ હિંદીઓ ભલે ખલાસ થઈ જાય પણ ખીટીશનું રાજ્ય તે પછી પણ અમર તપ્યા કરે

અને પ્રભુ, તે ઇચ્છા પુરી કરવી એ તમારા કરતાં ખીટીશાના હાથમાં વધારે હોવાથી તમને પાર્થના નથી કરતો તો માફ કરશો !

તમેએ કરેલાં રામાયણમાંનાં પ્રસંગો તો અક્ષયત અમે હિંદીઓ પ્રાતઃસ્મરણીય ગણી રોજ યાદ કરીએ છીએ. રસ્તામાં કોઈની સાથે તકરાર થઈ જતાં અમને ધનુષ્યપર બાણ ચઢાવી તમારી માફક પરાક્રમ કરવાનું શરૂ ચઢી આવે છે, પરંતુ પીળી પાલડીવાળો સિપાઈ જોતાં જરા વિચાર થઈ જાય છે ! તમને પણ રાવણના સિપાઈઓ નડ્યા તો હશે જ, છતાં તમે લંકા જીતવાનું પરાક્રમ કરી શક્યા એ એક અગ્નિયખીની વાત છે ! કંઈ હાથચાલાકી રમ્યા હો તો જરા અમને પણ શીખવજો જેથી કરી અમે ઘેર ઘેર ' રામચંદ્ર ' બનાવવાનાં કારખાનાં ખોલી શકીએ ! પણ એ પરાક્રમેની અમને જ અસર થઈ છે; જ્યારે અમારા ગોરા બંધુઓને એથી કંઈ બહુ અસર નથી થઈ ! એક ખ્રીસ્તી ચોપડી જે પર પછએ વેચાય છે તેમાં લખ્યું છે કે ' રામ પોતાનું બલુ' કરી ન શક્યા એ બીજનું શું બલુ' કરવાના હતા ? અમે જીવતા બેઠા રહીએ ને તમારી આવી મસ્કરી થાય તે અમે તો ઠીક, પણ તમે કેમ સાંખી શકો છો ? શા માટે તમે તમારી નિર્દોષતા સાખીત કરવા પગલાં લેવા માટે કોઈ વક્રીત બેરીસ્ટરની સલાહ નથી લેતા ? બાકી તમે લડી લડીને થાકી ગયા હો તો તો પછી જેવી તમારી ઇચ્છા.

તમારા આટલા બધા લાખો અનુયાયીઓ છતાં તમે છેલ્લાં ૨૦૦૦ વર્ષમાં ફક્ત ત્રણસીદાસજી, રામાનુજ અને સહજનંદ સ્વામીને જ પ્રસન્ન થઈને દર્શન દીધાં તો શું બીજા બધાની ભક્તિ ખોટી એમ તમે કહેવા માંગો છો ? તો તે હજાહજી જુકું છે. તેઓ જે એકચિત્તે ' સીતારામ ' ની માળા જપે છે, લાખ બેલાખ નામ લઈ નાંખે છે, રામનામની ચીડીઓ લખી ધઉંની ગોળીમાં

બાંધી માછલાંઓને નાંખે છે, તે બધું જોતાં તેમની ભક્તિનો પાર નથી ! ઘરમાં માળા ફેરવતાં ફેરવતાં કદાચ શાક લાવવા માટે દીકરાને હુકમ કર્યો, તેથી કર્યો મોટો વિલેપ થઇ ગયો કહેવાય ? આટલી બધી ભક્તિ છતાં તમે કાંઈને પ્રસન્ન ન થયા, એમાં તેમનો વાંક નથી પરંતુ તમારી કંજુસાઇ છે ! તેમ નહિ તો તમે હનુમાનજી અને સીતાજીના વિયોગે ઝોટલા બધા ઉદાસ રહો છો કે તમને પ્રસન્ન થવાનું સુઝતું જ નથી ! આ વાત જો સાચી હોય તો અમારાં ‘નિર્દોષ અને નીતિમાન જ્ઞાન સાથે ગમ્મત આપનારાં રમુજ છાપાઓ’ જેના ફેલાવા ૭૫૦૧ નકલથી પણ વધારે છે, તેમાં ‘૭૫૦૨ નંબરના ગ્રાહક તરીકે’ હાલને હાલ લવાજમ મોકલી નામ નોંધાવી દો (પાછળ રહેશે તો પસ્તાશે, કારણ કે થોડી જ નકલ સીદ્ધક છે !) અને તેમાંના રમુજ લેખો વાંચવા માંડો તો મને ખાતરી છે કે તમારું તો થું, પરંતુ ખુદ કરણ રસનું પોતાનું મોહું હસતું થઇ જશે ! અખતરો અજમાની જોજો ! ખાકી આમ ઉદાસ રહેવાથી તમારા પોતાના જ શરીરને નુકશાન છે એ વૈદ્યોની વાત ન બૂલતા.

એથીયે આગળ વધીને ખરેખર આનંદ હુંટવો હોય તો એક ચાર મુંઝાઇ આવે ! તમે જુઓ તો ખરા આ શહેરની મઝા ! ક્ષમણ-ભરત જેવા ભાઇઓ કોર્ટોમાં કેતું યુદ્ધ કરે છે, નાટક સીને-મામાં ‘રાવણ મરણ’ પછી ‘સીતાનું હરણ’ નામનાં નાટકો ને ઠીલમો કેવાં આજ્ઞાદ લજવાય છે, તમારા પુણ્યવિમાનને બદલે મમારાં એરોપ્લેનો ફેરી ઉડાડે કરે છે, તે જોઈને તમને શેર બશેર મોહી ચઢશે ! હવે તો ટ્રેનો ચાલે છે ઝોટલે તમારે મુંઝાઇ આવતાં સ્તામાં વસઇની ખાડીપર હણુમાનજીની મદદથી પૂલ નહિ બાંધવો કે; કારણ કે અમે તૈયાર બાંધી રાખેલો છે ! માત્ર એક પોસ્ટ-લડમાં તમારા આવવાની તારીખ, ટ્રેનનો ટાઇમ વગેરે લખજો, તલે અમે પાંચ નંબરની ટ્રામ લઈને સ્ટેશને સામા આવશું !

મુંઝઈમાં એ ઘડી ફરવા નહિ તો છેવટ અમારું રામરાજ્ય
જેવા જરૂર આવજો. જેથી તમને ધણું શીખવાનું મળશે ! સાથે
અમારાં સીતામાતાને જરૂર તેડતા આવજો. (સીતારામ શબ્દમાં
માતાજીનું નામ પહેલું હોવાથી તમારા જમાનામાં પણ સ્ત્રી સન્મા-
નની ચળવળ હતી, એમ અમારા કેટલાક તર્કશાસ્ત્રીઓ ધારે છે તો
તેમાં ખરી હકીકત શું છે તે લખજો.) ચીરણજીની લવ નથા
કુશને અમારા વતી રમાડજો ને આશીષ કહેજો ને જરા કૃષ્ણ લગ-
વાનને અહીં મોકલતા જજો !

શ્રી કૃષ્ણ લગવાનને—

જે શ્રીકૃષ્ણ, લગવાન ! જેશ્રીકૃષ્ણ, કેમ છો તો મઝામાંને ? હમણાં
તખીવત કેમ રહે છે ? ગોપીઓ સાથે રાસ રમી રમીને થાકી ગયા
તો નથીને ? તમે તો મોરલીપર ! આખો દિવસ સંગીત ને રાસનૃત્યમાં
રચ્યાપચ્યા રહો ત્યાં અમારા જેવા લેખકોની ખમર ક્યાંથી રાખો ?
પણ યાદ રાખજો, તમે સુન્નમાના ચોખ્ખા સ્વીકારેલા, તો પછી આ
અમારી એ ચાર લીટી નહિ સ્વીકારો ? બધા દેવોમાં રંગીલા,
રસીલા, સંગીતપ્રિય, મસ્કરી કરનાર, આનન્દી દેવમાત્ર તમે જ છો !
અમારા ગુજરાતી સાહિત્યમાં હાસ્યરસની કોત્તરે પહેલ કરી
હોય તો તે તમે જ, કારણ કે તમે માખણ ચોરતા, મહીયારીઓને
પજવતા અને એમ વિધવિધ રીતે આખા ગોકળીયા ગામની મસ્કરી
નાની ઉમ્મરથી કરતા. અમારા વખતમાં તો હવે બાળકો
બીડીના કુંડાની ને પપ્પપપ્પસાની ચોરી કરતાં શીખ્યા છે ને
મોટાઓ માટે ચોરીના કાયદાઓ ઘડાયા છે એટલે એ મઝા હવે
નથી રહી !

વારૂ, લગવાનજીભાઈ, હવે એક વાત પુછું. નરનારાયણ,
લક્ષ્મીનારાયણ, શ્રીનાથજીમાતા, કીરટો લગવાન વગેરે અનેક નામે
અમારા લાખજો હિંદીઓ તમારી પૂજા કરે છે. વૈષ્ણવો શંકારભરી

ભક્તિથી તમારાં ગુણગાન ગાય છે, છતાં તમે કેમ કાઢીને ત્યાં રાસ-
 પાર્ટીમાં દેખાતા નથી ? અમારા નાટકોમાં તો તમારો વેશ લેનાર
 અનેક તરગાળાઓ હોટલોમાં ચાહપર હાથ મારતા હોય છે, ત્યારે
 અમને લાગી આવે છે કે ક્યાં દુધ-દહીં-માખણશોખીન શ્રીકૃષ્ણ
 અને ક્યાં આ ચાહ-ધારલેટશોખીન પાક કરનાર ! મને યાદ છે
 કે એક ઇસ્લામી દુશ્મને પેલા શ્રીકૃષ્ણને એક દિવસ તમારો ખેંચી
 કાઢેલો ! તે શ્રીકૃષ્ણને તો ઠીક, પણ તેના ભકતોએ આ
 તમાર્યા-લીલા આંખો ઉઘાડી રાખીને જોયા કરેલી ! એ પણ એક
 લીલા હોય તો કોણ જાણે ! તમારી જીમીઓમાં ' વસ્ત્રહરણ, રાસ-
 લીલા ' વગેરે તમે કદી જોઈ છે ? એ પ્રમાણે તમારી જીમીનો ચાર
 ચાર આને પ્રચાર કરવાનો તમે કાઢીને પરવાનો આપ્યો છે ? તમારે
 નામે આ બધી ચાલતી ધમાલ જોઈને તમને કંઈપણ અસર થતી
 નથી ? તમે ત્યાં કરો છો શું, તેની કંઈ ખબર પડે છે ?
 મારે મતે તો તમે ને અર્જુન મહાભારત યુદ્ધ વગેરે કાર્યોમાંથી
 પરવાર્યા પછી રસ્તામાં જતા હતા, ત્યારે ' કાળાએ ' તમને લુટેલા
 અને પારધિએ તમને હરણ માનીને બાણ મારી સ્વર્ગમાં પહોંચા-
 ડેલા; એ બનાવો જોતાં તમારું હવે આ પૃથ્વીપર ચાલતું નથી,
 એટલે તમે મૌન સેવીને ખેંચી રહ્યા છો ! તો હે પ્રભુ, તમે પોતે જ
 તમને પોતાને ફરીવાર ગીતાનો ઉપદેશ કરી તમારી સુસ્તી ઉડાડો
 ને જરા આ પૃથ્વીપર જ્યાં ઠેર ઠેર નાચ મુજરા ને રંગરાગ ચાલી
 રહ્યા છે ત્યાં જરા નજર કરો ! તમને ચોક્કસ જણાશે કે દુનીઆની
 ધડીયાલ એવી બગડી ગઈ છે, કે તમે હાથમાં એક હજાર ગીતાજી
 લઈને આવો તોય હવે એ ચક્કર પાછું ઠેકાણે આવે તેમ નથી !
 અલગત એ બધું બગડી ગયું છે તે પશ્ચિમ પૃથ્વીમાં; જ્યારે અમારા
 હિંદમાં તો તમારે હવે દશમો અવતાર લેવાની જરૂર નથી ; કારણ કે
 કાંઈ ઠેકાણે તમને ધર્મગ્ધાનિ નહિ જડે, પરંતુ ધર્મનો એટલો બધો

ઉત્સાહ જરૂરી કે તમને પોતાને જ લાગશે, કે આ દેશ એટલો બધો
ધાર્મિક થઈ ગયો છે, કે એને હવે કોઈ પ્રભુની જરૂર જ નથી !
કદાચ એકદ બે અડવાડિયામાં આ બધાની ભક્તિથી ઈદ્રાસન ડોલવા
માંડે ને દેવોને હવે સૃષ્ટિ ખાલી કરવી પડે તો ના નહિ ! માટે
હિંદમાં નજર ન દોડાવતાં હવે યુરોપીઅનનો અવતાર લેવા વિશે
કંઈક વિચાર કરજો.

આલો જ્યોત્સ્ન, તકલીફ માફ કરજો અને વડીલ બળદેવ-
બાઈને, પાંડવોને, કંસ મામાને, તમારી સોળ હજાર દેવીઓને મારા
તેમજ મારા કીકાની બાના પાયેલાગણ કરજો ! એટલું કહી હું
એસી જવાની રજા માગું છું !

1161 નાનેરા દેવાને

પત્ર ૧૧ મે

સૂર્યનારાયણ, અગ્નિનારાયણ, વરુણદેવ, પવનદેવ, પૃથ્વીમાતા, નાગમામા, ચાંદામામા, વીજળીમાશી વગેરે હે દૃષ્ટાન્તુ દેવો ! આ બાલકના દંડવત્ પ્રણામ સ્વીકારશો અને આપને સર્વને છૂટક છૂટક કાગળો લખવાને બદલે આમ એક પત્રમાં સમાવી દઇ ઓછું વજન આપું છું તે માટે ક્ષમા આપશો.

આ કંઈ નવી નવાઈ નથી, કારણ કે અમારા અનેક મહાપુરુષોને ત્યાં જ્યારે જ્યારે કંઈ જનમ, લગન કે મરમ થાય છે ત્યારે તેમને ત્યાં કરોડો કાગળોનો ઢગલો થતો હોવાથી, તેઓ તેનો એક જવાબ જાપામાં જાપાવી જણાવે છે કે ' દરેકને છૂટક જવાબ આપવાનું શક્ય નહિ હોવાથી સર્વ પત્રલેખકોનો આભાર માનવામાં આવે છે ! ' રૂઢરના તારદ્વારા તમને પણ ખબર તો પડી હશે જ, કે પેલો અમેરીકન હવાઇ મુસાફર લીન્ડબર્ગ પાસીફિક સાગર ઓળંગી ફ્રાંસ પહોંચ્યો, તેમાં તેને જાણ લાખ કાગળો મુખ્યારકબાદીના મળ્યા ! હવે આ તો ઓછા છે, છતાં તે જાહેર જાપામાં પણ ઉપર પ્રમાણે ' એક જવાબ, એક માશી-એ બોલ-તણ મીનીટ પ્લીઝ ' વગેરે ન જાપાવી શક્યો તો અમારા હિંદી મહાપુરુષો, જેઓ આખી પૃથ્વીમાં તો શું, પણ મંગળ અને શનિના ગ્રહની દુનીઆમાં પણ જાણીતા છે અને જેમને કરોડો કાગળો મળે છે, તેમનું ખીચારાનું શું ગળું ? વળી એ જાહેરખબરનો ખર્ચ જાણીઆ એ પણ કંઈ

જેવો તેવો ગંભીર સવાલ પણ નથી ! આવા સંજોગોમાં હું પણ એ બધા મહાપુરુષોમાં પુરુષોત્તમ હોવાથી, તમને બધાંને ‘ પરચુરણ ’ કાગળ લખવાને અશક્ત હોવાથી ‘ આ એક જથ્થાખંધ ’ કાગળ લખી નાંખું છું, તો આશા છે કે મારી મોટાઈ તરફ જોઈ મારી આપશો ! આમ કરવાનું બીજું કારણ પણ એ છે, કે જેમ પેલા-ઓને કરોડો કાગળો આવે છે, તેમ મારે ૩૩ કરોડ દેવોને ખુલા પત્રો લખવાના ! હવે મારાથી એવડી મોટી રકમને કેમ પહોંચાય ? દર મહિને એક પત્ર દરેકનું નામ સહને લખું તોય ૩૩ કરોડ પત્રો લખતાં મને એ કરોડ ને ૭૫ લાખ વરસ લાગે ! દરેક પત્રનાં પાનાં સરેરાશ ૮ હોય તો એ અખજ ને ૬૨ કરોડ પાનાં છાપવાં પડે ; જે છાપતાં કંપોઝીટર, પ્રીન્ટર ને પ્રકાશકની ૫૦ વર્ષની સરેરાશ ઉંમર ગણીએ તો પાંચ કરોડ ને ૨૪ લાખ જન્મ લેવા પડે ! હવે મને તમે દેવોએ હાથે કરીને ૩૦-૪૦ વર્ષની આવરદા આપી હોય ત્યાં મારે પોણા ત્રણ કરોડ વર્ષ કાઢવાં ક્યાંથી ? એટલે મારે ન છૂટકે હવે બધા દેવોમાંથી મુખ્ય મુખ્યને લખી પછી ‘ વગેરે વગેરે, છત્યાદિ છત્યાદિ ’ એમ લખવું પડે તો તેમાં તમારે ખોટું લગાડવું ન જોઈએ ! ત્રીજું અને છેલ્લું કારણ એ છે, કે ૩૩ કરોડ દેવોનાં નામ મને તો શું, પરંતુ તે આંકડો નક્કી કરનાર, શાસ્ત્રોત્તેય ખખર હશે કે કેમ તે એક સવાલ છે ! તો પછી છૂટક પત્રો લખવામાં નામો ક્યાંથી કાઢવાં ? ગુજરાતી ભાષાના દરેક શબ્દને દેવ ગણીને આગળ વધું તોય માંડ ૫૦૦૦૦ શબ્દો મળે ! એ બતાવે છે કે દેવોના ગુણ ગાવા માટે તો ઠીક, પણ દેવોને ગણવા માટે પણ ખુદ ભાષા પોતે અશક્ત છે, ત્યાં એ ભાષામાં શું કહેવાય, શું લખાય, ને કેને કહેવાય ને કેને લખાય ?

આ બધી મુશ્કેલીઓમાં હવે મેં નક્કી કર્યું છે, કે હવે ‘ વગેરે ’ શબ્દને સરણે જવું. પરિણામે ૧૦ મુખ્ય દેવોને પત્રો

લખ્યા પછી ' નાનેરા મુખ્ય દેવો ' તરીકે તમને બધાને લખવો અને પછી સ્ત્રીઓના સર્વ દેવ દેવીઓને લખી, છેવટ બાકી રહેલા દેવોને છેલ્લો પત્ર લખી નાખવો ! મને આશા છે કે મારી આ યોજના તમને પણ પસંદ પડશે ! ઠીક, ત્યારે હવે આ વખતે આપ સર્વનો વારો હોવાથી હું અનુક્રમે આપને નીચે પ્રમાણે જણાવવા રજા લઉં છું (રજા અપાય કે ન અપાય તોય જળરજસ્તીથી રજા લઇને આગળ બોલવા માંડવાનો વિવેક અમારા વિદ્વાન માણુ-સોએ ખીલવ્યો છે, એટલે તમે મને રજા આપી છે કે નહિ તે સાથે મને સંબંધ નથી !)

સૂર્યનારાયણ લગવાનને !

(૧૨ અ)

‘ ગુડ મોર્નિંગ ’ સુરજરામભાઈ ! આજ કેમ જરા મોડા ઉઠ્યા ? રાતે નાટકચાટક જોવા ગયા હો, તેથી ઉઝગરો તો નથી થયોને ? વાઈ હું એમ પુછું છું કે અમારા અહીંના રાજા મહારાજાઓ બહુ બહુ તો ચાર ઘોડાની ફેરીનમાં ફરે ને તમે તો સાત ઘોડાનો રથ રાખો છો ; તેથી તેમના માનનું બહુ ખંડન થાય છે, કારણ કે તેઓ પણ તેમની પ્રજાઓ તારલીયાના સમૂહમાં સૂર્યસમાન છે ને તમારાથી એક વેંત પણ ઓછા ઉતરે તેમ નથી. વળી કેટલાકા મોટર રાખે છે, ન્યારે તમે હજી આકાશમાં એની એ જુની ફેશનની ઘોડાગાડી ચલાવી રસ્તાઓને નુકસાન કરો છો, તો તે સાત ઘોડાની બગીને બદલે સાત સીલીન્ડરની એક ફ્રેડ મોટર રાખતા હો તો સાંજ સુધીમાં વધારે જલ્દી આકાશરૂપી રસ્તો કપાયને ? ને પેલી ઉપાની પાછળ તમે ગાંડા થયા છો, ન્યારે સંધ્યા તમારી પાછળ ગાંડી થઈ છે; આ પ્રેમની સંતાકુકડીની રમત ખરે ખરો તમને ન જાણે ! પેલી પદ્મા તો ખીચારી રોજ રાતે રડે ને સવારે તમારૂં મોઢું જોઈ જરા રાજ થાય ત્યાં તો તમે આ ચાલ્યા આથમવા !

પૃથ્વીપર માણસો જરાક પાપ કરે ત્યાં તમે તરત લાલચોળ થઇ
આથમી જાઓ ! એટલી બધી ગરમી તે ક્યાંથી વસાવી લાવ્યા !
જરા ઠંડું મગજ રાખો અને ચોમાસામાં છુપાઇ જવાને બદલે જરા
આકાશમાં ચાર પાંચ દિવસ ફરીને બેસો તો બીચારા બધા રાજ
થાય ! ગરમ સ્વભાવ મટાડવો હોય તો મને લખજો; અમારા
બરફના કારખાનામાંથી થોડો બરફ મોકલી આપું ! આપસકીમ
પણ તૈયાર મળે છે ! જે જોઇતું કરતું હોય તે તરત મંગાવી લેજો.
હવે તો અમે વિમાનો બનાવ્યાં છે, એટલે તમને ‘ ઘેર બેઠાં માલ
પહોંચતો ’ કરવામાં વાંધો આવે એવું નથી ! ચાલો ‘ ગુડનાઇટ,
જરા ઠંડામીઠા થજો લગવાન !

અગ્નિનારાયણને

(૧૨ જ

ઓહો અગ્નિનારાયણ લગવાન ! તમારા તો અમે જેટલા પ
માનીએ તેટલા આજી છે; કારણ કે તમે ન હોત તો, તમારી ક
ન હોત તો, અમારાં દાળખાત શાક કેાણુ પકાવી દેત ? અ
અમારી રેડ્ડે ટ્રેનોને તમારા વગર વરાળ ન મળત તો માડી ક્યા
ચાલત ? અને ગાડી ન ચાલત તો આ લેખ અને આ ચોપ
અમદાવાદના છાપખાનામાં છપાઇને મુંબઇ કેવી રીતે આવત ? અમ
હિંદુશાસ્ત્રોના કથન પ્રમાણે તમારી આકાશ તરફ જતી લાલ જીભે
જ અમે યજ્ઞમાં હોમેલા આહુતિઓ દેવો અને પિતૃઓને પહોંચિ
એટલે તમે જ અમારી બુના જમાનાની સ્વર્ગમાં પાર્સલ પહોંચ
નારી પોસ્ટમેનીસ છો ! ટપાલની ટીકીટ વગર તમે જે આ સ
સ્વર્ગમાં પહોંચાડવાનું કામ કરો છો ; તેથી જ અમે ખાતી વ
અગ્નિભોગને નામે છાંટાક ઘી સઘડીમાં હોમીએ છીએ ! ત
આટલા ઉપકાર તો બાણે ભરતભૂમિપર થયા, પરંતુ આરોગ્યશા
નિરોગ્યમાં રહેવા વધી જાય છે, હવા બગડી જાય છે, લ

ઓને લીધે મુઠાંની દુર્ગંધ મારે છે, ત્યારે આગ લગાડીને તમે
 બધું સ્વાદા કરી જાઓ છો અને સાફસુફ કરી નાખો છો. એ રીતે
 એકવાર લંડનને સફાઈ કરેલું, તેથી યુરોપીયનોપર પણ તમારા
 ઉપકારો ઓછા નથી. તેઓ પણ હે અગ્નિદેવ ! તમારી ઉપયોગિતા
 સ્વીકારે છે, છતાં દુનીઆ તો ભુઓ, કેટલી બેકદર છે, કે તમારી
 વિરૂદ્ધ, તમારા કાપને શમાવવા, તમને ખરેખરી ખૂબ ઉધડી હોય
 ને તમે ખરેખર પેંડા જેવા આલીશાન મકાનપર ખૂબ હાથ ચલાવતા
 હો તે વખતે તમને ખાતાંખાતાં અટકાવવા બંબાખાનાં રાખ્યાં છે
 ને આગની વીમા કંપનીઓ સ્થાપી છે ! હું તો જો કે સારી રીતે
 જાણું છું, કે તમે ધારો તો આગની વીમા કંપનીઓને ખોટમાં ઉતારી
 દઈ શકો અને બંબાખાનાં પોતાને જ તમારા કપાટામાં લઈ શકો !
 આમ છતાં તમને એ બે અપમાનો તેમજ થીએટરોમાં ' Fire
 Extinguisher ' આગ યુગ્રાવનાર મશીન, તેમજ પાણીની
 ડોલો તથા ' અહીં બીડી પીવાની મનાઈ છે ' (જે આગની બ્લોક
 કરવામાં આવી છે) તેવાં પાટીયાં એ બધાં તમારા કાયદેસર ધંધાને
 અટકાવનારાં સાધનોથી તમને કંઈ લાગી આવતું નથી ? જો લાગી
 આવે છે તો તમે તે માટે કેમ કંઈ ઇલાજ લીધા નથી ? ખરું
 પુછો તો તમારા વગર શ્રી રામચંદ્રજી લંકાદહન કરી ન કરી શકત !
 આટલા બધા તમે મહાન દેવ છો, છતાં તમારી જ્યોત્ક થતી મસ્કરી
 તમે સાંખી લ્યો છો, એ જોઈને હું તો અનુમાન દર્શું છું, કે તમારી
 આગમાં હવે પહેલાં જેટલી ગરમી નથી રહી. તમારી
 તબીયત બગડી હોય તો જરા દવા લ્યો. ખાસ કરી તજ, લવીંગ,
 મરી, એવો ગરમ મસાલો ખાવાથી તમારી ભુખ ખુબ ઉધડશે,
 જેથી ખોરાક વધશે અને તમારે ખાવા માટે તો દુનિઆમાં ખોરાકનો
 ક્યાં તોટો છે ? નવાં મકાનો, કળાબરી ઇમારતો એવી મીઠાઈઓને
 બદલે અમારા ઉકરડા, ઉંદરનાં દર જેવાં શહેરનાં મકાનો, અમારું

જુલમી સમાજ, વગેરે બગડી ગયેલાં, બગડી ગયેલાં ખાતાંઓ સૌથી પહેલાં ખાઈ નાંખો તો કેટલું સારું ? તમે જો એવું કામ ઉપાડો તો અમે જરૂર બદોબસ્ત કરશું, કે ત્યાં બંધાખાનાંઓ તમારી શાન્તિમાં ખસલ પહોંચાડવા નહિ આવે ! તમે તમારી મેજે નહિ આવો તો અમારે તમને શોધી કાઢવા માટે દારૂખાનું, કોલસા, જાપાનીસ દીવાસળી વગેરેને આશરે જવું પડશે. પેલા જ્યાળામુખી પર્વતોની ગુફામાંથી, યોગ યોગ અભરાઈપર મુકી હવે જરા બહાર નીકળો અને દુનીયાને જડવાદની શરદી દુર કરવા માટે જરા તમારો શેક કરવા છો ! વાત બ્યાનમાં ઉતરે તો મારી સીગારેટના ધુમાડા મારફત મને કાનમાં કહી દેજો !

વરુણદેવને

(૧૨ ક)

દુનીયાના ત્રીજા ભાગનું રાજ્ય આપ મહેરબાનને સોંપ્યું છે, જેને ને અમિનારાયણને અનેક પેઢીઓથી વેર ચાલ્યું આવે છે ! તેમાં પણ આ સાગર મહારાજ તો પૈસાને જન્મ આપનાર (લક્ષ્મી-દેવીની માતૃભૂમિ કે માતૃસાગર ?)ને વળી વિપ્લવ લગવાનની રાજધાની એટલે પછી તેના ગર્વનું શું પૂછવું ? એના ધુધવાટા નોંઠાએ અને વીટા, જ્યંતી, તુકારામ સ્ટીમર વગેરે પર એણે ચલાવેલી કરતા નીહાળીએ ત્યારે એવી દાઝ ચઢે છે, કે હું જો અર્બુન હોત તો એ સાગર ઉપર અગ્નાત્મ બાણ છોડી એ બધા પાણીને મેં બાળી નાંખ્યું હોત ! અથવા બરફાત્મ છોડી બરફ જેવું જમાવી દીધું હોત ! પણ મારી પાસે તો ધનુષ્યને બદલે કીતો ને બાણને બદલે વચન-બાણ હોવાથી હું તેમને પુછું છું, કે માણસો પર આમ જુલમ કરવાની શક્તિ તરફથી તેમને શી સત્તા મળી છે, તેનો કંઈ તેઓ ખુલાસો કરશે ? સારી વાત છે, કે તેઓશ્રી મર્યાદા નથી મુક્તા ! પરંતુ તે કંઈ મહેરબાની નથી કરતા ! ઈશ્વરે જળપ્રલય માટે અમુક

તારીખ નાંખેલી છે. એટલે ન છૂટકે તેમને પોતાની હદમાં બંધાઈ રહેવું પડે છે ! અલગત તે કયામતના દિવસે આ દેવ બધે પાણી પાણી કરવાના છે; પણ મને ખાતરી છે કે અમારા વિજ્ઞાનીઓ દેવોની એ યોજનાને ઉંધી વાળવા, એ બધું પાણી શોષી લેવા માટે લાખ બેલાખ સૂર્યો બનાવવાની, અથવા એ પાણી વાપરી નાંખવા માટે દિવસમાં દશ વાર સ્નાન કરવાની, એવી એવી યોજનાઓ વખતસર ધડી રાખશે ! નોંધએ છીએ કે આ દેવ છતે છે કે અમારાં મશીનો ! આપણે એ પાણીના પ્રભુ સાથે અસહકાર કરવા ઇચ્છા છે !

પવનદેવને

(૧૧ ડ)

અ. ફરતારામ, ડીસ્ટ્રીક્ટ ઓફીસર છે. ટકાને ક્યાંય ઓફીસ-પર, પેઢીપર કે દુકાનપર બેસતા જ નથી, ત્યાં તેમને ક્યાં શોધવા જવા ? માણસોને-ખાસ કરી મજુરોને, કલાકોને, કબુતરનાં ઘર જેવા ઘરમાં રહેતા ગરીબોને, કલકત્તાની કાળી કોટડીમાંના ૧૪૬ અંગ્રેજોને અને માલગાડીના ડબ્બામાં પુરાયલા સેંકડો માપલાઓને તેમનું અનેકવાર કામ પડેલું, પણ એ લાઇ સાહેબ તો ન્યારે દુર્ગમ ત્યારે, જ્યાં નોંધએ ત્યાં ગેરહાજર ! અને દરીઆમાં વહાણ સ્ટીમરો બેખમમાં હોય, એટલે ત્યાં તેમની જરૂર નથી, છતાં ત્યાં ચોવીસ કલાક હાથમાં ધમણ લઇને દોડતા ને કુદતા જ હોય ! આવા અમલદારોને બલુતોમાં પુરી દેવા નોંધએ ! એમના બેજમાં બહુ પવન છે અને મને આશા છે, કે વૈજ્ઞાનિક બેજનાં પવનના ઘોડાઓપર ચોકડાં નાંખી તેને લગામથી બાંધી લેશે.

નાનેરા દેવોમાં હવે મોસાળીયા દેવો—જેવા કે પૃથ્વીમાતા નાગ મામા, ચાંદ મામા અને વીજળી માશી બાકી રહે છે ; માટે હવે પછી મોસાળ તરફ સીધાવીએ.

પૃથ્વીમાતાને

(૧૧૩)

એક કવિએ કહ્યું છે:—

ખોદી તો ધરતી ખમે, વાઢી ખમે વનરાય;

વેણ કુવેણ તો સંત ખમે, જેમ સાગર નીર ભરાય.

હે ધરતી માતા ! તને તો ફરી ફરીને પ્રણામ કરું તોય ઓછું છે. તું અનાજની દેનારી છે. એકનું સહસ્રગણું પણ તું જ દઈ શકે છે અને તારા શરીર પર માણસ સો સો વાનાં કરે તોય તું ખમી ખાય છે. આવી સગી જનેતા જેવી ધરતીમાતા એકવાર તું હતી, પણ હવે ? હવે તેં ભલેને યુરોપ અમેરિકામાં એકના હજારગણા કરી દીધા હોય, પણ ભારતમાં તો તેં કસ ચોર્યા છે, નહિ તો અનાજના પાક ઘટે શાના ને ખેડુતો રહે શાના ? તું કહેશે કે ‘તમે લોકો તો કપાસ ને તમાકુ વાવ્યા કરો તે સ્વર્ગમાં તે વસ્તુઓ મળે નહિ ત્યાં મારે હજારગણા ક્યાંથી દેવા ?’ પણ માતા, અમારા એવા વાવેતરથી તને ખીજ ચડતી હોય તો જેમ બાળક રમકડું માંગે ને તેને ટીકી આપીને શાન્ત કરાય છે તેમ તું પણ કપાસ વાવીએ ત્યારે શેઠા વટાણા ઉગાડીને ખવડાવતી હોય તો એ રવાળા અને તમાકુવાળા શું ચાલવાનું હતું ? પણ તેં તો દીકરાઓમાં પણ રંગવેળા પાળવા માંડ્યો છે અને તારા જોરા છોકરાઓને તું વધારે ધવડાવે છે; ન્યારે કાળા કુખડા હિંદીને તેં ભુખે મારવા માંડ્યા છે ! અને એક ટુકડા જમીન માટે, એટલે કે તારા જ એક અંગ માટે અકોર્ટોના કળ્યા બહોરીએ, કાપાકાપી કરીએ અને તું જ આ પાછળથી દગો દે ?

અમે નાણીએ છીએ કે સ્મશાનમાં ૬ ફુટ ધરતી સિવાય અમને તારી પાસેથી વધારે માગવાનો હક્ક નથી, પરંતુ અમારી

જે હજારો વીધાં જમીન છે, તેની માલીકાનો અમારી પાસે સ્ટાંપ ચોંટાડેલો દસ્તાવેજ પુરાવો છે, જેના માલીકી હક્ક વિષે તારાથી કદી ના પડાય તેમ નથી. ભલેને એ હજારો વીધાં અમારી સાથે નર્કમાં ન આવે, છતાં તારે તો એ હજારો વીધાં અમે ખેડીએ ને ભાત વાવીએ ત્યારે એક નફાકારક માતા તરીકે મોતીના દાણા ઉગાડવા જોઈએ ! પણ આજદાસ તો તું ધરી ખેડી છે ને જ્યાં હોય ત્યાં સુકાં ખેતરો અને તપતી ને રસ ચૂસતી ધરતી સિવાય કશુંય નજરે નથી ચઢતું. ને ધરતીકંપ તો તેના ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ ગણવા કે શું ? અરે મા, તારે માટે, તારા જ અંગ પર અમારા રજપુત, મુસલમાન અને અંગ્રેજ બંધુઓએ પોતાનાં લોહી, જાણે નળ ખુલ્લો મુકી દીધો હોય ને ધુધવો થતો હોય તેમ રેડ્યાં છે, પણ તું કોઈની ન ચર્ષ ! વાડ જ જ્યારે ચીલડાં ગળે ત્યારે ચીલડાં ક્યાં જશે ? આવી માવડીને નાખવી પણ ક્યાં ? પણ યુરોપી બંધુઓ કંઈ માતા બાતાની એટલી બધી પરવા કરતા નથી અને રૂપીઆથી દરીઓ પુરીને નવી ધરતી પેદા કરી શકે છે ! માતા, હજી પણ ચેત ને તારાં બચ્ચાંઓને તારૂં દુધ તો શું, પણ તારૂં લોહી પણ ચુસવા દે; નહિ તો ઘડપણમાં યુરા દાલ થવાના જે તે ચોક્કસ જાણજે ! તારી ઈચ્છા હોય તો અમારા બધા મામાઓનો મત લઈ જોજે, અને નિરાંત જીવે જાણાવજે; કંઈ ઉતાવળ નથી. બાકી વિગત કુશળ છે ' અહીં બધાંની તખીયત સારી છે. તારા કોઈ પણ દીકરાની નકામ ચિંતા કરીને જીવ બાળીશ મા ! ને જરા નાગમામાને કહેજે કે અ ભાણીઓ બોલાવે છે !

શેષનાગ મામાને

(૧૧ ફ

ના. મામાઓ તો ઘણા છે, પરંતુ તેમાં સૌથી મોટ શેષનાગ મામા તમે હોવાથી બધા મામાઓના પ્રતિનિધિ તર

તમને જ એકાદ બે લીટી લખી નાખું છું. તમને પૃથ્વીને માથાપર ટકાવી રાખવાનું કામ મળ્યું છે. સાગરમાં પક્ષાંડી વાળીને બેડા છો ને વિપ્લવ લગવાનને ખોળામાં સુવડાવ્યા છે, એ જોઈને ખરેખર ક્રોધને પણ અદેખાઈ આવે ! તમારા જેવા સુવાળા શરીરની પથારી-પર જો તમારા મોઢામાં ઝેરવાળા દાંત ન હોત તો આખી દુનીઆ આરામ લેવા આવત ! હેં મામા, એ દાંતમાં ઝેર તો તમે રાખો છો, પણ તમને સરકારી કાયદાની ખબર છે, કે એમ ઘરમાં કોઈપણ ખૂણે રજા વગર ઝેર ન રખાય ? એને બદલે પીપરમીટની ટીકડી રાખો અથવા એકાદ બે કાગઠી એલચી ચગળ્યા કરો તો તમારું મોઢું સુગંધીદાર થશે અને વળી જગતને તમારી બ્હીક મઠશે ! વારૂ; તમારી જ્ઞાતિને પેલો ગરૂડ બહુ હેરાન કરે છે, તે માટે તમે કેમ કંઈ વિપ્લવલગવાન પાસે લાગ જોઈને વક્રીલાત કરતા નથી ? ગરૂડજી આજા હોય તેમ હવે તો દર વર્ષે અમુક ઝેરી સાપો મારવા માટે સરકાર તરફથી પ્રયત્નો થાય છે, તો તમને તમારી કામ જગત પરથી ભુંસાઈ જવાની બ્હીક નથી લાગતી શું ? અમે હિંદુઓ તો એવા કૂર નથી, તેની તમને હું ખાત્રી આપું છું, કારણ કે વરમના ડંપ દહાડામાં લહેને સાપ પકડીને માટલીમાં પુરીને નદીમાં વહેતા મુકી દઈએ, પરંતુ નાગપાંચમને દહાડે તો અમે હોંસે હોંસે પૈસા બે પૈસાનું દુધ પીવડાવીએ છીએ ને તલવટ બનાવી ખાઈ નાખીએ છીએ ! પરિણામે અમારા પુણ્યનો ઢગલો એટલો મોટો થયો છે, કે એના ભારથી તમારું માથું નીચું કેમ નમતું નથી, એ એક અજ્ઞાન-ખીની વાત છે ! મામાશ્રી, પૃથ્વી નીચેથી માથું જરા ખસેડો તો મહેરબાની કરી અમને ૨૪ કલાકની અગાઉથી નોટીસ આપજો ; જેથી કરી અમે ખીજે ઠેકાણે રહેવા જવાનો બંદોબસ્ત કરી શકીએ ! હવે જરા ચાંદામામાને ટેક્ષિક્ષિત કરજો કે અહીં આવે !

ચાંદા મામાને !

(૧૨ ગ)

કેમ છો ચંદુમામા ? ઠંડા કેમ પડી ગયા છો ? અમારા વિદ્વાનો તો અસ દમ બાંધીને તમારાપર જ લેખો લખે છે, જ્યારે તમે પોતે તો કંઈ સ્ટેજ ગજવતા નથી ને કાષ્ટપણુ છાપામાં તમારા લેખો આવતા નથી ! આનું શું કારણ ? તમને મોઢાપર કાળા ડાઘા છે, તે મારા ધારવા પ્રમાણુ આ બધા માણુસાઈ વિદ્વાનો તમારા નામપર જ શાહીના ખડીઆ ને ખડીઆ ખાલી કરે છે, તેથી જ થયા હોવા જોઈએ ! એ ડાઘ કાઢવા હોય તો અમારા બનાવેલાં સુગંધી ક્રીમો, પદ્મ ને પાકડર ચોપડવા માંડો. તેમ નહિ તો મુંબઈની કાષ્ટ અપ-ટુ-ડેટ વોશીંગ કંપનીમાં ફ્રાઈકલીનીંગ ખાતામાં એ સ્હેરો અર્જન્ટ કહીને મુકી આવો તો ૨૪ કલાકમાં એ ધોવાઈ અચ્છી થઈને પાછો મળશે ! નાના છોકરાંઓ, નવાં પરણેલાં જોડાંઓ, અને સમસ્ત દુનિઆ તમને આટલી બધી ચાહે છે, જ્યારે મહિનામાં તમે પંદર દિવસ નોકરીપર પુરેપુરી હાજરી ન આપતાં ધીમે ધીમે ગાપચી મારતા જાઓ છો ને અમાસને દહાડે તદ્દન ગેરહાજર રહો છો, એ હવે ઠીક નથી થતું ! જો તમે રીતસર નોકરી નહિ કરો તો હવે અમારે તમને રજા આપી બીજા ચાંદા મામાને રાખવા પડશે ! અસલમાં મામાઓ કંસ હતા, જ્યારે હવેના જમાનામાં ભાણીયાઓ કંસ છે તે યાદ રાખજો. અમારી તો ઇચ્છા છે, કે કદીક કદીક ઉન્હા-ળામાં ભરે બપોરે પણુ થોડી ઘણી ઠંડક આપવા તમે આકાશમાં હાજર થતા જાઓ ! સૂરજ કેમ બીચારો રોજ નિયમિત નોકરી કરે છે ? આ બાબત તાકીદની ગણી તુરત જવાબ આપશો તો તમારા નામની એક ખાસ કવિતા લખી હમણાં જ ‘ સૂર્યપ્રકાશ ’ નામના દર અમાસે બહાર પડતા માસિકમાં મોકલી આપીશ ને તમારું ચિત્ર પણુ છપાવીશ ! શરત ‘ પસંદ પડે તો માલ લેજો. જોતું મફત છે, કંઈ જામરજસ્તી નથી ’ !

ઓહો હો ! માશીઆ ! હજી તો મેં ઘંટડીનું યટન દાખ્યું નથી ત્યાં જ તમે હાજર થઈ ગયાં ? ભણીયાઓપર આટલી બધી કૃપા રાખો છો એ ખુશાલીની વાત છે. તમે કહેશો કે ' મુઝા, માશી શેનો કહી મરે છે ? ' તો જરા ધીરાં થશો. ચમકારો કરવાની જરૂર નથી. તમે જગતનાં માશીઆ છો જ તે હું સાબીત કરી આપું. જ્યારે પણ એક નવી વહુ, સાસરેથી નીકળી પોતાની બહેનને ત્યાં મળવા જાય છે, ત્યારે પવનને વેગે જાય છે ને બહેનને ભેટે છે ; તેમ તમે તમારા આકાશના સાસરીયામાંથી બુસ્કો મારી અમારી પૃથ્વી માતાને જોરથી ભેટો છો તો પછી તેમનાં સગાં બહેન તમે થયાં કે નહિ ? ને માની બહેન તે માશી નહિ તો શું મામો કહેવાય ? વાર ; આમ જેની પાસેથી બહુ સ્વાર્થ સાધવાની આશા હોય તેની સાથે નજીકનું સગપણ શોધી કાઢવામાં તો અમે માણસો બહુ હોશીયાર છીએ ; એટલે જ તમને માશીઆ કહીને આપું જગત તમારી દાદીમાં (ભીંત પર રાખેલી સ્વીચમાં) હાથ ધાલે છે ! ને તમે પણ એ ખુશામતથી પુલાઈને માણસને વરદાનપર વરદાન દીધે જાઓ છો. તમે રાંધી આપો છો, લુગડાં ધુઓ છો, વાસણ ઉત્કો છો, નોકરનું કામ કરો છો, ગાડી ચલાવો છો, કારખાનું ચલાવો છો, દીવો ધરો છો, પવન નાખો છો : એમ બધું જ ધરકામ ને બહારકામ કરો છો, પણ યાદ રાખજો, આ ભાણેજો તમને કાંણી કેડી પણ પરખાવવાના નથી ! હાલ તુરત તો તમે સોવાસણ છો ; એટલે જગતમાં તમે રાજ કરો છો, પણ જે દિવસે સુરજના તાપ પાસેથી માણસો એ કામ લેવા માંડશે, તે દિવસે તમને કાંઈ પાંજરાપોળમાં પણ ઉભું રાખશે નહિ ! કારણ કે ત્યાં દોરોની જરૂર છે, નહિ કે વીજળીના સંચાની ! અને તમારા દોષોનોયે ક્યાં પાર છે ? બુઝો,

સાંભળો અને વાંચો: અમેરિકામાં તો ફ્રાંસીએ ચઢનાર અપરાધીના તમે સમસાનનાં લાકડાં પણ ખુંચવી લીધાં છે, એ કંઈ ઓછી કૂરતા કહેવાય ? લોકોની આંખો સીનેમામાં અને ૫૦૦ કેન્ડલ પાવરની ખત્તીમાં ખાળવામાં તમે ક્યાં ક્યાશ રાખી છે ? તમારા શિયળ રૂપી તાંબાના તારને તદ્દન શુદ્ધ બુદ્ધિથી એક બિચાઈ કબુતર પણ અડકવા આવે કે તરત તમે તેને શ્રીરામશરણુ કરો છો ! આ બધી તમારી ધાતકી વર્તણૂંક જોતાં બે ધડી વિચાર થાય છે, કે તમારું હૈયું તે સ્ત્રીનું છે કે માટીડાનું ? તમને તે માશીજી કહેવાં કે માસોજી ? જરા નરમ પડો, સ્ત્રી જેવાં કેામળ બનો અને એ બધાં ઘરકામ પડતાં મુકી બીજી દેવીઓનું સંગઠન કરવાની ચળવળ ઉપાડો તો તમારું, તેમનું અને તમારા ભાણેજ જગતપ્રસાદ એમ બધાનું ભલું થશે ! અને એમ નહિ તો પછી.....

(આ માશીઆ તો માથાનાં મળ્યાં ! જે ખત્તી નીચે હું આ લખતો હતો, તે ખત્તીમાંથી માશીઆ એકદમ ગુણ થઈ ગયાં અને આગળ તેમને એક પણ વેણુ કહી ન શકાય, એટલું અંધારું કરતાં ગયાં ! ચાલો કંઈ નહિ, તેમને સાચી વાત સાંભળવા ઈચ્છા ન હોય તો ભલે મારી વાત પાછી !) સર્વ નાનેરા દેવો ! ચાલો પ્રણામ છે. આવન્તે, કાગળ આગળ લખન્તે.

દેવી માતાઓને

પત્ર ૧૨ મે।

પ્રણામ. હે મહાલક્ષ્મી મા, અંબિકા, કાલિકા, વાઘેશ્વરી, લુવનેશ્વરી, લક્ષ્મી, સરસ્વતી, પાર્વતી, પાવાગઢી, શીતળા, વગેરે દેવેના દરબારમાં દેવેની પૂજા પામતી સર્વ દેવી માતાઓ, તમને આ બાલકના સાષ્ટાંગ દંડવત્ પ્રણામ છે.

આપ સર્વ માતાઓમાં હું મહાલક્ષ્મી માતાને ખરેખરા હૃદયથી પુજું છું અને જો કે મારે મતે એ એક જ માતામાં બધી માતાઓ સમાઈ જાય છે, છતાં આપ સર્વ માતાઓનાં નામે જેટલાં યાદ આવે છે તેટલાં લખ આપ સર્વને આ બારમા પત્રમાં નમન કરવા રજા લઉં છું. આમ છતાં કોઈ દેવીમા રહી જાય અને તેમને જોડું લાગે તેમ હોય તો આપ સર્વ માતાને વિનંતિ કરું છું, કે તે માતાઓને મારા વતીથી કહી દેવું:—

“ કલાણી જાહેન, આ પૃથ્વીપરથી
પેશા જદીયાનો કાગળ આવ્યો છે
ને તમને સંભાર્યાં છે તેમજ પ્રણામ
કહેવડાવ્યા છે. ”

આપ સર્વ માતાઓ મારે આટલો સદેશ પડોશણોમાં પહોંચાડશે તો આપનો બહુ આભારી થઈશ.

મારી મહાલક્ષ્મી માતાને જોળે, તેમની છાયામાં રહી આવેા ખુદ્દો કાગળ લખવાની હું જે ઉદ્દતાઈ કરું છું, તે માત્ર એક બાળકનાં

કાલાંકાલાં વેણુ સમજીને આંખ આડા કાન કરશે એવી આશા છે; કારણ કે છોડે કછોડે થાય છે, કંઈ માવતર કમાવતર નથી થતાં. તે ન્યાયે અમે તો તમને ગમે તે કહેવાને હક્કદાર છીએ, જ્યારે તમને ખોટું લગાડવાનો જરાપણ હક્ક નથી ને કદાચ ખોટું લાગે તોય મહાલક્ષ્મી માતાની મને ળાંયા છે એટલે મારો ગાલ પકડીને તમારો મારી શકાય તેમ નથી ! આ પ્રમાણે સુરક્ષિત સ્થળે રહીને હવે હું, આપ માતાઓને ચરણે થોડીક ચાગલાઈ કરવા રજા લઉં છું.

સૌથી પહેલાં તો આ નારીપૂજના જમાનામાં પહેલું નામ સ્ત્રી અને પછી પુરૂષનું આવતું હોવાથી, પહેલે રાધા અને પછી કૃષ્ણ ખોલાતા હોવાથી, મારે ખરી રીતે સૌથી પહેલો પત્ર આપને લખવો જોઈતો હતો. જે કે મારો સૌથી પહેલો પત્ર આઘશક્તિ માતાને જ લખાયેલો છે, છતાં પણ બધી દેવી માતાઓમાં તે સર્વશક્તિમાન માતાને લખ્યા પછી, પણ પુરૂષજાતિના દેવાને લખતા પહેલાં આપનું સન્માન મારે કરવું જોઈતું હતું; પરંતુ અમારા હિંદુસ્તાનમાં ઐરાંઓ માટે બહુ માન નહિ હોવાથી, મનુલગવાનના કહેવા પ્રમાણે ઐરાંઓની પુજા ડાબા પગના બુટથી થતી હોવાથી આપને માન આપતાં પહેલાં મને બહીક લાગી કે રખેને જુના વિચારના હિંદુઓ મારાપર ધમકીના વરસાદ વરસાવે ! વળી પુરૂષજાતિના દેવાને પણ ખોટું લાગે એ બીજી બહીક હતી ! એટલે એ બધી બહીકાને લીધે મેં આપને ૧૨ મે નંબરે પત્ર લખવાનું સાહસ ખેડ્યું છે, તો આશા છે, કે આપ માતાઓ મારાપર રીસે ભરાવાને બદલે આપનાં સગાંઓ અને હિંદુસ્તાનના રીતરિવાજોપર રીસે ભરાશે.

હવે આપ મહાદેવીઓને મારે થોડુંક પુછવું છે.

સ્વર્ગમાં ધરકામ પરવાર્યાં પછી તમે શું કરો છો, દેવો તમારી સાથે કેવી રીતે વર્તે છે, તમને ત્યાં દેવસભામાં પ્રતિનિધિ તરીકે

જેસવાનો હક્ક છે કે નહિ, મતાધિકાર છે કે નહિ, સ્વર્ગમાં તમને નારી સ્વાતંત્ર્ય કેવું મળે છે, ત્યાં સ્ત્રીઓની કેળવણીની બાબતમાં કેવી પરિસ્થિતિ છે, ટુંકમાં દેવલોકમાં સ્ત્રીજીવન કેવું છે તે જાણવાની મનુષ્યલોકને ગંભીર જરૂર ઉભી થઈ છે. અમારા મૃત્યુલોકમાં તો સ્ત્રીજીવન જાતજાતનાં છે, કેટલીક જંગલી પ્રજાઓમાં સ્ત્રીઓનું રાજ છે, આર્ય અને મુસલમાન પ્રજામાં પુરૂષોએ સ્ત્રીજાતિને દબાવીને પોતાનાં રાજ સ્થાપ્યાં છે. જ્યારે ગોરીપ્રજામાં રાજ જો કે પુરૂષોનું છે છતાં પુરૂષોપર સ્ત્રીઓની સત્તા એટલી બધી જામેલી છે કે બહાર સિંહ જેવો ફરતો મીસ્ટર યુરોપીઅન મીસીસ યુરોપીઅન પાસે 'કાળા આદમી' જેવો થઈ જાય છે ! હવે આ ત્રણ પ્રકારના સ્ત્રીજીવનમાં એટલી બધી તાણાતાણુ ચાલે છે કે કયું જીવન સાફ, આદર્શ સ્ત્રી કોને કહેવી તે માટે દરેક પ્રજા હજારો વર્ષથી માથું ખંજવાળી રહી છે ! આ સંજોગોમાં તમે કોઈ દેવલોકની સ્થિતિને વિચાર કોઈ છાપામાં લખી મોકલી અમને માનવીઓને માર્ગ બતાવશો તો હું ધાઈ છું કે બધા માનવીઓની પેલી માથામાંની જી મરી જશે ને ખંજવાળ મટશે ! અલબત્ત હજારો જાતનાં માથાનાં તેલ નીકળ્યાં છે અને તે દરેક તેલ માથાની ખંજવાળ મટાડી ઠંડક આપનારૂં લખાય છે છતાં મારૂં અનુમાન છે, કે એ 'તેલમાં ખરી રીતે તેલ' નથી અને માત્ર તમારા લેખથી જ એ રોગ મટે તેમ છે, મને આશ્ચર્ય છે કે મારી આ વિનંતિપર પાણીનો કળશીયો નહિ ઢાળો !

“બાદ લખવાનું કે” ધરેણું પહેરવા, ફેશનેબલ લુગડાં પહેરવા માટે આપ માતાઓનો શું મત છે તે તો ખાસ જણાવજો ! કારણ કે અમારાં અનેક બૈરાંઓ જીવતા માણસો હોય તેના કરતાં બનીઠનીને હાલતી ચાલતી પુતળીઓ છે એમ કહીયે તો ભાષા વધારે શોભશે !

બાકી જેમ મથુરા પેંડા માટે વખણાય છે, શેરીદડ અન્ના માટે વખણાય છે, તેમ અમારા મનુષ્ય લોકની દેવીઓ પોતાની કાતર જેવી જીભ માટે વખણાય છે એ જ્યારે તમે જાણશો ત્યારે તમે અજાણ થશો ! ખાત્રી ન થતી હોય તો તમારામાંની એક દેવી માતા કોઈને ત્યાં દીકરીનો અવતાર લઈ કોઈ સાસુ નણુંદની વહુ-બોળાઈ થઈ જોજો ! મને ખાત્રી છે કે તમને એ દેવીઓ “ રાંડ, છપ્પરપગી, બહાલામુદની ” એ ઇલકાબોથી રોજ નવડાવશે ! આવી જીભ પર કથો મક્કમ ચોપડવો તે પણ જરા ધનવંતરીજીને પુછીને લખશો તો સાઈ. જો કે મેં તો એવો રસ્તો શોધી કાઢ્યો છે કે બૈરાંઓને એ જીભમાં પણ એક વાળી જેવું ધરેણું પહેરાવવાથી બે ફાયદા થશે; (૧) બૈરાંઓની જીભ ચળવળતી મટશે ને તેમને નવું ધરેણું મળવાથી તેઓ રાજી પણ થશે. મારી આ નવી શોધ માટે તમારો થું મત છે તે જરૂર લખજો.

આમ છતાં અમારી અંહીની અનેક દેવીઓ વિધવા હોય છે, ત્યજાએલી હોય છે, દુઃખમાં સપડતી હોય છે એ બધી સ્ત્રીઓની દુઃખદ્વિસ્થિતિ જોતાં આપ માતાઓને જરા ઇપ્કો આપવાનું મન થઈ જાય છે કે લાખ્ખો વર્ષથી આપ આકાશમાં બેઠા બેઠા ટગર ટગર જોયા કરો છો છતાં આપની આ દુઃખી દુહિતાઓ માટે કેમ કંઈ પણ ક્યું નથી ? તમારે સભા ભરી સહાનુભૂતિના ઇરાવો પાસ કરવા જોઈએ, દેવો પાસે ડેપ્યુટેશન લઈ જવું જોઈએ, આશ્રમે સ્થાપવા જોઈએ વગેરે. તેમની ઉન્નતિ માટે કરવા ધારો તો તો ઘણું વ કામ છે. પણ તમે કશું ક્યું નથી, દેવલોકમાં તે એટલા બધા કયા ધરકામમાં તમે રચ્યા પચ્યા રહો છો કે આટલું પોતાની જાતિની બહેનોનું ભલું કરવાની પુરસદ મળતી નથી ? હવે આશા છે કે એક દિવસ રાંધવાની હડતાલ પાડીને પણ આઘશક્તિ પાસે આ દેવીઓનો કેસ રજુ કરવા માટે તમે બધી માતાઓ જાજો અને અંહીના ગૃહ-

રાજાઓપર એકાદો હુકમ કઢાવવા ખટપટ કરજો. જો કે એ હુકમથી અંહીની સ્ત્રીઓને ગૃહરાજ્ય આપી દે એવા ભોટમામા અંહીના પુરૂષો હશે કે નહિ તે એક શંકા છે. છતાં એટલું ય કરશો તો ય બસ છે અને અમારાં અનેક છાપાંઓ તમારી એ સેવા માટે તમારા ફેટાઓ અને જીવનચરિત્રો છાપી તમને કીર્તિ આપી તમારી વાહવાહ ગાશે ! (અલ્પજ્ઞ એ છાપાને મદદ દાખલ માત્ર ફેટાના બ્લોકનો ખરચ ને છપાઇ જેટલાં નાણાં જે લગભગ ૨૦૦ થી ૩૦૦ રૂપીઆ થાય છે તેટલું તમે આપો તો તો વધારે આભારી થશે !) ટુંકામાં તમે હવે કંઇક પડદો છોડી આગળ પડતો ભાગ દ્યો તો સાઈ.

છેવટે એક વાત કહેવી રહી જાય છે. કહે છે કે દેવલોકમાં તો માત્ર આનંદ-આનંદનું જ સામ્રાજ્ય હોય છે. ત્યાં કોઈ પણ જાતનો દુર્ગુણ જીવી શકતો નથી. માણસોની એ ડાહી ડાહી વાતો જો સાચી હોય તો પછી આ લક્ષ્મી ને સરસ્વતી વચ્ચે આટલો જખરો કુસંપ કેમ છે તે સમજતું નથી ! શા માટે બન્ને બેનોએ એક એકથી અખોલા લીધા છે, અને જ્યાં એક હોય ત્યાં બીજી બહેન સામું પણ જોતી નથી ? એ બે વચ્ચેનો કંકાસ જ્યાં સુધી નહિ મટે ત્યાં સુધી અમારા શ્રીમતો દગ્ગુનો દ રહેવાના અને અમારા સાક્ષરો બીખારી રહેવાના એ વાત ચોક્કસ છે. ન્યાય તો જુઓ કે લદે છે કાણ ને ભોગવે છે કાણ ?

માટે માતાઓ, નારીઓ કહો તેટલાં ચડાવવા તૈયાર છું, આખું મોહું સીંદુર ને રાખોડીની આશકાથી રંગવા તૈયાર છું. પરંતુ હવે તો બેચાર કરોડ રૂપીઆનો વરસાદ મારે ત્યાં પડે તો હું તમને વચન આપું છું કે આવા પત્રોત્રો લખવાનું મુકી દઈશ અને તમને કદી હેરાન નહિ કરું ! અરે, એક પણ લેખ નહિ લખું ! કારણ કે સરસ્વતી દેવીને પુણ્ય પુણ્ય થાક્યો પણ કંઈ છોકરા ધુવરે

રમતા ન જ યયા ! હવે લક્ષ્મીજીની પૂજા કરવાની ઇચ્છા રાખું છું
તો તેમને કહેજો કે સંપ કરી બન્ને માતાઓ સમજી જાય તો હીક
છે, નહિ તો મારે આખરે લક્ષ્મીજીને શરણે આવવું પડશે ; કારણ કે
અમારા હિંદીઓમાં ૬૦૦ માં થી ૯૯ માણસો લક્ષ્મીજીની જ પૂજા
કરે છે જ્યારે મારા જેવા મુખર્જીઓ જ સરસ્વતીના મોરની પુંછડી
પકડી બેઠા છે !

ચાલો, માતાઓ, હવે સાંજ પડી છે. તમારે દેવો વાટ જોતા
હશે ને મારે દેવી વાટ જોતાં હશે ; તો બોલ્યું ચાલ્યું માફ કરજો.
જોઈતું કરતું મંગાવજો.

૩૨, ૬૯, ૬૯, ૬૭૫ દેવોને

પત્ર ૧૩ માં

મુનવી લોકમાં જુદે જુદે નામે પુજતા, અમારા હિંદુ શાસ્ત્રોના નમ્ર મત પ્રમાણે ૩૩ કરોડ દેવો છે; તેમાંથી આગલા આર પત્રોમાં આશરે પચ્ચીસ મુખ્ય દેવોને ખુલા પત્રો લખી રહ્યા પછી ઉપલા ગણિત પ્રમાણે હવે બાકી રહેલા ૩૨, ૬૯, ૬૯, ૬૭૫ દેવોને એક-સામટો છેલ્લો પત્ર લખી નાંખ્યા વગર મારે માટે હવે ઉપાય ન હોવાથી એ સર્વ “નામ નહિ જણાયલા” દેવો પ્રત્યે આ છેલ્લો પત્ર લખું છું અને આશા રાખું છું, એ સર્વ દેવો એક જાહેરસભા બોલાવીને આ પત્ર વાંચશે, વંચાવશે તેમ જ જરૂર પડ્યે ઘોડકાસ્ટ કરશે-કરાવશે, જેથી કરી સર્વ દેવોને ડાને આ સંદેશો પહોંચી શકે.

સૌથી પહેલાં તો એ **સર્વેભ્યો દેવેભ્યો નમસ્કાર** કરી ‘પ્રથમ સમર્પું છું ગણપતિને’ અને પછી ગાડું આગળ હાંકવા રળ લઉં છું.

હિંદુસ્તાનના તેત્રીશ કરોડ માણસોના ગુણદોષ જોવા એ બહુ અઘરું કામ છે. જેને માત્ર ગટરોની પરીક્ષા લઈ ગાળો જ દેવી છે તેવી મીસ મેયો માટે તો એ સહેલું છે. પણ મારે તો યન્ને આંખ સરખી રાખી બે બાબુ-ગુણ અને દોષ-તરફ જોવાની ઈચ્છા હોવાથી આ બધા દેવોનાં નામો અને કામો જાણ્યા વગર તેમને કોઈ પણ જાતનો ઇન્સાફ આપવો ને હડહડતા ગેર ઇન્સાફ સમ્માન બેખાશે !

આ સંજોગોમાં મારે સામાન્ય બાબતો (generalizations) વિષે જ આપ સર્વ દેવોને પૂછાશે.

પહેલાં તો આપ સર્વ દેવો ક્યાં વસો છો, તેનાં નામ હામ ઠેકાણું સહિત જાહેરખબરો આપવી જોઈએ, તે દરજ્જા આપ સર્વેએ અદા નહિ કરી હોવાથી તદ્દન બનવા જોગ છે કે આપની ખચરખંતર કોઈ પણ પુછતું નથી. મને અજાણી લાગે છે કે જે સરકાર માણસ, કુતરાં, ઉંદર, બીલાડાં વગેરે પ્રાણીમાત્રનું વસ્તીપત્રક રાખે છે તે સરકાર આ દેવોનું વસ્તીપત્રક બનાવતાં કેમ ભૂલી ગઇ છે ? બીજું તો કંઈ નહિ પરંતુ હિંદનો ખજાનો જે સજ્જડ ખોટમાં છે તેને પુરવા માટે રેવન્યુ વધારવાની રીતો શોધવામાં જ દિવસ આખો વિચાર કરનાર હિંદી ખજાનચીઓ પણ કરમાંથી છટકી ગયેલી આવડી મોટી વસ્તી કેમ ભૂલી ગયા હશે ? દેવો સ્વર્ગમાં અથવા જ્યાં રહેતા હોય ત્યાં સુખએનમાં દિવસ ગુજારતા હશે અને દુઃખમાં સળંગતા હિંદીઓના પૂર્વ જન્મના કર્મપર હસતા હશે તે જ્યાં સુધી તેમણે અંગ્રેજ સરકારના અમલનો સ્વાદ નથી ચાખ્યો ત્યાં સુધી ! આ સંજોગોમાં અલગત પોતાનાં હામ ઠેકાણું જાહેરમાં ન આપતાં છુપાવવામાં જ દેવોની સલામતી છે તે હું જાણું છું છતાં પણ કશોડો ભકતો વધારે દેવોની ગેરહાજરીમાં ભક્તિ વગર જે ટળવળાટ અનુભવે છે, જેઓ ૪ કલાક ભક્તિની જ શોધમાં જીવન વીતાડવા ઇચ્છે છે છતાં પુરતા પ્રમાણમાં દેવો નહિ જડવાથી એક બે મંદિરે જ ધક્કા ખાઈને ઘેર નિરાશ થઈને આવે છે તેમની સ્થિતિ તો નજરે જોઈ શકાતી નથી ! છેવટ કાઈને નહિ તો તેમને ખાતર આ સર્વ દેવોએ પડદા પાછળથી ખૂદાર આવવું જોઈએ અને પોતાની ભક્તિનો મક્કા લાલ આ સર્વ ભકતોને આપવો જોઈએ !

વારું ; એ સિવાય આ સર્વ દેવો આખો દિવસ શું ધંધો કરે છે તે જાણવાની અમને ખાસ ઇચ્છા છે. કારણ કે જ્યાં માનવો

કરોડોની મંજૂરિમાં છે તે દેશમાં ખેતી અને રેડીઆ સિવાય ખીજો સર્વગ્રાહક કાંઈ ધંધો નથી. ગોરી પ્રજા હોય તો કારખાનામાં મજૂરી કર્યાવગર છૂટકો નથી. અમારા માનવીલોકમાં તો આ સ્થિતિ છે, પરંતુ દેવલોકમાં દેવો પોતાનો દિવસ ક્યા ઉદ્યોગમાં ગુમાવે છે, તે ઉદ્યોગ નિષ્કારક છે કે ખોટકારક, તે અધું જો જાણવામાં આવે તો અમને માનવીઓને ઘણું શીખવા-જાણવાનું મળશે. બાકી એ ધંધો ખાનગી હોય ને તેમાં “ અંદર આવવાની મનાઈ ” હોય તો તો જાણે હરિ ધન્યા.

ત્રીજી વાત એ છે કે જગતના અનેક દુઃખી પ્રાણીઓ માટે આ દેવોએ છેલ્લાં હજારો વર્ષમાં શું કર્યું છે તેનો હિસાબ માગવાનો મારે મતે દરેક માનવીને હકક છે. માનવસમાજ કે પશુસમાજ કે ખીજી કાંઈપણ જીવજંતુની સમાજના રક્ષણાર્થે કે તેમની ઉન્નતિ અર્થે આટલા અધા દેવોએ કાંઈ દિવસ એક પણ પ્રવૃત્તિ ઉપાડી હોય એમ છાપાં નીકળ્યાં તે દિવસથી તે આજ સુધીમાં કાંઈપણ પત્રમાં જોવામાં આવ્યું નથી. જ્યારે ખરી રીતે પ્રભુએ દેવો સંખ્યા છે તે જીવમાત્રનું જતન કરવા માટે, એટલે તેમની એ જન્મસિદ્ધ કરજી હતી. હવે આ કાયદામાંથી ગારીફી શોધી કાઢી “ પોતાના જીવમાત્રનું જતન કરવાનું ” કામ તેમણે આજ સુધી કર્યું હોય તો પછી અલગત તેમને કંપેકો ઘટતો નથી; પરંતુ પ્રભુએ એવો રખખર જોવો દીલો કાયદો ઘડ્યો ત્યારે જ પ્રાણીઓ દેવાનું જતન મેળવ્યા વગર રહી મયા એ વાત સાબીત થાય છે. એટલે પ્રભુનો વાંક છે તે ચોક્કસ છે અને જો દેવલોકમાં પણ ચુંટણીનું ધોરણ હોય ને દેવોમાંથી વધુ મતે પ્રભુઓ ચુંટાતા હોય તો પછી એવો પ્રભુ ચુંટવા માટેનો અપરાધ વળી પાછો દેવોના માથાપર જ આવીને ઉભો રહે છે ! માફ માનવું છે કે અમે માનવીઓ જે તર્કશાસ્ત્ર અને કાયદાબાજી બણ્યા છીએ તે એવી તો મચોટ છે કે તેમાંથી ખુદ દેવો પણ છટકી શકે તેમ નથી અને

દેવોને કોઈ એવું હતો તેમ દેવો આ બધામાં સાચામાં સર્વ-
વધે હશે આપણે સમજ્યા છે ! હવે તેમના આ અપરાધ માટે
તેમને શું કરવું જોઈએ તે માટે, હું પારે પુ' કે આપણું માનવીઓનું
અજબેડ કાચ પુરતે જ્યાં સુધી આપણે દેવ જેવા અથવા દેવનાં
ભાષાં બાંધે તેવા દાનવ જેવા ન થઈએ ત્યાં સુધી મુક્તિ રાખીએ
તો તેમાં આપણી, દેવોની અને દુનીયાની એમ બધાની જ
શાંતિ છે !

હવે એક છેલ્લી વાત; આ બધા દેવો કયાંય બેગા મળ્યા હોય
એવું શાસ્ત્રોમાંથી જણતું નથી; માત્ર તેમની નાત એક ઠેકાણે કારાયેલી
અને તે સમુદ્રમંથન વખતે અમૃત પીવા માટે, એટલે કે અમૃ-
તની ઉત્પત્તિ કરવા માટે આપણા ઇતિહાસમાં એક જ વખતે આ
બધા બેગા થયેલા એમ માલમ પડે છે. અમૃત મેળવવા માટે દાનવો
સાથે લડાઈ પણ થયેલી અને તેમાં જે વિષ્ણુ શમવાને ચાલાકી ન
વાપરી હોત તો દેવો જીતી શકત નહિ અને દેવો અમર બની શકત
નહિ. પરંતુ ખાવા પીવા માટેની એ મારામારી, એ ખેંચતાણ
દેવોને શાંતિ આપતી હોય તેમ હું માનું તો ય દુનીયા અને મૂર્ખો
જણી કાઢે તેમ છે ! આ તો પેલા યુરોપીઅનો લગન બગન જેવે
પ્રસંગે ખુબ દીંચીને, પી ને નાચકુદ કરે છે તેના જેવો જ પ્રસંગ
લાગે છે. તેમાં પણ એક ચમત્કાર તો એવો જણાય છે કે દેવોએ
દાનવોને હેતર્યા તો કાગડાઓ દેવોને હેતરી ગયા ને તાણાતાણમાંથી
જે અમૃત ઢોળાયાં તે કાગડાઓ ચાટી ગયા અને તેઓ પણ અમર
બન્યા ! હવે મારે આ બાબતમાં એટલું જ કહેવાનું છે કે માનવો

ફરી ફરી જન્મી
ફરી ફરી મરી જઈ
ફરી ફરી માને પેટ વસી વસી

ચાકી ગયા છે; અત્યારે તો જન્મ—મરણના પારાની ચઢ ઉતર શેરના
બાવેની માફક ઢોડાઢોડ થઈ રહી છે અને તેને પરિણામે ફ્રાન્સ જેવા

દેશમાં વસ્તી વધારવાના પ્રયત્નો થાય છે ત્યારે હિંદુ જેવામાં પ્રજ્ઞે-
ત્પત્તિ પર અંકુશ મુકવાની વાતો થાય છે ! અક્ષયત વાતો કરનારા
પોતે જ કાં તો પરણુતા નથી ને કાં તો છોકરાં વધાર્યે જાય છે.
પરંતુ એ બધો સંતાન-વિમુહ ઘટાડવા માટે માણસોને
મોતના ડાઆમાંથી કાયમને માટે બચાવવા માટે એ અમૃતના શીશા-
માંથી થોડા ટીપાં અહીં પૃથ્વીપર જમને ચોપાટીપર ભેગાં
બોલાવીને વરસાબ્યાં હોત તો હું નથી ધારતો કે બાટલી ખસાસ
થઈ જત. પેલા કાગડાઓ કરતાં તો જરૂર વધારે સારો એ અમૃતનો
ઉપયોગ કરત. કંઈ નહિ તો એ નમૂનાપરથી અમારા વિજ્ઞાનીઓ
બનાવટી અમૃત બનાવવાની શોધ કરી કારખાનાં જોડત અને
દુનીઆમાં તેની માગણી વધી પડી હોત તો આખો દરીઓ વાપરી
નાખ્યા પછી પણ કંઈ પાણીની જોટ પડે તેમ નહોતી ; કારણ કે
સાડી જેવા કારણોએ અમારાં બૈરાંઓ આંખમાંથી જે આંસુ ટપકાવે
છે તે જોતાં અમને ખાતરી છે કે તેમની આંખો એક અક્ષયપાત્ર
જેવી છે ને તેમાં અમુટ પાણીના સાગરને સાગર લયો છે ! પણ
આં બધી યોજના તમે સ્વાર્થને કારણે ભાંગી પાડી એટલે હવે
લાચારી દર્શાવ્યા સિવાય બીજો શું માર્ગ ? હજી પણ સુધરી શકે
તો સુધારજો અને થોડો અમૃતનો નમૂનો ગમે ત્યાંથી મેળવીને પણ
મોકલી આપશો—અથવા વી. પી. કરશો !

અમૃતની આશાએ ઝાઝું લખતો નથી, કારણ કે બહુ તાણુતાં
તુટવાનો સંભવ છે ! એટલે હવે આ કેકણે આપ સર્વ દેવોને મારા
ઝાઝા કરીને જેશ્રીકૃષ્ણ કહું છું ને દધરકૃપા હશે તો ભવિષ્યમાં
મગશું.

છેલ્લો દેખો !

પેશાબનાં ભયંકર દર્દોની છેલ્લામાં છેલ્લી

અજબ શોધ !

‘ગોનો-કીલર’

(૨૭૨૨૬)

પ્રમેહ અને પેશાબને લગતાં તમામ દરદોનો

ચમત્કારીક ઇલાજ

‘ગોનો-કીલર’ પેશાબ અને ધાતુના દરદો માટે એકજ દવા છે. તેના સેવનથી દરદીને કઠિપણ નાસીપાસ થવું પડતું નથી. મોટા મોટા વૈદ્યો, હકીમા, ડોક્ટરોની દવાઓ અને ઇન્જેક્શના લઈ કંટાળી ગયા હો, અંગ્રેજ, જર્મન, ફ્રેન્ચ અને અમેરિકન પટન્ટ મેડિસિનો (દવાઓ)માં પૈસા ગુમાવી નિરાશ થઈ બેઠા હો ; ત્યારે છેવટના ઇલાજ તરીકે ગોનો-કીલર એકજ બીનબખમી વનસ્પતીક રામઆણુ ઇલાજ છે. આહે તેટલા ભયંકર પ્રમાણમાં, આહે તેટલા વરસનો જુનો અથવા નવો પ્રમેહ, ઝોટલ પેશાબ માર્ગે રસીતું વહેવું, તેમાં થતી બળતરા, પેશાબ થોડો થોડો તથા અટકીને આવવા, ગુપ્ત ભાગ (મુત્રાશય)ની અંદર આવેલો સોજો તથા થયેલા જખમ, અને સ્ત્રીઓના ભયંકર પ્રદર રોગો વગેરે પેશાબને લગતા તમામ વિકટ દરદોનો જડમુળથી નાશ કરી ખરાબ થયેલી ધાતુને સુધારીને સ્વચ્છ અને ઘટ કરે છે.

૫૦ ગ્રામોની બાટલીની કીંમત રૂ. ૩) વી. પી. ખર્ચ જીલ્ડ.

એકલા બનાવનાર

ડા. ડી. એન. જસાણી

૧૪૦, ગુલાબવાડી, મુંબઈ નં. ૪

TEL. ADD :—

“Gono-Killer”

અંધમાળાના માહક થવાથી આ અને દરેક પુસ્તક આહ આને પડશે.

“ બુદ્ધિના બબર ”

મારે

છાપાંઓ શું લખે છે ?

Bombay Chronicle	‘ The humour is quixotic ’
મુંબઈ સમાચાર ...	... ‘ સાદું હાસ્ય જમાવે છે ’
સાહિત્ય (વડોદરા) ...	... ‘ જન્મેલા હાસ્ય લેખક ’
નવચેતન (કલકત્તા) ...	... ‘ હાસ્ય અને ચાતુર્ય ભરેલું ’
ગુજરાત (મુંબઈ) ...	... ‘ આનન્દ આપે તેવું છે ’
ગુજરાતી ” ...	... ‘ કુતુહલ ને નવીનતા તેમાં છે ’
સૌરાષ્ટ્ર (રાણપુર) ...	... ‘ હસાવવાનો હેતુ સફળ થયો ’
નૂતન ગુજરાત (અમદાવાદ)	‘ (વાંચવાયી) મોટા પ્રમાણમાં ફાયદો ’
ગુજરાતીપંચ ” ...	... ‘ મૂંઝમાં હસાવે તેવા મર્મોળા કટાક્ષ ’
ગુજરાતમિત્ર (સુરત) ...	... ‘ જીઝાસા પ્રેરીને ખરેખર હસાવે છે ’
પ્રજ્ઞામિત્ર કેસરી (મુંબઈ)	‘ મૌલિક સર્જન, ઉત્તમ હાસ્ય ’ વિગેરે
સાચાજીવિજય (વડોદરા)	‘ ખરેખર આનંદ અને આરામ આપે છે ’
બ્રહ્મદેશ (રંગુન) ...	... ‘ વખત અને કીંમત વસુલ છે ’
સૌરાષ્ટ્રમિત્ર (રાણપુર) ...	... ‘ કંટાળેલા મગજને આનંદ આપે છે ’
ખડામતામિત્ર (અમદાવાદ)	‘ શ્રમિત મગજને પ્રકુલ ખનાવે છે ’
નવરોઝ (કલકત્તા) ...	... ‘ મલકાવે, હસાવે, પેટ પકડાવે છે ’
વિલાસ (મુંબઈ) ...	... ‘ જ્ઞાન ને ગમ્મત, તેમની કલા ’
લોહાણા હિતેચ્છુ (રાજકોટ) ...	... ‘ હાસ્યસૃષ્ટિમાં અમર ’
સમાજજીવન (મુંબઈ) ...	... ‘ વેગવંતી કલ્પના ’
અભ્યુદયપ્રકાશ (ઝરીઆ) ...	... ‘ બુદ્ધિબળ વધારે છે ’

— આવા અનેક અભિપ્રાયો —

(કીંમત છૂટક નકલનો રૂ. ૧૧. ટ. ખ. સાથે)

(બધા આગ્રહાર બુકસેલરોને ત્યાં મળે છે.)

—: અગર લખો :—

જહુરાય ડી. ખંઘડીઆ લેખક અને પ્રકાશક: કાશીરમારક અંધમાળા
જન્માષ્ટમી બીદોંગ, ખેતવાડી મેઘનરોડ, મુંબઈ નં. ૪

“બુધ્ધિના બજાર”

પહેલી આવૃત્તિ ખલાસ! મારે દિતિયાવૃત્તિ જપાય છે!

વિદાનો શું કહે છે ?

J. Kajiji ... 'Though broad there is humour'

રા. ખમરદાર ... 'એનું સ્થાન સર રમણભાઈની ખાજુમાં'

રા. મસ્ત ફરીર ... 'સારી છાપ પાડી છે...ના કરતાં ઘણું સારું'

રા. ભગીરદાર ... 'મોટેઠીરો કરતાં વધુ સારી તેમાં એક કલ્પના છે.'

રા. શયદા ... 'પાટીયું લખવામાં કમાલ કરી છે.'

વાંચકો શું કહે છે ?

‘આનન્દમ્ પ્રદદાતિ સર્વ જનના ચિત્તેઽન્ન યદ વાચિત’
શોકો નશ્યતિ નૈવ કાપિ હૃદયે ચિંતા તથા તિષ્ઠતિ
હાસ્યમ્ યાતિ મુક્તા ચ્ચ નાશ્નમસ્તિલા ગચ્છન્તિ રોગ નૃણા
મેનદ્ ‘બુધ્ધિબજાર’ નામ નહિ કિમ કુર્યાત્ સર્વે પુસ્તકમ્

રા. વ. લ. ગણુત્રા (કાવ્યતીર્થ.)

‘બુદ્ધિબજારની ગરજ સારી’ !!! રા. ભવાનીદાસ. B. Ag. મદ્રાસ

‘પત્રવ્યવહારમાં તમારાં વાક્યો વાપરીએ છીએ’

રા. હરખચંદ ને તેમના મિત્રો (મુંબઈ)

‘જે સમજે તે જ સમજી શકે કે તેમાં કીંમતી વિનોદ છે.’

રા. હીરાલાલ શાહ.

‘ઉત્તરસીનતાના દર્દીઓને આ ચોપડી દવા તરીકે વાપરવા લલામણુ કરે છું.’

ડૉ. ભાયાણી, M. B. B. S.

અતિ હાસ્યને લીધે વાંચી ન શકાયું’ રા. હમીર

‘અતિ હાસ્યને લીધે રોતો જઈને વાંચતો જઈને’ રા. વૈકુંઠરાય

આનાં અનેક અણુમાળ્યાં સર્જીશીકરો આલ્યાં આવે છે.

ખીજઓ હસી ચૂક્યા છે; તમારે હસવું હોય તો હમણાં જ મંગાવો.

છટક કીંમત રૂ. ૧૧. બધા ખામરદાર બુકમેકરો વેચે છે.

—: અગર લખો :—

જુહારાય ડી. ખંડીઆ લેખક અને પ્રકાશક: કાશીસ્મારક અંધમાળા
જન્માષ્ટમી બીરડીંગ, ખેતવાડી મેદનરોડ, મુંબઈ નં. ૪

નવી વાતો માટે

જગત શું કહે છે—તે—વાંચો:—

(એમાંની પહેલી વાર્તા રેડીઓ-પ્રહસન તરીકે બ્રોડકાસ્ટીંગ કંપનીમાં તા. ૨-૬-૨૮ને રોજ લખવાઈ હતી)

સૌરાષ્ટ્ર (૨૬-૫-૨૮)

“ધડચથલ ને ધમાલના આ યુગમાં લાંબી વાતો વાંચવાની ધણાય-ને કુરસદ હેતી નથી અને જીવનકક્ષદ એટલો તીવ્ર થઈ પડ્યો છે x x તેથી જ ‘હળવા સાહિત્ય’ની માંગ વધી છે અને હમણાં હમણાં હળવા સાહિત્યને નામે અંધમ લાવના પોષે એવા હલકટ સાહિત્યનો પ્રચાર થવા લાગ્યો છે. એ અટકાવવાની ભારે જરૂર છે. એ કાર્ય ભાઈ ખંધડીઆ જેવાનું નર્મ સાહિત્ય કરી શકે. x x જેરોમ, રેડીફન લીકાક જેવું સર્જન x x ”

સાહિત્ય (જુન ૧૯૨૮)

“x x હુકી વાતોના વાસ્તવિકતા વિભાગ એમાં જણાય છે. x x બધી વાતોમાં રસ, નવીનતા, આનંદ, બોધ ને સફળતાના ધણાખરા અંશ x x સૈલી રમતીયાળ અને તોફાની છતાં શાંત હાવાથી x x મુંદર ઉમેરણ ”

ગુજરાતી (૩-૬-૨૮)

“ધણા થોડાક સમયમાં તા. જહુરાયનું નામ ગુજરાતી લેખકમાં ઠીક આગળ આવ્યું છે. એમનું પ્રથમ પુસ્તક ‘બુધ્ધિનુ બખર’ ઠીક લોકાદર પામ્યું છે + + એટલો જ સફળ આ પ્રયાસ થાયો * * ”

બુધ્ધિપ્રકાશ (જુલાઈ ૧૯૨૮)

“લેખકે ટુનીઆ દારીનો સારો અનુભવ મેળવ્યો જણાય છે. સંસારની ખામીઓ x x હુશીયારી ને કુનેદથી દર્શાવેલ છે. બધી વાતે રસ પડે તેવી મુંદર + + ”

આ ઉપરાંત પ્રગ્નમિત્ર દેશરીએ મુક્તકકે પ્રશંસા કરી છે. કવિશ્રી ખજાડદાર પણ ખૂબ દસ્તા છે.

— લોહાણા વીરોની વાતો —

જગત શું કહે છે

આનો ખીજો ભાગ તે વાંચો:— પ્રેમમાં છપાય છે.

સાહિત્ય: (જુલાઈ ૧૯૨૮)

“ x x આ વાર્તાઓ ઘણી સારી છે. x x પરાક્રમની વાર્તાઓ ”

શારદા: (જુલાઈ ૧૯૨૮)

“ આ વાર્તા લખીને રા. જદુરાયે લોહાણા ગાતિની કીર્તિની સેવા કરી છે. ”

લોહાણા હિતેચ્છુ: (૫-૭-૨૮)

“ સહર્ષવધાનીએ છીએ x x એનું મનન થાય, રોજ લોહાણા કુટુંબોમાં વંચાય, હામકામ વીર વીરાંગનાની ભાવના જાગ્રત થાય ભાવના જરૂર જગાવશે. ”

સૌરાષ્ટ્ર: “ લોહાણામાં વીરરસ રેડવાની નેમ સારી રીતે મૂર્તસ્વરૂપ પામે છે. x x લોહાણા ઉપરાંત અન્ય વાંચકોને પણ ઉપયોગી માહિતી મળશે ”

કચ્છ સુદર્શન:

“ ભાઈ અંધડીઆ જેટલી કુશળતાથી હાસ્યરસ ખીલવી શકે છે તેટલી જ કુશળતાથી વીરરસ પણ વિકસાવી શકે છે x x પુસ્તક રાચક અને ઉપયોગી હોઈ ઘેર ઘેર સંગ્રહી રાખવા યોગ્ય છે ”

સૌરાષ્ટ્રમિત્ર:

“ x x x રસમય અને મુંદર x x x ”

એક પરકેમના અંધુ: “ જદુરાય જેટલે લોહાણા ડાક્ટર મુંજે. ”

નવું પુસ્તક:

નવું પુસ્તક:

નવું પુસ્તક

છાપખાનાના રસોડામાંથી
તા. ૨૦ મી ઓગસ્ટે બહાર પડેલી
જરા કડવી મીઠાઈ !

વિનોદ

કટાક્ષ

મીશ્રીત

નવિનતા

“બુદ્ધિનું બજાર”

“૯ નવી વાતો”

વગેરે લોકપ્રિય

પુસ્તકોના કર્તા

શ્રી ખંધડીઆની

નવીન

તરેહના

હાસ્યરસ

નું

બીજું

પુસ્તક.

લીમડાનાં દાતણુ જેવી કટાક્ષમય કલમથી લખાયલું
નવું પુસ્તક

દેવોને ખુદ્દા પત્રો !

(કાશીરમારક અંધમાળાની પહેલી યોજના, પહેલા વર્ષનું
૪ થું પુસ્તક)

× સામાજિક અંધતા સામે આકકનરો બળવો.

× પુરાણબુની માન્યતાઓ જડવાદની દૃષ્ટિએ ; પુરાણોની દૃષ્ટિએ જડવાદ.

× ગુજરાતી સાહિત્યમાં એક અનોખી ભાત પાડનારું સાહિત્ય
રા. મસ્ત ફકીર કહે છે:—

“કંઈક નવિન. કંઈક આશ્ચર્ય. કંઈક હાસ્ય”

જરૂર વાંચજો.

ગુજરાતી સાહિત્યમાં આ જાતનું બીજું
પુસ્તક પ્રગટ નથી થયું. હમણા જ લખો.

